

Jaarverslag 2018

Onderzoeksprogramma Erasmus School of Law
Fiscale autonomie en haar grenzen

Programmadirecteur: Prof. dr. S.J.C. Hemels
Rotterdam, 13 februari 2019

Jaarverslag 2018

Onderzoeksprogramma

Fiscale autonomie en haar grenzen

**Erasmus
School of
Law**

Programmadirecteur: Prof. dr. S.J.C. Hemels

Foto voorzijde en andere groepsfoto's: Menno van Werkhoven

Rotterdam, 13 februari 2019

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Het Programma	8
2.1	Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht	8
2.1.1	Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie	8
2.1.2	"Special Tax Zones"-project	12
2.1.3	Indirecte belastingen en internationale handel	13
2.1.4	Belastingrecht in een digitale wereld	15
2.1.5	Rechtsbescherming	16
2.2	Lokale belastingheffing in de 21 ^e eeuw	18
2.2.1	Lokale belastingen en duurzaamheid	19
2.2.2	Internationalisering	21
2.2.3	Onderzoek in opdracht	23
2.3	Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen	23
2.3.1	Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: internationaal	24
2.3.2	Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: nationaal	26
3	De mensen	29
3.1	Deelnemers vanuit de sectie Belastingrecht	30
3.2	Buitenpromovendi	31
3.3	Promotieonderzoeken in uitvoering	32
4	Georganiseerde seminars en bijeenkomsten	34
4.1	Seminars en andere activiteiten in het kader van EFS	34
4.2	Promovendibijeenkomsten	35
5	Kennismaking van studenten met het onderzoek	37
5.1	Inbedding onderzoek in het onderwijs	37
5.2	Tax Jurisprudence Program (TJP)	40
6	Zichtbaarheid van het programma	41
6.1	Kernpublicaties	41
6.2	Valorisatie door conferenties en lezingen	42
6.3	Invloed op overheidsbeleid	43
6.4	Optredens in de media	44
6.5	Lidmaatschappen van redacties, vaste medewerkerschappen	45
6.6	Onderzoek voor derden	46
6.7	Contacten met de fiscale praktijk	46
6.8	Colleges op andere universiteiten en overige wetenschappelijke activiteiten	48
7	Tot slot	50
	Annex	51
	Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek	51
	Tabel 2: Promoties per jaar	51
	Tabel 3: Lidmaatschappen van promotie- en oppositiecommissies	52
	Tabel 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar	53
	Tabel 5: Onderzoeksoutput 2018 "Fiscale autonomie en haar grenzen"	54
1	Wetenschappelijke publicaties	54

1.1	Artikelen	54
1.2	Hoofdstukken in een boek	55
1.3	Dissertaties	55
2	Vakpublicaties	56
2.1	Artikelen	56
2.2	Boeken	56
2.3	Hoofdstukken in een boek	57
2.4	Bijdragen aan encyclopedische werken (online)	57
2.5	Annotaties	57
2.6	Internetartikel	62
3	Populariserende publicaties en media optredens	63
3.1	Bijdrage week- of dagblad	63
3.2	Televisie of radio optreden	64
4	Lezingen, expertmeetings, paneldebatten	64
4.1	Internationaal	64
4.2	Nationaal	66
5	Rapporten	68
6	Redacteurschappen	68
6.1	Tijdschriftredactie	68
6.2	Boekredactie	68

1 Inleiding

Voor het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen was het jaar 2018 een jaar waar we met veel genoegen op terugkijken. Met maar liefst drie hooglerarenbenoemingen vond een belangrijke versterking van het onderzoeksprogramma plaats.

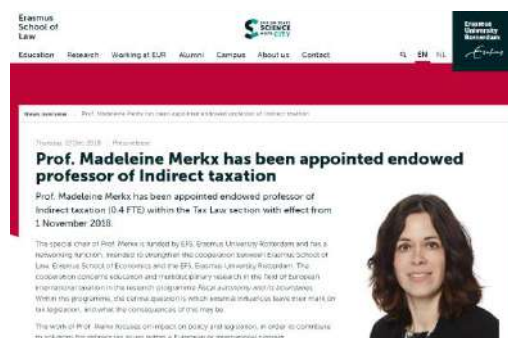
Op 1 juni werd Reinout Kok benoemd tot gewoon hoogleraar (0,2 fte) op de leerstoel Vennootschapsbelasting, een leerstoel die hij deelt met prof. Hans van Sonderen. Zijn leeropdracht richt zich op de gehele vennootschapsbelasting, met een bijzondere aandacht voor de voor het onderzoeksprogramma belangrijke heffing van vennootschapsbelasting van multinationale ondernemingen, waaronder mede begrepen de doorwerking van het Unierecht en het internationaal (belasting)recht op de bedrijfsuitoefening en op de complexe fiscale behandeling van multinationals. Reinout was al aan ons onderzoeksprogramma verbonden als bijzonder hoogleraar, maar deze omzetting naar een gewone leerstoel vormt een belangrijke waarborg voor de continuïteit van deze onderzoeklijn.

Met ingang van 1 juli 2018 werd Maarten de Wilde benoemd tot gewoon hoogleraar Internationaal en Europees Belastingrecht (0,6 fte). Dit is een belangrijke benoeming voor het onderzoeksprogramma, omdat het een uitbreiding van de vroegere leerstoel internationaal belastingrecht betreft: niet alleen voor wat betreft het

aandachtsgebied (ook het Europees belastingrecht), maar ook voor wat betreft het aantal fte (van 0,3 naar 0,6 fte). Dit weerspiegelt het toegenomen belang van dit onderzoeksgebied. De leerstoel heeft als onderzoeksthema de doorwerking van het Unierecht en het internationaal en Europees (belasting)recht in de inkomsten- en winstbelastingstelsels van landen. Maarten hield zich als universitair hoofddocent reeds met dit thema bezig, maar als hoogleraar zal hij nog meer richting aan dit onderzoek kunnen geven.

Binnen het onderzoeksprogramma heeft het onderzoek naar indirecte belastingen de afgelopen jaren een steeds prominentere plaats ingenomen. Dit is eveneens het geval in het onderwijs. Dit heeft ertoe geleid dat per 1 september in samenwerking met de fiscaal economen van de Erasmus School of Economics (ESE) een master indirecte belastingen is gestart. Het onderzoeksprogramma is op dit gebied verder versterkt doordat

Madeleine Merckx met ingang van 1 november 2018 is benoemd tot bijzonder hoogleraar Indirecte belastingen (0,4 fte). Dit is een nieuwe bijzondere leerstoel die wordt gefinancierd door *EFS, Erasmus University Rotterdam*. Het onderzoek van deze leerstoel is gericht op vraagstukken op het gebied van indirecte belastingen binnen een Europese en internationale context. Met deze benoeming kan de onderzoekslijn op het gebied van de indirecte belastingen de komende jaren verder worden uitgebouwd en verstevigd.

De samenwerking tussen de fiscalisten van de ESL en de ESE is niet beperkt tot het onderwijs op het gebied van de indirecte belastingen. In 2018 zijn diverse overleggen geweest over nadere samenwerking. Op onderzoeksgebied heeft dit erin geresulteerd dat hoogleraar Fiscale Economie Peter Kavelaars vanaf 2018 deelneemt aan ons onderzoeksprogramma. Het is de bedoeling dat vanaf 2019 ook een aantal fiscale promovendi en gepromoveerde onderzoekers van de ESE gaat deelnemen aan ons onderzoeksprogramma.

Met alleen hoogleraren redt een onderzoeksprogramma het niet. Promovendi, wetenschappelijk docenten, gastonderzoekers, universitair docenten en universitair hoofddocenten: allen leveren zij een essentiële bijdrage aan het programma zoals ook blijkt uit dit jaarverslag. De aan het onderzoeksprogramma verbonden

wetenschappelijk docenten die in hun eigen tijd promotieonderzoek doen, timmeren ook behoorlijk aan de weg. Zo kende de Europese Commissie in 2018 aan Germaine Rekwest een driejarige subsidie toe voor de Jean Monnet Module *EU Law and Taxation of the Dutch Caribbean Overseas Countries and Territories* (EU TDCO).

Claire Hofman is in 2018 genomineerd voor de Stevensprijs 2018. Deze door Wolters Kluwer ingestelde prijs wordt jaarlijks uitgereikt aan een jonge auteur die moeilijke fiscale materie op een eenvoudige en heldere manier beschrijft. De winnaar wordt in 2019 bekend gemaakt. Ook onze gepromoveerden hebben succes: Renate Buijze ontving met Lonneke Roza (RSAM) een *grant* van het *Erasmus Initiative Dynamics of Inclusive Prosperity* voor het opstellen van een onderzoeksagenda over institutionele invloeden op bedrijfsfilantropie.

Voor de continuïteit van het onderzoek is de aanwas van gepromoveerde onderzoekers van groot belang. Omdat door de faculteit gefinancierd promotie-onderzoek alleen nog in full-time aio-aanstellingen mogelijk is en dat niet goed past bij de wensen van fiscalisten die vaak ook substantieel in de praktijk en/of in het onderwijs willen werken, is het onderzoeksprogramma

noodgedwongen creatief in het zoeken naar wijzen om jonge promovendi aan zich te binden. Tot nu toe is dit nog steeds en met mooie resultaten gelukt. Op 24 mei 2018 promoveerde Richard Snoeij op het onderzoek *International Tax Aspects of Sovereign Wealth Investors: A Source State Perspective*. Richard heeft na een periode als wetenschappelijk docent aan ons verbonden te zijn geweest, zijn

proefschrift als buitenpromovendus geschreven, maar is inmiddels benoemd tot universitair docent en als zodanig ook na zijn promotie betrokken bij ons onderzoeksprogramma.

Ook de andere aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoekers leverden afgelopen jaar weer een belangrijke bijdrage. Via internationale en nationale wetenschappelijke, vaktechnische en populariserende publicaties en optredens lieten zij zien waar zij in hun onderzoek mee bezig zijn. Valorisatie is voor ons onderzoeksprogramma ook van essentiële betekenis. Het belastingrecht is immers bij uitstek een sociaal fenomeen dat één op één verbonden is met de maatschappij waarin het tot stand komt en functioneert. Bovendien staat de fiscaliteit de laatste jaren hoog op de nationale en internationale politieke agenda, wat zich ook uit in media-aandacht voor dit thema. Wij willen nadrukkelijk een wetenschappelijk onderbouwde bijdrage leveren aan deze maatschappelijke discussie. Als fiscalisten zijn we er ons bovendien bij uitstek van bewust dat de burgers van Nederland, de belastingbetalers, ons onderzoek mogelijk maken. Naar hun gaat onze dank uit, evenals naar onze financiers uit de publieke en private sector die, zonder invloed uit te willen oefenen op de inhoud van ons onderzoek, een belangrijke aanvulling leveren op ons onderzoeksbudget en onze onderzoekscapaciteit.

In dit jaarverslag leggen wij met genoeg verantwoordelijkheid af over de diversiteit van activiteiten die we het afgelopen jaar hebben ondernomen. We hebben er alle vertrouwen in dat ook 2019 weer een mooi onderzoeksjaar zal worden voor het onderzoeksprogramma!

2 Het Programma

Internationale afspraken leidden ertoe dat landen diverse protectionistische maatregelen in de vorige eeuw afschaften. Ook technologische en logistieke innovaties en het wegvallen van culturele barrières droegen bij aan de versnelling van de internationale mobiliteit van personen, goederen, kapitaal en diensten. Burgers en ondernemingen kunnen zich makkelijker vestigen in andere landen. Gekatalyseerd door de financiële crisis is er de afgelopen jaren bovendien een sterke internationale maatschappelijke en politieke beweging opgekomen tegen “*Base Erosion and Profit Shifting*” (BEPS). Dit heeft geleid tot gecoördineerde acties in OESO (gemandateerd door de G20) en EU verband.

De globalisering en toegenomen mobiliteit heeft als effect dat landen bij de inrichting van hun belastingstelsel minder vrij, minder autonoom, zijn dan voorheen. Er zijn steeds meer en duidelijker invloeden waarneembaar van andere disciplines, binnen de rechtsgeleerdheid, maar ook daarbuiten, zowel op directe als op indirecte belastingen. Enerzijds wordt fiscale autonomie begrensd door andere rechtsbronnen, eventueel van hogere orde. Anderzijds hebben niet-juridische factoren invloed op de fiscale autonomie, zoals de genoemde globalisering, belastingconcurrentie, technische ontwikkelingen en veranderende politieke, culturele en sociale inzichten. Centrale vraag van het programma is daarom welke invloeden van buitenaf werkzaam zijn of zijn geweest op het formele en materiële belastingrecht, dan wel in de toekomst daarop van invloed zullen zijn en tot welke gevolgen dat heeft geleid of mogelijk zal leiden. Omgekeerd gaat ook invloed uit van het belastingrecht op andere rechtsgebieden dan wel andere disciplines. Het gaat, met andere woorden, steeds om de wisselwerking tussen het fiscale domein en andere domeinen en wat de gevolgen daarvan zijn voor het belastingrecht.

De centrale onderzoeksvraag is ook in 2018 uitgewerkt aan de hand van drie onderzoeksthema's:

1. Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht;
2. Lokale belastingheffing in de 21e eeuw;
3. Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen.

De meeste onderzoekers concentreren zich op één thema, maar er zijn veel dwarsverbanden tussen de thema's. Sommige onderzoekers doen daarom structureel of incidenteel in meerdere thema's onderzoek. Deze samenwerking en verbindingen worden nadrukkelijk aangemoedigd. Binnen de thema's onderscheiden we verschillende onderzoekslijnen. De onderzoekslijnen worden regelmatig herijkt en waar nodig herzien, vervangen of beëindigd.

2.1 Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht

Bij het deelthema “Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht” zijn de meeste onderzoekers uit het programma betrokken. Dit is dan ook het grootste onderzoeksthema. Het onderzoek is geclusterd in een aantal onderzoekslijnen, die hierna worden besproken.

2.1.1 Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie

De onderzoekslijn “Internationaal en Europees beleid en fiscale autonomie” zit al een aantal jaar in het oog van de storm. Op het terrein van de winstbelastingheffing van het internationale bedrijfsleven is de resterende fiscale autonomie van landen door globalisering en digitalisering

sterk in het geding. De belastingheffing van multinationals staat volop in de schijnwerpers, zowel in internationaal verband (G20/OESO) als binnen de Europese Unie. Dit onder de noemer *Base Erosion and Profit Shifting* (BEPS). De blik is bovendien niet alleen gericht op de multinationals, maar ook op overheden. Het BEPS-project is de implementatiefase ingegaan met bijvoorbeeld het Multilaterale Instrument (MLI) van de OESO en de per 1 januari 2019 te implementeren *Anti Tax Avoidance Directive* (ATAD) van de Europese Unie. Daarnaast doet de Europese Commissie nog steeds pogingen om tot één Europese winstbelasting te komen voor multinationals, de *Common (Consolidated) Corporate Tax Base* (C(C)CTB). De Europese Commissie heeft daarnaast sterk ingezet op fiscale staatssteunprocedures als middel om belastingontwijking tegen te gaan. Al deze onderwerpen worden door diverse onderzoekers in deze onderzoekslijn geanalyseerd. De belastingpositie van multinationals en belastingconcurrentie door landen beheerste ook in 2018 de maatschappelijke en politieke discussie en de media, wat deze onderzoekslijn ook maatschappelijk zeer relevant maakt. Het is immers van groot belang dat deze discussie wordt gevoed vanuit de wetenschap. Deze onderzoekslijn heeft niet alleen een 'westerse' focus, maar richt zich nadrukkelijk ook op zich ontwikkelende landen. Daarnaast wordt niet alleen naar multinationals onderzoek gedaan, maar ook naar natuurlijke personen. De onderzoekers zoeken bovendien niet alleen samenwerking met andere ESL-onderzoekers, maar ook met onderzoekers die zich op andere universiteiten in binnen- en buitenland met deze thematiek bezig houden.

De focus van het onderzoek van Maarten de Wilde ligt op vraagstukken in het internationaal belastingrecht en het Europees recht op het gebied van de directe belastingen. Dit onderzoek resulteerde ook in 2018 in diverse internationale academische publicaties, zowel alleen als in samenwerking met collega's binnen en buiten de Erasmus Universiteit. Het International Bureau of Fiscal Documentation (IBFD) publiceerde Maarten's peer reviewed paper *The CCCTB Relaunch: A Critical Assessment and Some Suggestions for Modification* als hoofdstuk in het boek *European Tax Integration: Law, Policy and Politics*.¹ IBFD publiceerde ook Maarten's conferentiepapier *Is the ATAD's GAAR a Pandora's Box?* als hoofdstuk in het boek *The Implementation of Anti-BEPS Rules in the EU: A Comprehensive Study* (Eds. Pasquale Pistone, Dennis Weber). Tevens publiceerde het IBFD de conferentiepapier *Residence, multinational enterprises and BEPS: Determining the residence of companies belonging to multinational groups: a mission impossible?* die Maarten met Irene Burgers en Raymond Adema van de Rijksuniversiteit Groningen schreef, als hoofdstuk in het boek *Corporate Tax Residence and Mobility*.² Maarten beperkte zich echter niet tot internationale wetenschappelijke publicaties, maar behandelde de problematiek van de winstbelastingheffing van multinationals en daarmee samenhangende vraagstukken in het internationaal en Europees belastingrecht ook in verschillende professionele publicaties. Zo becommentarieerde hij in *Ars Aequi* jurisprudentie van het Hof van Justitie EU (HvJ EU) en van de Hoge Raad over de toepassing van het Unierechtelijke non-discriminatiebeginsel en de fiscaalverdragsrechtelijke non-discriminatieregels bij de winstbelastingheffing van het internationale bedrijfsleven. Voorts verscheen dit jaar in NDFR een compleet herziene versie van de door Maarten sinds enige jaren verzorgde onderdelen over het BEPS project van de OESO/G20 en het MLI. Peter Kavelaars schreef eveneens over anti-misbruikbepalingen in de MLI.³

Ook Arnaud de Graaf hield zich met dit thema bezig. Hij publiceerde met Klaas-Jan Visser een artikel in *EC Tax Review* over het BEPS-project.⁴ Zij zijn van mening dat de BEPS-maatregelen onvoldoende effectief tegen BEPS zijn in het licht van het door globalisering en digitalisering achterhaalde internationale fiscale raamwerk en de verdergaande globalisering en digitalisering.

¹ The GREIT Series, 11, ed. Pasquale Pistone.

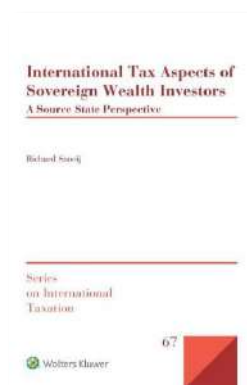
² EATLP International Tax Series, 16, ed. Edoardo Traversa.

³ P. Kavelaars, Antimisbruikbepalingen in het MLI, Tijdschrift Fiscaal ondernemingsrecht, oktober 2018, 159.1, p.111-117 TFO 2018/5.

⁴ Graaf, A.C.G.A.C. de & Visser, K. (2018). BEPS: Will the current commitments and peer review model prove effective? *EC Tax Review*, 27 (1), 36-47.

Een effectieve BEPS-aanpak vereist een structurele oplossing: een nieuw internationaal fiscaal raamwerk. Daarnaast betogen zij dat de EU de OESO/G20 BEPS-aanbevelingen op een OESO geschoolde peer-review zou moeten implementeren omdat dit een effectief maar ook een flexibel toezichtsinstrument is. Sigrid Hemels publiceerde een artikel over de implementatie van BEPS in het EU recht in de Japanse *Ritsumeikan Economic Review*.⁵ In 2018 had zij –net als in voorgaande jaren- op dit gebied verschillende contacten met Japanse wetenschappers zoals diverse ontmoetingen met prof. Yuri Matsubara van Meiji University Tokio, prof. Mie Tsuji van Kansai University Osaka (beiden waren afgelopen jaar op onderzoekssabatical in Duitsland/Oostenrijk), prof. Kazuko Goto van Setsunan University Osaka en prof. Toshiko Miyamoto van Ritsumeikan University Kyoto (beiden waren vanwege conferenties in Europa) en correspondentie met dr. Yuka Shiba van Tokoha University Shizuoka over het onderzoeksproject *Quality of life: legal and tax systems to implement sustainable development goals in Japan and the Netherlands* en met promovenda Serina Hayami van de Graduate School of Economics van Ritsumeikan University over anti-misbruikbepalingen in de MLI.

Richard Snoeij verrichtte onder begeleiding van Ton Stevens en Reinout Kok onderzoek naar fiscale aspecten van staatsfondsen (*sovereign wealth funds*) in een internationaal verband. Op 24 mei 2018 promoveerde hij op zijn proefschrift *International Tax Aspects of Sovereign Wealth Investors: A Source State Perspective*. Het proefschrift bevat een conceptueel raamwerk dat bronstaten kunnen gebruiken bij het ontwikkelen van nieuw, of het evalueren van bestaand, internationaal fiscaal beleid ten aanzien van staatsfondsen. Het Weekblad fiscaal recht (Wfr) besteedde in zijn rubriek "Promovendus aan het woord" aandacht aan de promotie.⁶ De handelseditie van het proefschrift is gepubliceerd door Kluwer als nummer 67 in de Series on International Taxation⁷ en tevens via repub online te raadplegen.⁸

Reinout Kok focuste zijn onderzoek binnen deze onderzoekslijn naar misbruik in de vennootschapsbelasting. Met Irma Mosquera Valderrama (Universiteit Leiden) schreef hij een rapport over misbruikconcepten in het Nederlandse belastingrecht voor het 2018 International Fiscal Association (IFA) congres in Seoul. Ook aan het Nederlandse rapport over Investment Funds voor het IFA congres dat in 2019 in Londen zal plaatsvinden, werkte een aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoeker mee: Arnaud de Graaf schreef dit samen met Pieter van Os (PWC en VU). Zij hebben tijdens de voor- en najaarsvergadering van de Nederlandse IFA branch hun aanpak uiteengezet en de concept bijdrage toegelicht. Sigrid Hemels verzorgde in december voor de Zweedse IFA branch in Stockholm de lezing *Changes in the European tax landscape: mandatory disclosure and tax in a proposed commercial law directive*. Ook Maarten de Wilde hield diverse voordrachten op nationale en internationale seminars en conferenties. Zo sprak hij op 19 april in Brussel over de ontwikkelingen rondom de CCCTB onder de titel *The Common (Consolidated) Corporate Tax Base – main features and possible implications of the European Commission's proposal* op het seminar *Recent developments in EEA/EU tax law* dat was georganiseerd door de *Academy of European Law (ERA)* in samenwerking met het *Norwegian Center for Continuing Legal Education (JUS)*.

Aan deze onderzoekslijn zijn diverse promovendi verbonden. Uyanga Dorlig, Sophia Murillo, Sissie Gonzalez-Fung en Jie Wang worden begeleid door Arnaud de Graaf en Maarten de Wilde.

⁵ Hemels, S.J.C. "Implementation of BEPS in European Union hard law, *The Ritsumeikan Economic Review*, Vol. 67, no. 2, 2018, p. 85-118.

⁶ Snoeij, R. (2018). Promovendus aan het woord. *Weekblad Fiscaal Recht* 2018/97.

⁷ Snoeij, R. (2018). *International Tax Aspects of Sovereign Wealth Investors: A Source State perspective* (Series on International Taxation, 67). The Netherlands: Kluwer Law International.

⁸ <https://repub.eur.nl/pub/106279>.

Shu-Chien Chen wordt begeleid door Maarten de Wilde en Reinout Kok. Het promotieonderzoek van Uyanga Dorlig is gericht op de rol van de Bretton Woods instituties (het Internationale Monetaire Fonds en de Wereldbankgroep) bij de totstandkoming en vormgeving van de belastingwetgeving van Mongolië toen het land de stap maakte van een communistische planeconomie naar een kapitalistische marktgestuurde economie. In het kader van dit onderzoek heeft zij in 2018 vier maanden veldonderzoek gedaan in Mongolië. Het onderzoek van Shu-Chien Chen focust op het ontwikkelen van een normatief raamwerk voor regionale *formulary apportionment* systemen zoals de CCCTB. De kernvraag is hoe een neutraal belastingstelsel er in de EU uit zou moeten zien. Ze zoekt een norm op een hoger niveau voor de verschillende stakeholders van een EU-brede vennootschapsbelasting: de EU, lidstaten en multinationals. Zij heeft over dit onderwerp presentaties gegeven tijdens conferenties op Harvard University⁹ en de University of Cambridge.¹⁰ Ook heeft ze meegedaan aan het *ERC Conference Poster Program: Challenge Accepted! Exploring Pathways to Civil Justice in Europe* op 19-20 november op de Erasmus Universiteit. Sissie Gonzalez-Fung onderzoekt het spanningsveld tussen autonomie en heteronomie in fiscale beleidskeuze door soevereine staten in het huidige mondiale tijdperk. Sophia Murillo onderzoekt de invloed van internationaal beleid op de inkomenshervreiding Latijns-Amerikaanse landen. Jie Wang doet onderzoek naar de haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen.

Binnen deze onderzoekslijn zijn niet alleen bedrijven, maar ook burgers een relevant onderzoeksobject. De focus van Erik Ros ligt op de impact van het Europees belastingrecht op natuurlijke personen. Hij heeft diverse publicaties geschreven over de introductie en vormgeving van het Europees burgerschap en de gevolgen daarvan voor de lidstatelijke fiscale autonomie.¹¹ Hij analyseert onder andere hoe het HvJ EU het Europees burgerschap heeft gebruikt om de economische verdragsvrijheden een steeds ruimere werking te geven en de gevolgen daarvan voor de lidstatelijke fiscale autonomie. Het onderzoek van Peter Kavelaars richt zich op het internationaal en Europees belastingrecht in het algemeen en arbeidsinkomsten in het bijzonder. In dat verband verricht hij tevens onderzoek in de sfeer van de internationale sociale verzekeringen, in het bijzonder de premieheffing.

Daarnaast is een belangrijk onderzoekthema van Peter Kavelaars de fiscale ontwikkelingen in het Caribische deel van het Koninkrijk, dit mede in verband met zijn buitengewoon hoogleraarschap fiscaal recht en economie aan de University of Curaçao. Hij was co-auteur van een boek over het fiscale stelsel in het Caribisch Koninkrijk¹² en schreef in NTFR een opinie over BEPS en het Caribisch deel van het Koninkrijk.¹³ Deze onderzoeksfocus past ook uitstekend binnen het onderzoeksprogramma, waarin ook Germaine Rekwest fiscaal onderzoek doet naar de Caraïbische Koninkrijksdelen. De Europese Commissie heeft haar in 2018 een driejarige subsidie toegekend voor de Jean Monnet Module *EU Law and Taxation of the Dutch Caribbean Overseas Countries and Territories* (EU TDCO). Haar onderzoeksvoorstel behaalde een score van 96 van de 100 punten, wat een prachtig resultaat is. Deze subsidie stelt Germaine in staat zowel op de ESL als in Curaçao onderwijs op dit gebied te verzorgen en onderzoek te doen naar de Europese invloed op de fiscale status van de Caribische Koninkrijksdelen. In het kader

van dit onderzoek heeft zij in 2018 vier maanden veldonderzoek gedaan in Mongolië. Het onderzoek van Shu-Chien Chen focust op het ontwikkelen van een normatief raamwerk voor regionale *formulary apportionment* systemen zoals de CCCTB. De kernvraag is hoe een neutraal belastingstelsel er in de EU uit zou moeten zien. Ze zoekt een norm op een hoger niveau voor de verschillende stakeholders van een EU-brede vennootschapsbelasting: de EU, lidstaten en multinationals. Zij heeft over dit onderwerp presentaties gegeven tijdens conferenties op Harvard University⁹ en de University of Cambridge.¹⁰ Ook heeft ze meegedaan aan het *ERC Conference Poster Program: Challenge Accepted! Exploring Pathways to Civil Justice in Europe* op 19-20 november op de Erasmus Universiteit. Sissie Gonzalez-Fung onderzoekt het spanningsveld tussen autonomie en heteronomie in fiscale beleidskeuze door soevereine staten in het huidige mondiale tijdperk. Sophia Murillo onderzoekt de invloed van internationaal beleid op de inkomenshervreiding Latijns-Amerikaanse landen. Jie Wang doet onderzoek naar de haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen.

⁹ Institute for Global Law and Policy Annual Conference, 1-2 June 2018, Harvard University.

¹⁰ Tax Policy Conference, 25 April 2018, University of Cambridge.

¹¹ Ros, E.W. (2018). EU Citizenship and Direct Taxation: The European Court of Justice in the Era of Public Decline for a Citizen's Europe. *EC Tax Review*, 27 (3), 147-159 en Ros, E.W. (2018). Europees burgerschap en fiscaliteit. Vrij verkeer van personen en de Schumacker-doctrine: voorbij de interne markt? *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (10), 420-434.

¹² J. Adeler, D. Beeks, P. Kavelaars en J. Lopez Ramirez, *Het fiscale stelsel in het Caribisch Koninkrijk*, SDU uitgevers, Den Haag, 2018, 4e druk, *Fiscale Geschriften*, 700 p.

¹³ P. Kavelaars, BEPS en het Caribisch deel van het Koninkrijk, *NTFR* 26-07-2018, 2018/1747, p. 1-3, 19e jg., nr. 30

van de Module zullen naast een collegereeks en een summerschool in Nederland ook conferenties op Curaçao worden georganiseerd. De link tussen dit onderzoek en het ESL masteronderwijs is geborgd in het masterkeuzevak Capita Caraïbisch belastingrecht. In 2018 vond het eerste college van Capita Caribisch belastingrecht plaats bij de Raad van State op uitnodiging van gastspreker Staatsraad voor Curaçao, de heer P. Comenencia. Germaine heeft in 2018 ook een artikel in het Weekblad fiscaal recht gepubliceerd waarin zij heeft onderzocht wat de mogelijke oorzaken zijn van het beperkte belastingverdragenennetwerk van Curaçao.¹⁴ Tevens is Germaine annotator bij NLFiscaal op het gebied van het Caraïbisch belastingrecht. Op het Gemeente- en Waterschapscongres 2018 in Bunnik sprak zij op 8 november over lokale belastingen in de Caribische Koninkrijksdelen.

2.1.2 "Special Tax Zones"-project

Diverse onderzoekers uit het onderzoeksprogramma hebben de afgelopen drie jaar geparticipeerd in de internationale *Special Tax Zones* onderzoeksgroep. Het IBFD heeft dit samenwerkingsproject tussen fiscale onderzoekers van diverse universiteiten in

december 2015 geïnitieerd. Het komt voort uit de toegenomen belangstelling voor de belastingheffing van multinationals en heeft derhalve een duidelijke link met het onderzoeksprogramma. De scheidslijn tussen fiscale begunstigingsmaatregelen en belastingontwijking/ontduiking lijkt in de maatschappelijke discussie te vervagen. Het IBFD vond het daarom belangrijk om internationaal onderzoek te verrichten naar dit verschil. Daartoe is de term *Special Tax Zone* geïntroduceerd. Dit is, kortgezegd, een geografisch gebied binnen een jurisdictie waar een belastingplichtige bepaalde fiscale begunstigingsmaatregelen geniet.

Het jaar 2018 stond in het teken van de naderende afsluiting van het onderzoeksproject. Waar tijdens het *2nd International Seminar on Special Tax Zones* te Rotterdam in 2017 de deelresultaten van de zeven deelthema's werden besproken, zijn tijdens het *3rd International Seminar on Special Tax Zones* te Łódź (Polen) van 11-13 april 2018 de resultaten van het onderzoek besproken. Als vertegenwoordigers van het onderzoeksprogramma FA waren Ilona van den Eijnde en Martijn Schippers aanwezig. Ilona nam

deel aan een panel getiteld '*Extension: Special Tax Zones, VAT and Customs*'. Dit panel werd speciaal in het programma opgenomen naar aanleiding van conclusies, getrokken tijdens het *2nd International Seminar on Special Tax Zones*. De onderzoeksgroep was tot het inzicht gekomen dat de indirecte belastingen en het douanerecht in het onderzoeksproject nog niet de aandacht kregen die zij verdienen. Martijn nam deel aan het panel over Thema 1 *The concept of Special Tax Zones* en Thema 2 *Types of Special Tax Zones*. Tijdens eerstgenoemd panel belichtte hij het concept *Special Tax Zones* vanuit het perspectief van Curaçao. Hij sprak daarbij over fiscale stimuleringsmaatregelen op Curaçao en ging daarbij in het bijzonder in op het spanningsveld tussen het aanmerken van deze maatregelen als 'belastingsschadelijke regimes' (zoals de EU en de OESO ten dele voorstaan) en het aanmerken van een dergelijke

¹⁴ G.D. Rekwist, 'De verdragsrechtelijke status van Curaçao, Weekblad fiscaal recht, 7263, 22 november 2018, WFR 2018/218.

fiscale stimuleringsmaatregel als *Special Tax Zone*. Tijdens het tweede genoemde panel ging Martijn in op de trend waarbij *Free Trade Zones*, een type *Special Tax Zone*, zich in toenemende mate richten op dienstverlening ter zake van digitalisering (rondom de supply chain), waarbij hij de *Digital Free Trade Zone* in Maleisië als voorbeeld noemde.

Verwacht wordt dat de onderzoeksresultaten in 2019 in boekvorm bij het IBFD zullen verschijnen. Naast Ilona en Martijn hebben Sigrid Hemels, Julian Lopez Ramirez, Arjan Schep, Ton Stevens (tot 2017 verbonden aan het onderzoeksprogramma, thans Tilburg University), Ciska Wisman, Maarten de Wilde en Walter de Wit de afgelopen jaren vanuit het onderzoeksprogramma aan het project deelgenomen.

Als een additioneel uitvloeisel van dit project valt in 2018 te noemen de bijdrage van Martijn Schippers aan het *Liber Amicorum* voor René van der Paardt waarin hij de achtergrond, het concept en de te onderscheiden types van *Special Tax Zones* analyseert vanuit het perspectief van de in Nederland geheven indirecte rijksbelastingen, verhuurderheffing en OZB.¹⁵

2.1.3 Indirecte belastingen en internationale handel

De onderzoekslijn 'Indirecte belastingen en internationale handel' neemt nog steeds in belang toe. De Europese Commissie heeft ook in 2018 diverse nieuwe voorstellen het licht doen zien om te komen tot een definitief btw-stelsel in de Europese Unie. Op 18 januari verscheen een voorstel over btw-tarieven en vereenvoudigde btw-regels voor *small and medium sized companies* (SMEs) en op 25 mei een gedetailleerde uitwerking van het definitief btw-systeem en verlenging van de bestaande verleggingsregeling. Ook zijn in 2018 eerdere door de Europese Commissie gedane voorstellen na enige wijzigingen door de Raad aangenomen. Daarmee is de verwezenlijking van een gemoderniseerd btw-stelsel dichterbij gekomen. De indirecte belastingen nemen ook in algemene zin in belang toe nu overheden, waaronder het huidige Nederlandse kabinet, streven naar een verschuiving van directe naar indirecte belastingen. De Nederlandse regering denkt bijvoorbeeld na over fiscale vergroeningsmaatregelen in de indirecte belastingen. Op het gebied van de internationale handel is de meest in het oog springende ontwikkeling het groeiende spanningsveld tussen enerzijds de opkomende vrije handel tussen jurisdicties (bijvoorbeeld door het United States–Mexico–Canada Agreement, het vernieuwde NAFTA akkoord, en de *Economic Partnership Agreement* tussen de EU en Japan) en anderzijds de terugkeer van protectionistische maatregelen (bijvoorbeeld Brexit, *Trump's trade war* en de daaropvolgende door getroffen landen genomen tegenmaatregelen). Het toenemend belang van de indirecte belastingen en de internationale handel heeft in 2018 niet alleen tot concrete onderzoeksresultaten geleid, maar ook tot de introductie van de mastervariant Indirecte belastingen, een samenwerking tussen de fiscalisten van de ESL en de ESE. De introductie van de mastervariant stelt de aan deze onderzoekslijn verbonden onderzoekers in staat om hun onderzoek te valoriseren via het onderwijs. Bovendien heeft dit geleid tot de benoeming van Madeleine Merx als bijzonder hoogleraar Indirecte belastingen.

¹⁵ M.L. Schippers (2018). *Special Tax Zones* bezien vanuit de in Nederland geheven indirecte rijksbelastingen, verhuurderheffing en OZB. In D.A. Albrechtse & P. Kavelaars (Eds.), *Ontroerend goed* (pp. 165-174). Deventer: Kluwer.

Met de komst van Madeleine Merx en de voortzetting van de rol van Walter de Wit als bijzonder hoogleraar Internationaal en Europees Douanerecht, is de onderzoekslijn nog steviger ingebed in het onderzoeksprogramma. Madeleine Merx begeleidt thans twee buitenpromovendi: Koen Verburg (in samenwerking met de Universiteit Leiden) en John Gruson. Het onderzoek van Koen Verburg betreft een vergelijking van de verschillende manieren om ongewenst geachte btw besparende modellen tegen te gaan, waaronder via het leerstuk misbruik van recht. Het onderzoek van John Gruson gaat over het gebruik van *soft law* in de btw. Van dit instrument wordt steeds meer gebruik gemaakt, omdat het lastig is nieuwe richtlijnen en verordeningen aan te nemen op het gebied van de btw in verband met de vereiste unanimiteit. Madeleine verwacht in 2019 met twee nieuwe promovendi aan de slag te gaan die thans bezig zijn hun master fiscaal recht af te ronden. Het onderzoek van deze twee promovendi zal zich richten op de toekomst van de heffing en inning van de btw bij *e-commerce* en zal plaatsvinden in samenwerking met de Universiteit Leiden.

Het onderzoek van Walter de Wit richtte zich in 2018 in het bijzonder op de aanstaande Brexit. Hij publiceerde daarover een tweetal wetenschappelijke artikelen, waarin hij, met co-auteur Martijn Vroom de achtergrond, mogelijke scenario's en de huidige stand van zaken van de Brexit uiteenzet.¹⁶ Daarnaast maakt Walter deel uit van de projectgroep 'Project Kansen van het UCC voor de BV Nederland' van NWO. Het onderzoek zal mede worden uitgevoerd door een in 2019 aan te trekken en door NWO gefinancierde onderzoeker, Esther Bakker. Tevens begeleidt Walter twee promovendi binnen het onderzoeksprogramma, te weten Martijn Schippers (parttime promovendus; mede gefinancierd door EY) en Abdel Tanouti (buitenpromovendus).

Martijn doet onderzoek naar de douanewaarde vanuit een EU-perspectief. Over dit onderwerp gaf hij meerdere colleges in het kader van de vakken 'EU-douanerecht en accijnzen' en 'Internationale handel' van de mastervariant indirecte belastingen en in het kader van de *Advanced VAT Optimization Course* van het IBFD. Daarnaast verschenen in 2018 van Martijns hand onder andere vijf academische publicaties, waarvan drie betrekking hadden op het onderwerp van zijn proefschrift.¹⁷ Voorts becommentarieerde hij als vaste annotator van

¹⁶ W. de Wit & M. Vroom (2018). Brexit: The Road Ahead for EU-UK Trade. *Opent extern EC Tax Review*, 26 (4). W. de Wit & M.T. Vroom (2018). Brexit - (on)zekere gevolgen voor EU-UK-handel. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (4), 114-121.

¹⁷ M.L. Schippers (2018). Royalty's en licentierechten onder het Douane Wetboek van de Unie. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (18), 346-361. M.L. Schippers & M. Friedhoff (2018). HvJ Hamamatsu: een abrupt einde aan de wisselwerking tussen verrekenprijzen en douanewaarde?. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (132), 909-921. M.L.

NLFiscaal een groot aantal arresten van de Hoge Raad en het HvJ EU, waaronder een tweetal arresten die direct van invloed zijn op zijn proefschrift.¹⁸ Walter de Wit en Martijn Schippers zijn gastredacteur van een bijzonder nummer van *Erasmus Law Review*, gewijd aan het 50-jarig bestaan van de Europese douane-unie dat in 2019 zal verschijnen.

Abdel Tanouti doet als buitenpromovendus onderzoek naar de rol van de douaneschuld in relatie tot de btw- en de accijnswetgeving betreffende invoer. De aansluiting van de btw- en accijnsregelgeving op het douanerecht is complex. De inwerkingtreding van het Douane Wetboek van de Unie per 1 mei 2016 maken Abdels onderzoek zeer relevant.

Ilona van den Eijnde werkt met drie andere auteurs aan een Fiscale Monografie over belastingrente. Daarnaast is zij een veelgevraagd spreker op seminars en congressen op het gebied van de indirecte belastingen. In 2018 was zij onder meer dagvoorzitter van het tweedaagse *3rd Annual Strategic Indirect Tax & VAT Compliance Seminar* in Rotterdam. Tijdens

dit seminar heeft Ilona een interview gegeven aan *VAT Box*, over de toekomst van de indirecte belastingen in verhouding tot technologie – dit interview is terug te zien via de website van *VAT Box* en op *YouTube*.¹⁹ Ilona is vaste 'kennispartner' van het Export Connect netwerk,

bedoeld voor exporterend Nederlands MKB, en heeft in die hoedanigheid ook diverse voorlichtingen over de impact van Brexit verzorgd. Ilona zal in 2019 als buitenpromovenda een start maken met haar proefschrift *How to Tax a Lifestyle*, onder welke werktitel zij onderzoek zal doen naar de gedragseffecten van het beleid van indirecte belastingen op levensmiddelen in een aantal West-Europese landen. Zij zal het proefschrift in het Engels schrijven, niet in de laatste plaats om aansluiting te kunnen vinden bij de werkzaamheden van de recent opgerichte *Task Force on Fiscal Policy for Health*; een Bloomberg initiatief dat is gericht op het creëren van meer aandacht voor het enorme potentieel dat fiscaal beleid kan hebben op de gezondheid van de bevolking.

2.1.4 Belastingrecht in een digitale wereld

Diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoekers bestuderen digitalisering en informatie technologie (IT) in een fiscale context.

Hayat Essaghir doet als buitenpromovenda onder begeleiding van Reinout Kok een multidisciplinair onderzoek naar fiscaliteit in de context van digitale businessmodellen. Het onderzoek richt zich op de vraag hoe een (internationaal) fiscaal raamwerk eruit zou moeten zien om te leiden tot een neutrale en rechtvaardige belastingheffing van winsten gemaakt via een dergelijk digitaal business model.

Maarten de Wilde schreef in een special van *Intertax* over de fiscale beleidsuitdagingen in verband met de steeds verder digitaliserende economie het artikel *Comparing Tax Policy*

Schippers (2018). A series of sales: determining the Customs Value Under the Union Customs Code. *Global Trade and Customs Journal*, 13 (2), 36-48.

¹⁸ M.L. Schippers (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, december 20), NLF 2018-1, 0035, (Bepaling van douanewaarde bij invoer met toepassing van verrekenprijzen). p.71-75. ECLI:EU:C:2017:984. M.L. Schippers (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, april 6), NLF 2018-18, (Prejudiciële vragen over herziening van douaneaangiften en verjaring). p.58-60. ECLI:NL:HR:2018:522

¹⁹ <https://vimeo.com/296499241/86dacd0cce>.

*Responses for the Digitalizing Economy: Fold or All-in.*²⁰ Ook gaf hij diverse lezingen over dit zeer actuele onderwerp. Op 16 februari sprak hij in Lissabon over de fiscale uitdagingen van de digitaliserende economie (*Comparing Tax Policy Responses*), op de *Conference on Taxation and the Digital Economy* georganiseerd door het Instituto de Direito Económico Financiero e Fiscal FDL (IDEFF) Universidade de Lisboa, *Intertax*, en de Université de Lausanne. Over hetzelfde thema (*Taxation and digitalization – theory v practice*) sprak hij op 8 maart in Amsterdam, op het Winter Seminar van het Young IFA Network, getiteld *Taxing the Digital Economy*. Op 28 juni sprak hij over belastingheffing en digitalisering (*Origin v. destination principle: where to go?*) op de conferentie van het Amsterdam Centre for Tax Law (ACTL) en het IBFD getiteld *Taxing the digital economy: the EU proposals and other insights*.

Het onderzoek van Madeleine Merckx richt zich eveneens op de digitale economie. Zij houdt zich in het bijzonder bezig met de toekomst van de btw waarin de digitale economie een bijzondere rol speelt.

Menno van Werkhoven doet onderzoek over het gebruik van IT op de fiscale afdelingen van multinationals. In 2018 verscheen in het boek *Contemporary Issues in Tax Research Volume 3* (editors: Emer Mulligan en Lynne Oats) het hoofdstuk *The Role of Software Systems in Tax: An Empirical Evaluation* dat hij samen met Reinout Kok en Felienne Hermans schreef. Hij geeft over het onderwerp *tax technology* met Bas Jansen van de TU Delft ook gastcollege in het Fiscaal confrontatievak en begeleidt masterstudenten bij scripties op het gebied van tax technology.

2.1.5 Rechtsbescherming

Na de financiële crisis is er wereldwijd een grote focus gekomen op het bestrijden van belastingontwijking en -ontduiking. Een vraag die diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden medewerkers stellen, is of de rechtsbescherming van belastingplichtigen hierbij niet in het gedrang komt. Deze vraagstelling is niet alleen internationaal in de post-BEPS-wereld van belang, maar zeker ook nationaal en lokaal. Diverse onderzoekers hebben binnen deze onderzoekslijn gepubliceerd en gevaloriseerd.

In het onderzoek van Guido de Bont maakt rechtsbescherming een belangrijk thema uit. Hij werkt met Claire Hofman aan een boek over fiscaal procesrecht, waarbij de insteek is dat studenten een bijdrage leveren. Het betreft studenten die hun scriptie schrijven over een formeelrechtelijk onderwerp, studenten uit de master Toga aan de Maas (met een fiscale basismaster) en studenten die de capita Formeel Belastingrecht in de master directe belastingen volgen. Guido de Bont en Claire Hofman schreven in 2018 ook samen een artikel over de fiscale eenheid als (medeplegende) boeteling.²¹

Claire Hofman houdt zich als buitenpromovenda in het kader van haar promotieonderzoek bezig met de samenloop van fiscale en strafrechtelijke sancties. In haar onderzoek staat de juridische houdbaarheid centraal van het bestaande sanctiearsenaal dat geldt voor belastingplichtigen die zich schuldig maken aan normoverschrijdend gedrag. De focus ligt op het systeem, waardoor (vanwege de vele mogelijkheden die er zijn) samenloop van sancties centraal staat. Guido de Bont en Paul Mevis zijn haar promotoren. Zij schreef naast haar promotieonderzoek onder meer ook een artikel over ontwikkelingen in de sfeer van de

²⁰ Wilde, M.F. de (2018). *Comparing Tax Policy Responses for the Digitalizing Economy: Fold or All-in*. *Intertax*, 46 (6/7), 466-475.

²¹ G.J.M.E. de Bont & C. Hofman (2018). *De fiscale eenheid als (medeplegende) boeteling*. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (7244), 815-821.

repressieve fiscale rechtshandhaving.²² Vanwege haar publicaties en in het bijzonder het feit dat zij hierin moeilijke fiscale materie op een eenvoudige en heldere manier beschrijft, is ze genomineerd voor de Stevensprijs 2018.

Het ESBL organiseerde op 29 mei 2018 samen met de Academie Lokale Belastingen een studiemiddag met als thema: 'Rechtsbescherming en lokale belastingen: tekort of overschot?'. Het evenement vond plaats in het Postiljon Hotel te Bunnik. Arjen Schep trad op als dagvoorzitter en Jan Monsma en Guido de Bont hielden een voordracht. Robert Kastelein, student-assistent van ESBL schreef naar aanleiding van de studiemiddag een verslag in Interlokaal.²³

Maarten Feteris, voor wie als president van de Hoge Raad rechtsbescherming dagelijkse praktijk is, heeft in 2018 ook op dit gebied gepubliceerd. Zo schreef hij met J. Silvis in het *Liber Amicorum* aangeboden aan Piet Hein Donner een bijdrage over rechtseenheid en rechtsvorming als gezamenlijke verantwoordelijkheid van hoogste rechters²⁴ en schreef hij een artikel over signalen van de Hoge Raad naar de wetgever.²⁵

Eva Boomsluitert richt zich binnen deze onderzoekslijn op de bepalingen in de Wet op de vennootschapsbelasting 1969 waarin een specifieke bewijslastverdeling wordt voorgeschreven. Het gaat daarbij om de grenzen die de wetgever in het oog moet houden bij het formuleren van bewijsvermoedens die aan belastingplichtigen worden tegengeworpen. De wetgever dient in dit verband niet alleen rekening te houden met de uitgangspunten van een redelijke bewijslastverdeling, maar onder omstandigheden ook met het Europese recht. Recente uitspraken van het Hof van Justitie laten zien dat de marges waarbinnen de nationale wetgever moet opereren smal zijn.

Leo Neve doet binnen deze onderzoekslijn promotieonderzoek naar de receptie van de *Global Standard* voor transparantie en uitwisseling van inlichtingen voor belastingdoeleinden in de Europese Unie en op de invloed van Unierecht op de praktijk van de uitwisseling van inlichtingen (promotoren: Arnaud de Graaf en prof. Rob Widdershoven (Universiteit Utrecht)). De Standaard, reeds opgenomen in het Model belastingverdrag van de League of Nations uit 1923, is de laatste 95 jaar nauwelijks gewijzigd. De verplichtingen van de verdragsluitende staten zijn nadrukkelijker op de voorgrond gekomen, maar de rechtsbescherming van de betrokken belastingplichtigen is daarbij achtergebleven. Het Unierecht heeft grote invloed op de uitwisseling van inlichtingen. Zo heeft het HvJEU in de zaak *Berlioz* juridische toetsing van het inlichtingenverzoek mogelijk gemaakt, waar de Nederlandse wet dit verbiedt. Ook heeft de Algemene Verordening Gegevensbescherming een beschermingskader gegeven voor uitwisseling van inlichtingen met derde landen, waar de fiscale praktijk niet op is ingesteld. Sigrid Hemels houdt zich ook met informatie-uitwisseling bezig. Zij heeft het hoofdstuk

²² C. Hofman (2018). Ontwikkelingen in de sfeer van de repressieve fiscale rechtshandhaving. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018-101, 680-689.

²³ R.H. Kastelein, 'Verslag Symposium Rechtsbescherming 29 mei 2018' in *Interlokaal* 2018, nr. 1, *Belastingblad* 2018/303.

²⁴ Feteris, M.W.C. en Silvis J. (2018). Rechtseenheid en rechtsvorming als gezamenlijke verantwoordelijkheid van hoogste rechters, bijdrage in de bundel *Rechtsorde en bestuur, Liber amicorum aangeboden aan Piet Hein Donner* (red. B.J. van Etekoven e.a.), Den Haag, 275 t/m 286.

²⁵ Feteris, M.W.C. (2018) Signalen van de Hoge Raad naar de wetgever, *RegelMaat*, 349 t/m 362.

Administrative Cooperation in the Assessment and Recovery of Direct Tax Claims verzorgd in zowel de studenteneditie als de wetenschappelijke editie van het bij Wolters Kluwer verschenen standaardwerk *Terra/Wattel European Tax Law*, waarvan de studenteneditie ook in het mastervak verdieping Europees belastingrecht wordt gebruikt.²⁶ Ook schreef ze het hoofdstuk over Nederland in het bij het IBFD verschenen boek *Improving Tax Compliance in a Globalized World*.²⁷

Marcel Snippe deed als buitenpromovendus onderzoek naar een veilige haven voor de fiscale informatierijkdom. Hij participeerde in het project modern toezicht van de Rotterdam School of Management, RSM - onder leiding van prof.dr. S.P. Kaptein en dr.ing. M. de Bree - naar vernieuwend toezicht vanuit de overheid. Het betreft een actueel onderzoek dat komend jaar nog volop in de belangstelling zal staan. De Belastingdienst beschikt namelijk over allerlei privacy gevoelige gegevens en beschikt daarmee over een grote rijkdom aan informatie. Het is dan ook niet vreemd dat bestuursorganen in toenemende mate hun blik richten op de enorme hoeveelheden data die de Belastingdienst heeft verzameld op basis van verstrekende verplichtingen van belastingplichtigen. Ook de politiek wil de fiscale informatierijkdom (laten) delen met de andere bestuursorganen. Rijksbreed toezicht is het toverwoord. De vraag is echter of de informantenrol van de Belastingdienst wel te verenigen is met zijn wettelijke taak? Mag de Belastingdienst hiervoor zijn toezichthoudende bevoegdheden eigenlijk wel gebruiken? En hoe zit het met de geheimhoudingsplicht? Voor het beantwoorden van deze vragen heeft hij een comparatieve studie gedaan naar de toezichtsbevoegdheden van zowel de Belastingdienst als andere toezichthouders. Ook stelde hij vast op welke wijze de Belastingdienst de belangen afweegt van burgers en bedrijven, toezichthouders en de Belastingdienst bij het verstrekken van gegevens. Dit onderzoek geeft het kader aan waarbinnen de Belastingdienst gegevens uit de fiscale informatierijkdom op een verantwoorde en transparante wijze kan delen met andere toezichthouders. Hij doet aanbevelingen voor wijziging in wet- en regelgeving. Ook geeft hij een contourenschets van de wijze waarop die kan plaats vinden. Met zijn aanbevelingen hoopt Snippe een bijdrage te leveren aan het rechtvaardig integreren van fiscale gegevens in het rijksbrede toezicht en een verdere harmonisatie van bevoegdheden zonder concessies te doen aan het fiscale vertrouwen. Het manuscript heeft hij in 2018 afgerond en hij zal het proefschrift getiteld *'De integratie van fiscale gegevens binnen het rijksbrede toezicht'* in 2019 verdedigen. Hij deed zijn onderzoek onder begeleiding van prof.dr. G.J.M.E. de Bont (Erasmus School of Law) en prof.dr. R.N.J. Kamerling RA (Nyenrode business universiteit).

2.2 Lokale belastingheffing in de 21^e eeuw

Het onderzoek binnen het deelthema lokale belastingheffing in de 21e eeuw werd in 2018 verzorgd door Anneke Monsma, Jan Monsma, Arjen Schep en Ferry Makkinga. De drie eerstgenoemden zijn verbonden aan het Erasmus Studiecentrum voor Belastingen van Lokale overheden (ESBL: www.esbl.nl).²⁸ Binnen het deelthema vindt ook het door Jan Monsma begeleidde promotieonderzoek van Liesbeth Gramsbergen over bewijs in WOZ-procedures

²⁶ Hemels, S.J.C., Chapter 13, Administrative Cooperation in the Assessment and Recovery of Direct Tax Claims, In: P.J. Wattel, O. Marres, H. Vermeulen (ed.), *Terra/Wattel European Tax Law*, vol. 1 General topics and direct taxation, Wolters Kluwer 2018, p. 541-608 en Hemels, S.J.C., Chapter 13, Administrative Cooperation in the Assessment and Recovery of Direct Tax Claims, In: P.J. Wattel, O. Marres, H. Vermeulen (ed.), *Terra/Wattel European Tax Law*, vol. 1 General topics and direct taxation, Student Edition, Wolters Kluwer 2018, p. 279-309.

²⁷ Hemels, S.J.C., 'Netherlands' in: C. Evans, M. Lang, P. Pistone, A. Rust, J. Schuch, C. Staringer, *Improving Tax Compliance in a Globalized World*, IBFD Amsterdam 2018, WU Institute for Austrian and International Tax Law European and International Tax Law and Policy Series, p. 577-599.

²⁸ Jan Monsma is Bijzonder Hoogleraar heffingen van lokale overheden en is als Wetenschappelijk Directeur verbonden aan het ESBL voor 1 dag per week. Jan Monsma is tevens Senior Raadsheer bij het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. Anneke Monsma is als Academic Researcher voor 3 dagen per week en Arjen Schep is als Academic Researcher/Research Manager voor 5 dagen per week aan het ESBL verbonden. Arjen Schep was gedurende geheel 2018 voor 1,5 dagen per week gedetacheerd bij Belastingen van de gemeente Amsterdam en voor een halve dag per week bij de Sectie Belastingrecht vanwege het begeleiden van studenten Fiscaal recht bij het schrijven van masterscripties en bachelorwerkstukken.

plaats. Het ESBL wordt deels extern bekostigd door de Stichting J.H. Christiaanse, een financiering waar het onderzoeksprogramma zeer erkentelijk voor is.

Het onderzoek van het ESBL richt zich onder meer op de fiscale bevoegdheid van de lokale wetgever (gemeente en waterschap) en de beperkingen die aan die bevoegdheid worden gesteld door wet en jurisprudentie. De laatste jaren is het onderzoek ook steeds meer internationaal georiënteerd.

Vanuit het ESBL wordt niet alleen wetenschappelijk onderzoek verricht, maar vinden ook activiteiten plaats met als doel de kennis over lokale belastingen uit te dragen en te delen met zowel actoren binnen het eigen vakgebied als het maatschappelijk veld, het werkveld van de decentrale overheden. Valoriserend vindt plaats via publicaties, mediaoptredens en het geven van lezingen. De lezingen worden niet alleen gegeven aan vertegenwoordigers van lagere overheden,²⁹ maar bijvoorbeeld ook aan medewerkers van de rechterlijke macht,³⁰ non-profit-instellingen en aan studenten.³¹ Door werkzaamheden als redacteur en auteur voor diverse tijdschriften, handboeken en fiscale encyclopedieën wordt de wetenschappelijke kennis over lokale belastingen zichtbaar gemaakt en verspreid binnen het vakgebied. Daarbij wordt getracht niet alleen encyclopedische kennis te verspreiden (zoals in de fiscale encyclopedie De Vakstudie en in de NDFR), maar de kennis ook te vertalen naar de praktijk door middel van annotaties en bijdragen in vaktijdschriften als BNB, Belastingblad, FED, Vakstudie-Nieuws en NLFiscaal. Ook wordt een bijdrage geleverd aan handboeken die zowel in de praktijk als in het onderwijs worden gebruikt. Arjen Schep en Ferry Makkinga schreven een aantal columns voor de rubriek 'Uitvergroot' van Vakstudie-Nieuws.³² Doordat deze columns ook via de dagelijks gratis verspreide nieuwsbrief taxlive.nl werden verspreid, vonden deze de weg naar een groot publiek.

Het ESBL heeft op al deze wijzen ook in 2018 een belangrijke functie kunnen vervullen als wetenschappelijk fiscaal-juridisch kenniscentrum op het terrein van de lokale belastingen.

Binnen dit deelthema zijn twee wetenschappelijke onderzoeklijnen te onderscheiden:

- Lokale belastingen en duurzaamheid
- Internationalisering

Aan deze twee onderzoeklijnen wordt hierna nader aandacht besteed. Tevens bespreken we kort het onderzoek dat het ESBL in opdracht verricht.

2.2.1. Lokale belastingen en duurzaamheid

De energietransitie, circulaire economie en klimaatadaptatie zijn onderdelen van het bredere actuele maatschappelijke thema duurzaamheid. Dit thema is eveneens een belangrijk onderdeel gaan uitmaken van het onderzoek en de activiteiten van het ESBL dit jaar. Zo schreef Arjen Schep het essay 'Duurzaamheid en lokale belastingen' voor essaybundel 'Verduurzaming, en nu de

²⁹ Anneke Monsma gaf op 6 november 2018 een Actualiteitencursus voor Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden. Eerder werden al genoemd de verschillende voordrachten binnen het thema 'Duurzaamheid en lokale belastingen'. Verder gaf Arjen Schep nog een presentatie bij het Landelijk Taxatieoverleg van de Landelijke Vereniging voor Lokale Belastingen op 11 oktober 2018.

³⁰ Jan Monsma verzorgde een Studieochtend WOZ en tegengestelde belangen voor Gerechtshof 's-Hertogenbosch op 23 januari 2018. Anneke Monsma gaf een cursusdeel over WOZ-objectafbakening op 8 november 2018 als onderdeel van de Basis cursus WOZ en ozb voor SSR.

³¹ Ferry Makkinga verzorgt het vak HLO binnen de bacheloropleiding fiscaal recht aan de EUR en gaf samen met Anneke Monsma een college HLO&WOZ gegeven voor het vak Indirecte Heffingen binnen de masteropleiding Fiscaal Recht aan de Nyenrode Business University. Arjen Schep geeft jaarlijks een college over het doen van onderzoek in opdracht voor het mastervak Fiscaal Confrontatievak. Ferry Makkinga en Arjen Schep begeleiden tevens studenten bij het schrijven van bachelorwerkstukken en masterscripties.

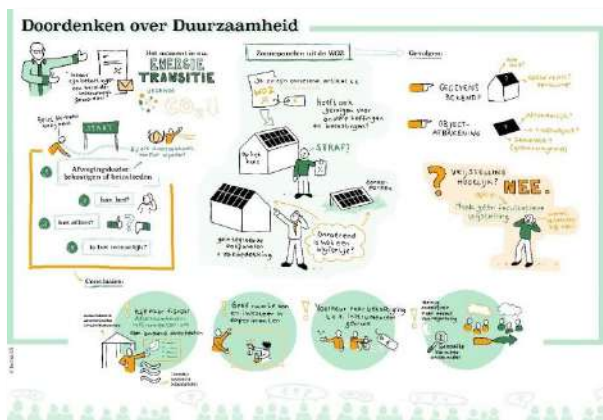
³² Ferry Makkinga, 'Carte blanche voor gemeentelijke inkomenspolitiek via de OZB? Grijpt de wetgever nog in?', V-N 2018/9.0 en Arjen Schep, 'Gratis parkeren voor Tesla-rijders', V-N 2018/23.0, beide Columns in de rubriek 'Uitvergroot'.

kosten nog' van de Raad voor het Openbaar Bestuur.³³ Hij staat in zijn bijdrage stil bij mogelijkheden en onmogelijkheden om het stelsel van lokale belastingen en heffingen in te zetten voor verduurzaming. Wat is wettelijk mogelijk, is het effectief, welke aanpassingen in het huidige stelsel van heffingen zijn wenselijk? Een uitgebreide samenvatting van het essay is verschenen in Binnenlands Bestuur.³⁴ Gezien de coalitieonderhandelingen die in veel gemeenten bezig waren en waarbij duurzaamheid een belangrijk thema was, was dit een perfect getimed bijdrage aan het maatschappelijk debat. De essays zijn ook gepresenteerd op de eerste 'Dag van de Financiële Verhoudingen' op 19 april 2018.³⁵ Arjen trad tijdens deze druk bezochte bijeenkomst op in een tweegesprek met Tijmen Smit, oud-wethouder Financiën en Duurzaamheid in Laren over de (on)mogelijkheden om via lokale heffingen en belastingen verduurzamingsopgaven te financieren.

Mede naar aanleiding van het verschijnen van zijn essay heeft Arjen Schep een voordracht verzorgd tijdens een symposium op 2 oktober 2018 over dit thema ter gelegenheid van het 10-jarig bestaan van het samenwerkingsverband Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden. Anneke Monsma is over het thema 'lokale belastingen en duurzaamheid' geïnterviewd voor de website 'Gemeenten.nu' en Arjen Schep kwam hierin

aan het woord over een casus waarin baatbelasting werd gebruikt voor verduurzaming.³⁶ Anneke Monsma en Arjen Schep verzorgden een themabijeenkomst over lokale belastingen en duurzaamheid voor directeuren van belastingssamenwerkingsverbanden in Utrecht op 13 november 2018. Van deze bijeenkomst werd onderstaande Visual gemaakt.

In het essay Duurzaamheid en lokale belastingen beschrijft Arjen Schep de mogelijkheid van gebouwgebonden financiering met behulp van baatbelasting. Het Kabinet heeft zich in het regeerakkoord voorgenomen de mogelijkheden voor gebouwgebonden financiering te onderzoeken. Dit kan een oplossing bieden voor de bekostiging van de verduurzaming en aardgasvrij maken van

particuliere woningen. De gemeente Laren verstreekte een onderzoeksopdracht om dit voor de bestaande gemeentelijke baatbelasting te onderzoeken.³⁷

³³ De essaybundel bestaat uit een viertal essays en is getiteld 'Verduurzaming, en nu de kosten nog', Essaybundel van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB), samengesteld door Gerber van Nijendaal en Bart Leurs. De bundel is te downloaden via: <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2018/09/13/essaybundel-verduurzaming-en-nu-de-kosten-nog>.

³⁴ 'Heffingen kunnen altijd groener', *Binnenlands Bestuur*, 1 april 2018, p. 54-57.

³⁵ Van deze dag is een verslag verschenen op:

https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/verslagen/2018/04/19/verslag-dag-van-de-financiele-verhoudingen_2018.

³⁶ <https://www.gemeente.nu/economie/belastingen/vergroening-van-lokale-belasting-niet-altijd-de-beste-keus/>.

³⁷ A.W. Schep, 'Onderzoeksrapport objectgebonden financiering met baatbelasting', onderzoek uitgevoerd in opdracht van de gemeente Laren. De publiekversie is te downloaden via www.repub.eur.nl/pub/110842.

Na dit onderzoek is het ESBL gevraagd te participeren in een consortium waarin ook de Woonpas, TNO en Bank Nederlandse Gemeenten (BNG) participeren.³⁸ Het is de bedoeling dat dit consortium in 2019 in een aantal gemeenten pilots gaat opzetten met dit instrument en dat de resultaten daarvan worden gebruikt voor een vervolgonderzoek naar een permanent publiek instrument voor gemeenten voor gebouwgebonden financiering van verduurzaming van particuliere woningen. Hiervoor is subsidie ontvangen van de provincie Noord-Holland. Dit onderzoek en de bijdrage van het ESBL daarvan heeft voor veel *exposure* gezorgd en voor veel aanvragen om te spreken over dit thema. Zo heeft Arjen Schep diverse malen over dit onderwerp een presentatie gehouden, onder meer met voormalig Wethouder van de gemeente Laren, Tijmen Smit in de vorm van een workshop tijdens de VNG-Belastingconferentie op 12 en 13 maart op Papendal.³⁹ Ook heeft Arjen Schep hierover een presentatie verzorgd tijdens *Science Hotel* op 28 september 2018⁴⁰ en zat hij een innovatietafel over dit onderwerp voor.⁴¹ Ook verscheen hierover een Blogpost als nieuwsitem op de website van de EUR, zowel in het Nederlands als het Engels.⁴²

In 2018 verscheen ook een themanummer van *Belastingblad*, getiteld: "Naar een duurzaam belastingklimaat", ter gelegenheid van de VNG-belastingconferentie dat hetzelfde thema had.⁴³ Zowel Jan Monsma, Anneke Monsma als Arjen Schep droegen daaraan bij.⁴⁴

In het najaar van 2018 was er veel aandacht in landelijke dagbladen en in de Tweede Kamer voor de gevolgen van de aanschaf en aanwezigheid van zonnepanelen op de WOZ-waarde van onroerende zaken. De investering in zonnepanelen zou kunnen worden ontmoedigd (worden bestraft) door een hogere WOZ-waarde. Anneke Monsma schreef een fiscaal-juridische beschouwing hierover en over de mogelijkheden om de waarde van zonnepanelen uit te zonderen van de WOZ-waarde.⁴⁵

2.2.2. Internationalisering

In een paper die is gepresenteerd op een conferentie van de Wereldbank is Nederland als een modelland aangemerkt wat betreft de systematiek van heffing van OZB en uitvoering van de WOZ.⁴⁶ Property tax wordt steeds breder erkend als een middel voor *domestic resource mobilization* in ontwikkelingslanden en transitielanden. Arjen Schep heeft op uitnodiging van

³⁸ Zie: <https://dewoonpas.nl/> en <https://woninggebondenfinanciering.nl/>

³⁹ Zie ook: 'Geef gemeenten regie bij duurzaam wonen', interview met Arjen Schep en Tijmen Smit in *SC Krant* (Sdu) van dinsdag 15 mei 2018.

⁴⁰ <https://www.eur.nl/over-de-eur/lustrum/science-hotel-science-open/science-hotel>

⁴¹ Innovatietafel gebouwgebonden financiering in Zwijndrecht voor de Drechtsteden op 23 november 2018.

⁴² <https://www.eur.nl/nieuws/onderzoeker-arjen-schep-over-hoe-we-het-belastingrecht-van-het-aardgas-af-komen>. In het Engels: <https://www.eur.nl/en/news/researcher-arjen-schep-relationship-between-tax-law-and-sustainability>

⁴³ *Belastingblad* van 26 februari 2018, nr. 5.

⁴⁴ J.A. Monsma, 'Lokale belastingen en duurzaamheid', *Belastingblad* 2018/91, A.P. Monsma, 'Circulaire economie en afvalstoffenheffing', *Belastingblad* 2018/98 en A.W. Schep, 'Gebouwgebonden financiering van energetische maatregelen voor woningen: naar een baatbelasting 2.0?', *Belastingblad* 2018/96.

⁴⁵ A.P. Monsma, 'Zonnepanelen en de Wet WOZ', *Interlokaal* 2018, nr. 2, *Belastingblad* 2018/451.

⁴⁶ Richard Grover e.a., 'Achieving successful implementation of value-based property tax reforms in the ECA Region', Paper prepared for presentation at the 2016 World Bank Conference on Land and Poverty.

de Asian Development Bank over dit onderwerp een tweetal presentaties gehouden op een door hen in Tokyo in samenwerking met de OECD en The Study Group on Asian Tax Administration and Research (SGATAR) georganiseerd seminar en workshop van 20-23 februari.⁴⁷ Een groot aantal vertegenwoordigers van ontwikkelings- en transitielanden uit de regio was bij dit seminar en workshop aanwezig.

Ook VNG international, onderdeel van de Vereniging van Nederlandse gemeenten, heeft de laatste jaren haar activiteiten uitgebreid naar ondersteuning van ontwikkelingslanden en transitielanden op het terrein van hun lokale belastingen in het kader van *domestic resource mobilization*. Arjen Schep is door VNG international gevraagd om vanuit het ESBL vanaf september als expert en onderzoeker bij te dragen aan een onderzoeksproject in de Palestijnse Gebieden.⁴⁸ Het Ministerie

van Buitenlandse Zaken financiert dit project. In opdracht van de Prime Ministers Office van de Palestijnse Autoriteit is het project vanaf september in een viertal missies voorbereid. Vanaf 2019 zullen in een zevental gemeenten op de Westelijke Jordaanoever pilots worden opgestart waarin deze gemeenten erop worden voorbereid om vanaf 2020 zelf property tax te kunnen heffen. De resultaten van de pilots zullen worden uitgewerkt in te ontwikkelen *Road Map* op basis waarvan op termijn alle gemeenten in de Palestijnse Gebieden zelfstandig property tax kunnen gaan heffen. Dit project vormt een mooi vervolg op Arjens eerdere onderzoek en presentatie in februari voor de Asian Development Bank in Tokyo. Property tax als middel voor 'domestic resource mobilization' voor ontwikkelings- en transitielanden is een onderwerp dat internationaal steeds meer in de belangstelling komt. Ook de Wereldbank en de OECD hebben hier steeds meer aandacht voor.

Europese verdragen, verordeningen en richtlijnen hebben steeds vaker ook invloed op de mogelijkheden van belastingheffing door Nederlandse gemeenten. Anneke Monsma schreef hierover in 2018 een overzichtsartikel in het Maandblad Belastingbeschouwingen.⁴⁹

Organische gebiedsontwikkeling en de herontwikkeling van bestaande bebouwing krijgt in toenemende mate de voorkeur boven de ontwikkeling van nieuwbouw op ongebouwde grond. Het ontbreekt momenteel aan geschikte bekostigingsinstrumenten om deze ontwikkeling verder te stimuleren. Dit constateert ook de OECD.⁵⁰ De OECD signaleert dat de economische positie van Amsterdam in gevaar komt als de stad niet het hoofd weet te bieden aan het grote woninggebrek en de daarmee gepaard gaande oververhitte woningmarkt en de mobiliteitsproblemen van de stad. Arjen Schep gaf een presentatie tijdens een conferentie die rond het verschijnen van dit rapport in Amsterdam werd georganiseerd.⁵¹

⁴⁷ De presentaties waren getiteld: "Strategies for Improving Property Tax Revenue" en "Property Taxation in the Netherlands".

⁴⁸ Gemiddeld werkt Arjen Schep 1,5 dag per week aan dit project.

⁴⁹ A.P. Monsma, 'Gemeentelijke belastingen en Europa', *MBB* 2018 (7-8), p. 309-319.

⁵⁰ 'The Governance of Land Use in the Netherlands, The Case of Amsterdam' (OECD 2017).

⁵¹ Presentatie van Arjen Schep: "Municipal Taxes as Instruments for Governance of Land Use".

2.2.3. Onderzoek in opdracht

Het ESBL heeft naast de zelf geïnitieerde onderzoeken en activiteiten ook diverse onderzoeken in opdracht verricht in 2018. Dit heeft geresulteerd in de volgende onderzoeksrapporten:

- 'Bekostiging centrale zuiveringsstap voor de verwijdering van gewasbeschermingsmiddelen', geschreven in opdracht van het Hoogheemraadschap van Delfland;⁵² In dit onderzoek stond de vraag centraal of de bekostiging van een ten behoeve van de glastuinbouw te realiseren centrale zuiveringsstap voor de verwijdering van gewasbeschermingsmiddelen mogelijk is via een daartoe in te voeren rechtenheffing op basis van art. 115 Waterschapswet.
- 'Objectgebonden financiering met baatbelasting', geschreven in opdracht van de gemeente Laren;⁵³
- 'Rapportage onderzoek fiscaal-juridische advisering over energieproductie door waterschappen', geschreven in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.⁵⁴ Het rapport is als bijlage gevoegd bij de brief van de Minister van Infrastructuur en Waterstaat aan de Tweede Kamer d.d. 21 december 2018 over het wetgevingsoverleg water, *Kamerstukken II 2018-19, 35000 J, nr. 30*. In dit onderzoek stond de vraag centraal of de kosten van het produceren van duurzame energie ter compensatie van de emissie van methaangas en lachgas tijdens het zuiveringsproces, betaald kunnen worden uit de opbrengst van de zuiveringsheffing.

2.3 Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen

Met het thema Fiscale autonomie en haar grenzen in relatie tot kunst, cultuur en goede doelen, daaronder begrepen het mecenaat, wordt binnen het onderzoeksprogramma onderzoek gedaan dat uniek is in Nederland. Dit thema is niet alleen wetenschappelijk relevant, maar staat ook maatschappelijk zeer in de belangstelling. Binnen dit thema wordt dan ook nadrukkelijk

aan valorisatie gedaan, bijvoorbeeld door mee te werken aan perspublicaties, door bijdragen te leveren aan het debat over regelgeving en door het geven van lezingen voor een breed publiek en de sector. Ook wordt in dit thema veel samengewerkt met onderzoekers uit andere disciplines, van andere universiteiten en uit andere landen. Sigrid Hemels, Renate Buijze, Dick Molenaar, Najat Idrissi en Mitra Tydeman doen onderzoek in dit deelthema. Hoogleraar Sigrid Hemels wordt zowel in binnen- als

buitenland als een expert op dit thema gezien. Gastonderzoekers Dick Molenaar (All Arts Belastingadviseurs) en Renate Buijze (Disbursement & Operations manager bij het Erasmus Trustfonds) zijn beide aan de Erasmus Universiteit gepromoveerd en hebben hun sporen op dit onderzoeksthema ruimschoots verdiend. Najat Idrissi en Mitra Tydeman timmeren als buitenpromovendi beiden op dit onderzoeksthema flink aan de weg.

⁵² Dit rapport is geschreven door J.A. Monsma en is niet gepubliceerd.

⁵³ A.W. Schep, 'Onderzoeksrapport objectgebonden financiering met baatbelasting', de publiekversie is te downloaden via www.repub.eur.nl/pub/110842.

⁵⁴ Dit onderzoeksrapport is geschreven door J.A. Monsma en A.P. Monsma en is gepubliceerd op <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2018/12/21/rapportage-onderzoek-fiscaal-juridische-advisering-over-energieproductie-door-waterschappen>.

2.3.1 Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: internationaal

Het thema fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie leent zich uitstekend voor internationaal en interdisciplinair onderzoek en voor valorisatie naar de praktijk.

In juli 2018 organiseerde het Center for Philanthropic Studies van de Faculty of Social Sciences van de Vrije Universiteit (VU) Amsterdam op de VU het dertiende congres van de International Society for Third Sector Research (ISTR). Dit congres wordt eens in de twee jaar gehouden en wordt door filantropiewetenschappers uit alle disciplines wereldwijd zeer druk bezocht. In Amsterdam waren er 675 deelnemers uit 58 landen. Vanuit ons onderzoeksprogramma hebben we hier op verschillende wijzen een bijdrage aan geleverd. Renate Buijze presenteerde met Natalie Silver (University of Sydney) een rechtsvergelijkend onderzoek naar de fiscale behandeling van schenkingen aan buitenlandse goede doelen in Nederland en Australië. René Bekkers (VU) presenteerde tijdens het ISTR congres de paper *Global Evidence on Effective Design of Tax Incentives for Charitable Giving* waar naast Pamala Wiepking (Lilly Family School of Philanthropy) en Femida Handy (University of Pennsylvania) ook Sigrid Hemels een bijdrage aan had geleverd. Zij heeft tijdens de presentatie van Bekkers ook desgevraagd toelichting gegeven op de fiscale onderdelen van de paper. Een volgende versie van de paper is in november 2018 op het zevenenveertigste internationale congres van de Association for Research on Nonprofit Organizations and Voluntary Action (ARNOVA) in Austin, Texas, gepresenteerd. Tijdens de op de Lund University georganiseerde *Conference on European Integration* van het *Network for European Studies in Economics and Business* presenteerde Sigrid Hemels haar working paper *Tax incentives for charities in the European Union: integration or segregation?*.

Tijdens het ISTR congres was ook een afzonderlijk evenement georganiseerd dat zowel voor congresgangers uit de wetenschap als geïnteresseerden uit de Nederlandse filantropiesector toegankelijk was: *Dutch Days @ ISTR 2018*. Sigrid Hemels was gevraagd om tijdens dit evenement een panel te organiseren getiteld *Making the most out of tax incentives for charitable giving*. Zij heeft dit samen met Renate Buijze gedaan. Zij hebben de volgende sprekers bereid gevonden om een presentatie te geven en deel te nemen aan de paneldiscussie: Elly Mariani (VU), Valentina Salmeri-Bijzet (Rijksmuseum), Hanna Surmatz (European Foundation Centre) en Chloé van Soest (Transnational Giving Europe). Renate Buijze sprak over de fiscale aspecten van geven over de grens in Europa en Sigrid zat het panel voor.

De website van het European Foundation Centre⁵⁵ en filantropie nieuwsbrief De Dikke Blauwe⁵⁶ besteedden aandacht aan deze bijeenkomst. Sigrid Hemels en Renate Buijze woonden tijdens het ISTR congres ook de bijeenkomst van de *ISTR Law and Regulation Affinity Group* bij, wat een goede mogelijkheid bood voor het leggen van contacten met juristen die zich op diverse plekken in de wereld met filantropie bezig houden.

⁵⁵ <https://www.efc.be/news/legal-conditions-for-the-sector-and-cross-border-philanthropy-taxation-discussed-at-dutch-days-of-istr-conference-in-amsterdam/>.

⁵⁶ <https://www.dedikkeblauwe.nl/news/dutch-days-istr/8469> en

Als een soort voorprogramma op het ISTR congres organiseerde Renate Buijze met Lonneke Roza (RSM) de dag voordat het congres begon de workshop *The Influence of the Institutional Context on Corporate Philanthropy*. Deze workshop had tot doel een discussie te initiëren over de onderzoeksagenda die beide onderzoekers ontwikkelen over bedrijfsfilantropie en de institutionele invloeden hierop. Renate Buijze en Lonneke Roza

ontvingen voor het opstellen van deze onderzoeksagenda een grant van het *Erasmus Initiative Dynamics of Inclusive Prosperity*. Voor het seminar hadden zij fiscale en juridische experts op dit gebied uitgenodigd. Sigrid Hemels was een van de deelnemers aan de workshop. Doordat Allen & Overy een vergaderruimte en lunch verzorgde kon de workshop dicht bij de locatie van de ISTR conferentie worden gehouden. Hiermee was de workshop zelf ook onderwerp van bedrijfsfilantropie. De onderzoeksagenda werd tevens gevoed door gesprekken met medewerkers en initiatiefnemers van corporate foundations tijdens de door Renate Buijze en Lonneke Roza op de RSM georganiseerde mini conferentie *Corporate Foundations in a Globalized World*. Met de input van wetenschappelijke experts en vragen uit de praktijk stelden Renate Buijze en Lonneke Roza een onderzoeksagenda- en voorstel op, getiteld *The Influence of Institutional Context on Corporate Philanthropy*. Verkend wordt of financiering gevonden kan worden om (een deel van) de vragen in het onderzoeksagenda te onderzoeken.

Ook buiten het ISTR congres om waren er afgelopen jaar weer diverse contacten met het Center for Philanthropic Studies van de VU. Sigrid Hemels gaf tijdens het door het Center georganiseerde *Symposium on Government Policy and Non Profit Finance* de lezing *Incentivizing donations through taxation*. Tijdens deze presentatie herhaalde zij ook haar pleidooi uit een WFR artikel uit 2017 om naar Scandinavië te kijken om de handhaving van de giftenaftrek te verbeteren. Dit werd ook opgepikt door de filantropienieuwsbrief *De Dikke Blauwe*.⁵⁷ De

contacten waren echter niet beperkt tot onderzoekers van de VU. In oktober 2018 trad Sigrid Hemels op als moderator van het panel *Taxation and CSR in practice* tijdens de conferentie *Fair taxation and corporate social responsibility* op de University of Copenhagen (Denemarken), die mede was georganiseerd door Lund University (Zweden) and Hanken University (Finland). Ook namen twee buitenlandse onderzoekers onafhankelijk van elkaar contact op met Sigrid Hemels om met haar over *free ports for art* te spreken: dr. Milly

⁵⁷ E. Venema, Hemels: 'Scandinavisch model giftenaftrek voorbeeld Nederland' *De Dikke Blauwe*.nl 30 januari 2018 <https://www.dedikkeblauwe.nl/news/hemels-scandinavisch-model>

Perry van de Open Universiteit in Raanana (Israël) en Gabriela Loeffel, een Zwitserse kunstenares die in China onderzoek deed naar *free ports*.

Dick Molenaar wordt in binnen- en buitenland en zowel door wetenschappers, overheden als culturele organisaties beschouwd als dé deskundige op het gebied van de fiscale positie van artiesten en sporters. Hij sprak in 2018 weer op diverse internationale congressen, dit jaar met een focus op de gevolgen van de Brexit voor artiesten. Zo zat hij in het Brexit panel van het *MaMA Festival & Convention* van de internationale muziekindustrie in Parijs, de *Pop Convention* in Keulen en ILMC in Londen. Ook sprak hij tijdens de *public hearing* van het Europese Parlement in Brussel over *Cross-border tax problems of international performing artists*.

2.3.2 Fiscale aspecten van fondsenwerving en filantropie: nationaal

De fiscale aspecten van fondsenwerving, in het bijzonder de giftenaftrek en de algemeen nut beogende instellingen (ANBI's), stonden in Nederland ook in 2018 weer zeer in de maatschappelijke belangstelling. In het voorjaar verscheen de lang verwachte kabinetsreactie op de evaluatie ANBI/SBBI en giftenaftrek en vond hierover overleg plaats in Tweede Kamer. In het Belastingplan 2019 stond een vermindering van het tarief waartegen giften kunnen worden afgetrokken,

een suggestie die Sigrid Hemels al in haar proefschrift uit 2005 had gedaan. Sigrid Hemels gaf op diverse wijzen input in de debatten hierover. Zo was zij penvoerder van het commentaar van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs op deze kabinetsreactie,⁵⁸ werd ze over de beperking van het giftenaftrektarief gequote door de Telegraaf⁵⁹ en schreef ze over de kabinetsreactie een gastcolumn in het tijdschrift *The Fundraiser*, een vakpublicatie in FBN⁶⁰ en gaf ze een korte analyse in het online fiscaal video-educatieprogramma Tax Talks Live. In een column in het Financieele Dagblad van 11 december 2018 verwees Leo Stevens ook naar een artikel dat Sigrid Hemels in 2017 in het Weekblad Fiscaal Recht schreef over de evaluatie ANBI/SBBI en giftenaftrek.

⁵⁸ <https://www.nob.net/nob-reactie-op-de-kabinetsreactie-op-de-evaluaties-giftenaftrek-en-de-praktijk-rond-anbis-en-sbbis>

⁵⁹ Leon Brandsema, 'Gulle geveer krijgt minder terug', De Telegraaf 13 oktober 2018, <https://www.telegraaf.nl/financieel/2675400/gulle-geveer-krijgt-minder-terug>.

⁶⁰ Hemels, S.J.C., 'Kabinetsreactie evaluaties giftenaftrek en ANBI/SBBI-regeling' Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN) augustus 2018, artikelnummer 35, p. 10-16.

Mede naar aanleiding van de kabinetsreactie verzorgden Sigrid Hemels en Renate Buijze een wetenschappelijke publicatie in het Weekblad fiscaal recht over ANBI-intermediairs.⁶¹ In deze publicatie gebruikten zij ook uitkomsten uit het promotie-onderzoek van Renate Buijze. In dit artikel pleiten zij voor het (opnieuw) mogelijk maken van giften met fiscaal voordeel aan buitenlandse goede doelen via een ANBI-intermediair. Uit het promotie-onderzoek is gebleken dat het voor goededoelenorganisaties een kostenefficiënte manier is om fiscaal gefacilieerd giften uit het buitenland te ontvangen. Bovendien fungeert de intermediair als kwaliteitscontroleur.

Sigrid Hemels en Renate Buijze gaven beide een lezing tijdens het met 200 deelnemers zeer druk bezochte seminar Kunst en fiscaliteit in internationaal perspectief in het Rijksmuseum in Amsterdam.⁶² Sigrid Hemels verzorgde de lezing 'Kunst of geen kunst? Een filosofisch vraagstuk dat in de omzetbelasting en het douanerecht wel moet worden beantwoord'. Renate Buijze presenteerde de uitkomsten van haar promotieonderzoek *Philanthropy for the Arts in the Era of Globalisation* waar zij eind 2017 op promoveerde. Tijdens het Nationaal Congres Estate Planning sprak Renate Buijze over de manier waarop fiscaal voordeel behaald kan worden op schenkingen vanuit Nederland aan een buitenlands goed doel. Ook Sigrid Hemels richtte zich in 2018 op diverse wijzen tot praktijkfiscalisten: via vakpublicaties, lezingen en online in Tax Talks Focus waarin zij in interviewvorm een verdiepende beschouwing over ANBI's gaf. Dit gold eveneens voor Dick Molenaar die in NTFR 2018/118 een opinie schreef met de vraag wanneer

Seminar Kunst en Fiscaliteit in internationaal perspectief

Op welke manieren kunnen particulieren nationaal en internationaal fiscaal gunstig bijdragen aan de collectie van een museum?

In dit seminar worden de volgende onderwerpen besproken:

- **Verwerving en fiscaliteit rondom Rembrandts Marten en Oopjen**
Taco Dibbets, hoofd-directeur Rijksmuseum en Nathalie Idsinga, belastingadviseur Arragna en Universitair docent Belastingrecht Universiteit van Amsterdam.
- **Betalen van erfbelasting met kunst**
Arie van Eijsden, Ministerie van Financiën en Nathalie Idsinga.
- **Kunst of geen kunst, de jurist zal het zeggen**
Sigrid Hemels, hoogleraar Belastingrecht Erasmus Universiteit, visiting Professor Universiteit Lund (Zweden) en tevens werkzaam bij Allen & Overy.
- **Geven over de grens**
Renate Buijze, promoveerde op de fiscale aspecten van grensoverschrijdende giften aan kunst en cultuur.
James Carleton, partner Farrer & Co LLP (Londen).

Aansluitend aan het seminar is er een borrel en een exclusief bezoek aan de tentoonstelling *Hier! Society*, waar Rembrandts Marten & Oopjen te zien zijn.

Nederland eindelijk goed voor zijn eigen artiesten gaat zorgen. Tevens schreef hij een groot aantal annotaties in NTFR bij jurisprudentie en parlementaire stukken over onder meer giftenaftrek, ANBI's en de artiestenregeling. Hij trad ook weer op tijdens diverse congressen van de culturele sector: zowel tijdens Eurosonic Noorderslag in Groningen als tijdens het Congres Podia & Festivals sprak hij over de artiestenregeling.

Buitenpromovenda Mitra Tydeman doet binnen deze onderzoekslijn promotieonderzoek naar de fiscale behandeling van religieuze en levensbeschouwelijke organisaties. Religie, spiritualiteit en levensbeschouwing nemen sinds jaar en dag een belangrijke plaats in de Nederlandse samenleving in. In het afgelopen decennium is er in Nederland zelfs een toename in de fiscale rechtspraak over uiteenlopende religieuze en levensbeschouwelijke instellingen. Het gaat dan veelal om het verkrijgen of behouden van de ANBI-status met de bijbehorende fiscale faciliteiten. Dit onderzoek gaat over de fiscale behandeling van religie, spiritualiteit en levensbeschouwing, waarbij de focus ligt op

⁶¹ Hemels, S.J.C. en R. Buijze, De ANBI-intermediar: meer dan een doorgeefluik. Weekblad Fiscaal Recht, 2018/147, p. 766-775.

⁶² Van deze bijeenkomst is verslag gedaan in L. Bergman, Kunst en fiscaliteit in internationaal perspectief, Weekblad fiscaal recht 2018/176, p. 1220-1225.

de vraag of er een verschil bestaat in de fiscale behandeling van instellingen van religieuze, spirituele en levensbeschouwelijke aard onderling en ten opzichte van andere ANBI's. Naast het fiscale hoofdstuk bevat dit onderzoek hoofdstukken over de maatschappelijke, mensenrechtelijke en civiele invalshoek van dit onderwerp. Sigrid Hemels is Mitra Tydemans promotor. Mitra Tydemans verzorgde ook met Anneke Monsma het verslag in Weekblad Fiscaal Recht 2018/6 over het vanuit het in 2017 door het onderzoeksprogramma georganiseerde symposium Belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie. Het boek uit 2017 naar aanleiding waarvan dit symposium werd georganiseerd, *Tax incentives for the creative industries* en waarvan Sigrid Hemels met Kazuko Goto de redactie had en waaraan ook Renate Buijze en Dick Molenaar een bijdrage leverden, doet het volgens Springer statistics beter dan de *discipline average in Economics*. Ultimo 2018 was 5099 keer een hoofdstuk van het boek gedownload. Mikiko Nakashima gaf het boek in 2018 een positieve bespreking in het meinumnummer van het Japanse tijdschrift Public Finance and Public Policy. Rens Pieterse gaf een positieve bespreking in het Weekblad fiscaal recht "Het is, kortom, een lezenswaardige uitgave, geschreven door geëngageerde auteurs, een boek dat zeker door fiscale beleidsmakers zal (moeten) worden geraadpleegd, maar ook een breder publiek zal kunnen aanspreken."⁶³

Ook Najat Idrissi doet binnen dit thema promotieonderzoek en wel naar btw en goede doelen. Haar onderzoek gaat over de vraag of de huidige behandeling van goede doelen in de btw effectief en efficiënt is, of dat er andere mogelijkheden effectiever en efficiënter zijn. Hierbij wordt onder andere rekening gehouden met de

autonomie van de Nederlandse wetgever. Haar promotoren zijn Sigrid Hemels en René van der Paardt (ESE).

Ook op wetenschappelijk gebied worden binnen deze onderzoekslijn diverse contacten onderhouden. Sigrid Hemels is lid van de adviesgroep Cultuur Index Nederland, een initiatief van de Boekmanstichting en het Sociaal en Cultureel Planbureau.⁶⁴ Daarnaast was ze lid van de Raad van Adviseurs rond het Research Fellowship Mecenaat van dr. Renée Steenbergen aan de Universiteit Utrecht. Ook is ze lid van het fiscalistenoverleg van de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF). In het Rotterdamse zijn Renate Buijze en Sigrid Hemels lid van de fiscaal-juridische denktank van Museum Boijmans van Beuningen, het Boijmans Genootschap.⁶⁵

⁶³ L.J.A. Pieterse, Boekbespreking van 'Tax incentives for the creative industries' Weekblad fiscaal recht 2018/150, p. 1045-1050.

⁶⁴ <http://www.boekman.nl/cultuurindex>.

⁶⁵ <http://www.boijmans.nl/nl/636/boijmans-genootschap#HkrwWD3YufUOZvG5.97>.

3 De mensen

Aan het onderzoeksprogramma Fiscale autonomie en haar grenzen nemen per 31 december 2018 15 onderzoekers deel die als werknemer met een onderzoeksaanstelling verbonden zijn aan de sectie Belastingrecht (gemiddeld over het jaar 4,94 onderzoeksfte). Deze getallen geven echter een onvolledig beeld van de omvang en de vitaliteit van het onderzoeksprogramma. Naast de onderzoekers met een onderzoeksaanstelling is in het programma ook een belangrijke rol weggelegd voor niet door de faculteit gefinancierd onderzoek. Bijzonder hoogleraren, buitenpromovendi, wetenschappelijk docenten, gastonderzoekers en (gast)docenten met alleen een onderwijsaanstelling nemen eveneens deel aan het onderzoeksprogramma en leveren daar een belangrijke bijdrage aan. In totaal verrichtten in 2018 zo'n 40 personen op enig moment activiteiten binnen het onderzoeksprogramma. Binnen meestal kleine aanstellingen, of zelfs zonder dat sprake is van formele onderzoekstaken, wordt met veel enthousiasme aan het onderzoek gewerkt, vaak ook samen met andere onderzoekers uit of van buiten het programma.

3.1 Deelnemers vanuit de sectie Belastingrecht

De volgende personen zijn ultimo 2018 verbonden aan het onderzoeksprogramma met het navolgend aantal onderzoeksfte's. Het aantal fte's is gebaseerd op de berekening voor de procedure Sanderskwalificatie voor het jaar 2017. Hierdoor hebben fulltime onderzoekers geen 1,0 onderzoeksfte in het onderstaande overzicht. Bij indiensttreding gedurende het jaar is het aantal fte berekend op een gemiddelde inzet over het hele jaar:

• mr. A.J.M Arends	p.m.	Onderwijsaanstelling
• N.P. Arzini LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• prof. dr. G.J.M.E. de Bont	0,08	
• mr. dr. E. Boomsluiters	0,32	
• drs. T. Braakman	p.m.	Onderwijsaanstelling
• dr. R. Buijze	p.m.	Gastonderzoeker
• S. Chen LL.M	p.m.	Buitenpromovenda
• U. Dorlig LL.M.	0,75	Gefinancierd door EGSL
• I. van den Eijnde LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling
• drs. H. Essaghir	p.m.	Buitenpromovenda
• prof. dr. M.W.C. Feteris	p.m.	Onbezoldigde aanstelling
• mr. W.S. Gonzalez-Fung	p.m.	Buitenpromovenda, gefinancierd door FREUR
• prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	0,16	Plus 0,2 gefinancierd door FREUR / Ministerie van Financiën
• prof. dr. S.J.C. Hemels	0,16	
• mr. C. Hofman	p.m.	Onderwijsaanstelling
• N. Idrissi LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda
• prof. dr. P. Kavelaars	p.m.	ESE
• drs. B.J. Kiekebeld	p.m.	Gastonderzoeker EFS
• prof. dr. H.A. Kogels	p.m.	Emeritus
• prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	0,04	
• mr. F.J.H.L. Makkinga	p.m.	Onderwijsaanstelling
• prof. mr. dr. M.M.W.D. Merckx	0,03	Gefinancierd door EFS
• mr. E.W.L. Metzemaekers	p.m.	Onderwijsaanstelling
• dr. D. Molenaar	p.m.	Gastonderzoeker
• mr. A.P. Monsma	0,54	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• prof. mr. J.A. Monsma	p.m.	0,2 Gefinancierd door Stichting Christiaanse
• S. Murillo Lopez LL.M.	p.m.	Buitenpromovenda gefinancierd door FREUR
• mr. L.E.C. Neve	p.m.	Buitenpromovendus
• mr. G.D. Rekwest	p.m.	Onderwijsaanstelling
• mr. dr. E. Ros	0,40	
• mr. dr. A.W. Schep	0,90	Gefinancierd door Stichting Christiaanse/ESBL
• M.L. Schippers LL.M.	0,37	Gefinancierd door FREUR/EY
• mr. dr. R. Snoeij	0,08	
• prof. dr. J.C.M. van Sonderen	0,12	
• A. Tanouti LL.M.	p.m.	Buitenpromovendus
• L.C.J. Theuns LL.M.	p.m.	Onderwijsaanstelling.
• J. Wang LL.M.	0,75	Per 1 september 2017 <i>China Scholarship Council (CSC) Scholarship</i> (Erasmus China Law Centre/EGSL)
• mr. M.D. van Werkhoven	p.m.	
• prof. mr. dr. M.F. de Wilde	0,24	
• prof. mr. W. de Wit	p.m.	0,2 gefinancierd door FREUR/EY

3.2 Buitenpromovendi

Aan het onderzoeksprogramma zijn ultimo 2018 16 buitenpromovendi verbonden. Zij maken integraal deel uit van het in het kader van het onderzoeksprogramma georganiseerde promovendi-overleg en worden op die wijze actief betrokken bij de activiteiten binnen het onderzoeksprogramma. Een aantal personen neemt al wel deel aan het promovendi-overleg, maar is nog niet met een concreet onderzoek gestart. Zij zijn niet in het onderstaande overzicht opgenomen.

Promovendus	Jaar aanvang	Promotor(en)	Co-promotor
mr. N. Idrissi	2012	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. dr. R.N.G. van der Paardt	
mr. W.S. Gonzalez-Fung	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
S. Murillo Lopez LL.M.	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
mr. L.E.C. Neve	2013	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. R.J.G.M. Widdershoven	
mr. A.A.C. Bruijns	2014	prof. dr. G.J.M.E. de Bont	
A. Tanouti LL.M.	2014	prof. mr. dr. W. de Wit prof. dr. R.G.N. van der Paardt	
mr. M. Tydeman-Yousef	2014	prof. dr. S.J.C. Hemels	
drs H. Essaghir	2015	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	
mr. K. Verburg	2015	prof. dr. M. Merx prof. dr. R.G.N. van der Paardt	
mr. C. Hofman	2016	prof. dr. G.J.M.E. de Bont prof. dr. P.A.M. Mevis	
drs. M. Snippe RA AA	2016	prof. dr. G.J.M.E. de Bont prof. mr. dr. R.N.J. Kamerling	
S. Chen LL.M.	2017	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok prof. mr. dr. M.F. de Wilde	
mr. drs. J. Gruson	2018	prof. dr. M. Merx	
mr. L. Gramsbergen	2018	prof. dr. J.A. Monsma	dr. A. Schep
Dr. O. Shmatko	2018	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	
mr.T. El Ouardi	2018	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. F.P.G. Pötgens	

3.3 Promotieonderzoeken in uitvoering

In 2018 werden 22 promovendi door een promotor uit het onderzoeksprogramma begeleid. Niet al deze promotie-onderzoeken vinden op de Erasmus Universiteit plaats. Onderstaand een overzicht van alle promotieonderzoeken in uitvoering per 31 december 2018:

Promovendus		Prom./coprom
mr. A.A.C. Bruijns	Grenzen aan de rechtsstrijd	prof. dr. G.J.M.E. de Bont
S. Chen LL.M.	Fiscale optimalisering van het CCCTB-richtlijnvoorstel	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok prof. mr. dr. M.F. de Wilde
U. Dorlig LL.M.	Influence of international tax policies developed by international organisations on the tax autonomy of the former communist countries	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde
drs. H. Essaghir	Taxation in the Context of Business Models Emerging from Digitalization – Creating Value in a Digital Era	prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok
mr.T. El Ouardi	Werknemersparticipaties in (inter)nationaal verband	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. F.P.G. Pötgens
mr. W.S. Gonzalez-Fung	International Policy and Fiscal Autonomy	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde
Mr. L. Gramsbergen	Bewijs in WOZ-procedures	prof. dr. J.A. Monsma dr. A. Schep
mr. drs. J. Gruson	Softlaw en btw	prof. dr. M.M.W.D. Merckx
mr. C. Hofman	De juridische houdbaarheid van het sanctiearsenaal ten aanzien van fiscale fraude. Een onderzoek naar naar (ongeoorloofde) samenloop van fiscale sancties onderling.	prof. dr. G.J.M.E. de Bont prof. dr. P.A.M. Mevis
mr. N. Idrissi	BTW en goede doelen	prof. dr. S.J.C. Hemels prof. dr. R.N.G. van der Paardt
A. Mucciariello	Taxes as instrument to protect cultural heritage (promotietraject University of Salerno)	prof. P. Pistone prof. dr. S.J.C. Hemels
S. Murillo Lopez LL.M.	Impact of international Policy on Tax Autonomy of Developing Countries	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde
mr. L.E.C. Neve	Protection of taxpayers' rights under Exchange of Information for Tax Purposes; A multilevel assessment of the exercise of public authority under the Rule of Law	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. R.J.G.M. Widdershoven

M.L. Schippers LL.M.	Douanewaarde in een globaliserende wereld	prof. mr. dr. W. de Wit
drs. M. Snippe RA AA	De integratie van fiscale gegevens in het rijksbrede toezicht	prof. dr. G.J.M.E. de Bont
C. Schwartz LL.M	International taxation of income from employment (promotietraject Lund University)	dr. A. Hilling prof. dr. S.J.C. Hemels
Dr. O. Shmatko	Risk assessment for transfer pricing purposes	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf
mr. M. Telgt	Belastingsamenwerkingen	Prof. mr. dr. J.A. Monsma
A. Tanouti LL.M.	De samenloop van het douanerecht met de btw en de accijns bij in- en uitvoer	prof. mr. dr. W. de Wit prof. dr. R.G.N. van der Paardt
mr. M. Tydeman-Yousef	Fiscale aspecten van religie en levensbeschouwing, een nationaal en rechtsvergelijkend onderzoek	prof. dr. S.J.C. Hemels
mr. K. Verburg	Misbruik van recht, schijnhandeling en fiscaalrechtelijke (her)kwalificatie in de indirecte belastingen	prof. dr. M.M.W.D. Merx prof. dr. R.G.N. van der Paardt
J. Wang LL.M.	Haalbaarheid van winstbelastinghervorming in China in de vorm van een formulary systeem dat winst aan landen toebedeelt aan de hand van omzetverhoudingen	prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf prof. mr. dr. M.F. de Wilde

4 Georganiseerde seminars en bijeenkomsten

Binnen het onderzoeksprogramma zijn in 2018 diverse seminars georganiseerd onder de vlag van EFS, Erasmus University Rotterdam. Tevens zijn er gezamenlijke promovendi-bijeenkomsten georganiseerd met de fiscaal economen van de ESE. De bijeenkomsten die het ESBL in 2018 heeft georganiseerd, zijn in paragraaf 2.2 besproken.

4.1 Seminars en andere activiteiten in het kader van EFS

EFS, Erasmus University Rotterdam (EFS)⁶⁶ is een samenwerkingsverband van de sectie Fiscaal Recht van de ESL en het aan de Erasmus School of Economics (ESE) verbonden Fiscaal Economisch Instituut BV (FEI). EFS is al ruim 25 jaar een toonaangevend onderwijs- en onderzoeksinstituut op het gebied van internationaal en Europees belastingrecht met een bijzondere focus op de Europese en internationale aspecten van de btw, het douanerecht en de inkomsten-, dividend- en vennootschapsbelasting. Meerdere leden van het onderzoeksprogramma vervullen een rol als bestuurslid, coördinator en/of docent in een of meerdere programma's van EFS. EFS heeft ook de benoeming van Madeleine Merx tot bijzonder hoogleraar Indirecte belastingen financieel mogelijk gemaakt, waarvoor ook het onderzoeksprogramma EFS zeer erkentelijk is.

In 2018 heeft EFS drie post-masters⁶⁷ verzorgd, waarbij de deelnemers naast het volgen van onderwijs een verhandeling hebben geschreven en verdedigd ten overstaan van drie examinatoren.⁶⁸ Sommige verhandelingen worden omgewerkt tot een publicabel artikel.⁶⁹ Tevens organiseerde EFS in 2018 twee rondetafelbijeenkomsten met 25 deelnemers vanuit de Belastingdienst, het ministerie van Financiën, de adviespraktijk, het bedrijfsleven, de rechtelijke macht en de wetenschap. Op hoog academisch niveau wordt een onderwerp vanuit verschillende invalshoeken benaderd. De eerste bijeenkomst had als onderwerp 'Fiscale eenheidsregime: afschaffen of aanpassen?'. Tijdens deze bijeenkomst gaf Maarten de Wilde een lezing over belastingheffing van enkelvoudige en groepsentiteiten. De tweede bijeenkomst over de juiste maatstaf van heffing vond plaats onder dagvoorzitterschap van Madeleine Merx, die tevens sprak over btw bij transfer pricing. Ted Braakman sprak over het begrip vergoeding.

EFS stimuleert ook onderzoek, de wetenschappelijke discussie daarover en de verspreiding van de resultaten daarvan door vrij toegankelijke seminars te organiseren. Deze seminars staan goed bekend en werden ook in 2018 weer druk bezocht. Op 22 februari organiseerde EFS het seminar *Action Plan on VAT: Towards a Single VAT Area?*. Walter de Wit, tevens dagvoorzitter, verzorgde een korte introductie van het onderwerp, waarna

⁶⁶ EFS staat voor European Fiscal Studies, zie ook <http://www.europesefiscalestudies.nl/>.

⁶⁷ De Post-Master Internationaal en Europees Belastingrecht, de Post-Master Indirecte Belastingen en de Engelstalige Post-Master EU Customs Law.

⁶⁸ Overzicht van de verhandelingen: <https://www.europesefiscalestudies.nl/papers/theses/>.

⁶⁹ Een voorbeeld uit 2018 is H. Strati (2018) Post-clearance amendment of customs declarations and repayment of customs duties and VAT in the context of EU law, *World Customs Journal*, Volume 12, issue 1.

Deelnemster van PMC 2017, die in 2018 haar verhandeling als basis voor bovenstaande bijdrage heeft gebruikt.

prof. Gert-Jan van Norden (Tilburg University, KPMG Meijburg & Co) een presentatie over de uitgangspunten en de doelen van het Action Plan hield. Specifiek heeft hij het begrip *Certified Taxable Person* (CTP) van meerdere kanten belicht en de mogelijke implicaties die het zijn van CTP met zich meebrengen. Marcel Neggers (Douane) vergeleek in zijn inleiding de CTP met de *Authorized Economic Operator* (AEO), een term die voortvloeit uit de Europese douanewetgeving. Hij concludeerde dat er veel overeenkomsten bestaan in de voorwaarden om te kunnen opereren als CTP of AEO, maar dat de toekomst moet uitwijzen in hoeverre deze voorwaarden ook in de praktijk als gelijkwaardig kunnen worden geïnterpreteerd. In het licht van de toenemende digitalisering en internationalisering van *Business-to-Consumer* (B2C) verkopen besprak prof. Marie Lamensch (Vrije Universiteit Brussel, KU Leuven and UCLouvain) onder andere de versimpeling en uitbreiding van de (*Mini*) *One Stop Shop* ((M)OSS) en de actualisering van de btw-regels voor cross border e-commerce. Allard van Nes (Koninklijke FrieslandCampina), besprak de verwerking en de gevolgen van het VAT Action Plan voor het bedrijfsleven. Hij pleitte tevens voor het harmoniseren en gelijkstellen van btw-regimes van de lidstaten om de druk van compliance van (inter)nationale wetgeving voor internationaal opererende bedrijven weg te nemen. Het seminar werd afgesloten met een plenaire discussie onder leiding van prof. Ben Terra (University of Lund, Zweden, Universidade Catholica Lisbon, Portugal) waarin hij zijn visie op de voorstellen van de Europese Commissie deelde. De sprekers maakten ook deel uit van het panel dat een interactieve discussie met de deelnemers had.

Op 16 oktober 2018 had het EFS nog een tweede seminar 'Jongleren met de dividendbelasting in de strijd tegen brievenbusmaatschappijen' georganiseerd. Dagvoorzitter zou Peter Kavelaars zijn en Arnaud de Graaf was een van de sprekers. Op 15 oktober werd echter bekend werd dat de afschaffing van de dividendbelasting en de invoering van een nieuwe bronbelasting op dividenden, het thema van dit seminar, niet door zou gaan. Toen is besloten om dit seminar uit te stellen tot er een nieuw wetsvoorstel is voor een bronbelasting op betalingen aan belastingparadijzen en in misbruiksituaties.⁷⁰

In 2018 organiseerde EFS ook het *EFSTop-Level Seminar EU VAT: Recent Developments and Outlook*. Tijdens dit driedaagse seminar hebben 29 internationale indirecte belastingsspecialisten op hoog niveau van gedachten gewisseld. Ted Braakman coördineerde dit internationale evenement met als hoofdspreker Ben Terra waar ook Madeleine Merckx een presentatie verzorgde.

4.2 Promovendibijeenkomsten

Ook in 2018 organiseerde het onderzoeksprogramma diverse bijeenkomsten speciaal voor fiscale promovendi. Sinds 2010 organiseerde Sigrid Hemels met een UD van ESE gezamenlijke promovendibijeenkomsten voor de fiscalisten van de ESL en de ESE. Na het vertrek van deze UD organiseert zij deze bijeenkomsten alleen, maar de fiscaal economen worden hier nog steeds voor uitgenodigd. Vanuit het onderzoeksprogramma hopen wij dat er vanuit de ESE nog een opvolger zal worden aangewezen, zodat weer sprake zal zijn van een gezamenlijke organisatie van deze bijeenkomsten. Deze bijeenkomsten staan open voor alle fiscale

⁷⁰ <https://www.europesefiscalestudies.nl/conferences/efs-seminar-jongleren-met-de-dividendbelasting-in-de-strijd-tegen-brievenbusmaatschappijen/>.

promovendi, ongeacht of ze een aanstelling hebben. Ook andere fiscale onderzoekers van de ESE en de ESL schuiven soms aan.

In 2018 zijn drie promovendibijeenkomsten georganiseerd. De twee bijeenkomsten in de eerste helft van het jaar stonden in het teken van de proefpromotie van Richard Snoeij respectievelijk Bart Heijnen (ESE). Ter voorbereiding op de bijeenkomst stuurde de promovendus de samenvatting van zijn proefschrift aan alle deelnemers van het overleg. De bijeenkomst begon met het lekenpraatje van de promovendus. Nadat hier feedback op was gegeven, stelden de aanwezigen vragen over het proefschrift. Sommige promovendi die niet aanwezig konden zijn, lieten hun vraag via de voorzitter van de bijeenkomst stellen. Dit gaf de promovendus ook de gelegenheid om zich te trainen in het snel en adequaat reageren op uiteenlopende vragen over het onderzoek. Deze discussie leverde regelmatig boeiende gezichtspunten en discussies op. Dit kwam mede doordat de aanwezigen bij het promovendi-overleg zich steeds ter dege hadden voorbereid en interessante vragen stelden. Het overleg was daarmee een combinatie van voorbereiding op de verdediging van het proefschrift en een wetenschappelijke gedachtenwisseling.

Naast inhoudelijke bijeenkomsten, vond in de tweede helft van het jaar ook de traditionele op het proces van promoveren gerichte bijeenkomst plaats. Dit jaar waren, vooruitlopend op hun aansluiting bij het onderzoeksprogramma per 2019, de promovendi van ESE voor het eerst ook uitgenodigd voor deze bijeenkomst. Een ESE-promovenda had ook daadwerkelijk aan deze uitnodiging gehoor gegeven, haar aanwezigheid had een duidelijke toegevoegde waarde. Deze bijeenkomst heeft niet zozeer een inhoudelijk karakter, maar meer een procesmatig karakter: de praktische zaken die spelen bij het schrijven van een proefschrift. Bij deze bijeenkomst is ook altijd een PhD coördinator van de EGSL aanwezig. Dit jaar was dat Karin van Wingerde. Het was ook dit jaar weer een zeer nuttige bijeenkomst met een open discussie waarin veel bij de promovendi levende vragen geadresseerd konden worden. Het onderzoeksprogramma spreekt haar dank uit aan Karin van Wingerde voor het mogelijk maken van deze bijeenkomst.

5 Kennismaking van studenten met het onderzoek

De meeste onderzoekers die verbonden zijn aan het onderzoeksprogramma, geven ook onderwijs in de bachelor en/of master opleiding Fiscaal Recht. Het onderzoeksprogramma vindt het belangrijk dat onze studenten in aanraking komen met het binnen het programma verrichte onderzoek. Dit wordt op een aantal wijzen bewerkstelligd.

5.1 Inbedding onderzoek in het onderwijs

In de meeste vakken komt het in het programma verrichte onderzoek terug. Zo komt het binnen het sub-thema Doorwerking Unierecht en internationaal (belasting)recht verrichte onderzoek terug in de bachelorvakken Vennootschapsbelasting, Omzetbelasting en Internationaal en Europees belastingrecht, in de mastervariant directe belastingen en in de mastervakken van de directe belastingen mastervariant Verdieping vennootschapsbelasting, Verdieping internationaal belastingrecht, Verdieping Europees belastingrecht en in de Capita Selecta Van eenmanszaak tot internationaal concern. Het thema rechtsbescherming is ingebed in het bachelorvak Formeel belastingrecht en in de directe belastingenmaster in de Capita Selecta Formeel belastingrecht. Het onderzoek binnen het thema Lokale belastingheffing in de 21e eeuw komt terug in het bachelorvak van Ferry Makkinga Heffingen lokale overheden. Landelijk gezien is de belastingwetenschap op het terrein van de decentrale belastingheffing een onderbelicht gebied. Daarom is het uniek en van groot belang dat het ESBL aan de Erasmus School of Law juridisch onderzoek doet naar Nederlandse en internationale lokale belastingen en dat zich dit ook in het onderwijsprogramma van de opleiding Fiscaal recht weerspiegelt. De onderzoekslijn Fiscale autonomie en kunst, cultuur en goede doelen komt terug in het bachelorvak Openbare financiën en het mastervak Schenk-, Erf-, Overdrachtsbelasting en Estate planning.

In het Fiscaal confrontatievak komt van alle deelthema's onderzoek aan de orde. Bovendien maken studenten in dit vak ook kennis met het onderzoek van onderzoekers uit andere ESL onderzoeksprogramma's. Dit vak laat studenten kennis maken met wat (fiscale) wetenschapsbeoefening eigenlijk betekent. Sigrid Hemels en Wibren van de Burg (onderzoeksprogramma *Rethinking the Rule of Law*) zijn de voor dit vak verantwoordelijke hoogleraren, Erik Ros coördineert het vak en levert hier samen met Anna Gunn een belangrijke bijdrage aan. Studenten krijgen inzicht in wetenschappelijke onderzoeksmethoden en dilemma's. Wetenschappers (gepromoveerden en promovendi van binnen en buiten de ESL) vertellen in het vak over hun onderzoek en de dilemma's waar ze mee te maken krijgen. Menno van Werkhoven gaf met Bas Jansen van de TU Delft een gastcollege over de IT-uitdagingen van de hedendaagse fiscalist, zijn onderzoeksonderwerp. Arjen Schep gaf college over het doen van onderzoek in opdracht. Onno Ydema ging in op het thema historisch onderzoek over

belastingen. Karin van Wingerde (onderzoeksprogramma *Monitoring Safety and Security*) sprak over het onderzoeksgebied van de criminologie en belastingen en Sjaak Jansen sprak over het thema fiscaliteit en de Raad van State. In het kader van het Fiscaal confrontatievak moeten studenten ook zelf wetenschappelijke activiteiten verrichten rondom hun eigen scriptie, zoals *peer*

reviews en een posterpresentatie (met prijzen voor de beste en origineelste posters).

De meest directe link die studenten hebben met het onderzoek uit het onderzoeksprogramma is als zij hun bachelorwerkstuk of scriptie binnen een van deze thema's schrijven. Dit gebeurt regelmatig en wordt ook aangemoedigd. Veel studenten schrijven scripties op het gebied van de vennootschapsbelasting en het Europees en internationaal belastingrecht, waarbij BEPS en de invloed van het Unierecht regelmatig terugkomende thema's zijn. Ook op het gebied van de omzetbelasting en het douanerecht worden de laatste jaren steeds meer scripties geschreven, een trend die met de start van de master indirecte belastingen zeker zal doorzetten. Studenten kunnen bovendien ook scripties schrijven op specifieke onderzoeksonderwerpen van aan het onderzoeksprogramma verbonden onderzoekers, zoals fiscaliteit en IT en fiscaliteit en kunst/goede doelen.

Diverse studenten worden heel specifiek betrokken bij onderzoeksprojecten van docenten. Arjen Schep laat bijvoorbeeld groepjes studenten hun bachelorwerkstuk of masterscriptie schrijven over actuele thema's op het gebied van lokale heffingen, waarbij hij zijn studenten koppelt aan onderzoeken die binnen het ESBL plaatsvinden. Bij studenten is dit een populair onderwerp geworden om een scriptie of werkstuk over te schrijven. Dat deze onderzoeken ook op hoog niveau zijn blijkt bijvoorbeeld uit het feit dat Vivian Mok, die in 2017 met haar bachelorwerkstuk op het gebied van de lokale heffingen de prijs voor de beste fiscale bachelorscriptie won, haar scriptie in 2018 samen met Ferry Makkinga en Arjen Schep heeft omgewerkt tot een artikel in MBB.⁷¹ Deeltijdstudent dr. Rick Anderson gebruikte de expertise uit zijn eerdere studies in zijn excellente bachelorwerkstuk over open normen in fiscale wetgeving dat hij onder begeleiding van Sigrid Hemels omwerkte tot een artikel dat in het Weekblad fiscaal recht is gepubliceerd.⁷²

Door studenten te begeleiden in het omwerken van excellente scripties tot een artikel, hopen de leden van het onderzoeksprogramma deze studenten ook enthousiast te maken voor het doen van onderzoek. Een eerste selectiestap hierbij is de prijs voor het beste bachelorwerkstuk. De prijswinnaar wordt jaarlijks tijdens de feestelijke B3 buluitreiking bekend gemaakt. Germaine Rekwest coördineert zowel het bachelorwerkstuktraject als de bachelorscriptieprijs.

In 2018 waren weer 10 werkstukken genomineerd, waarvan er 2 in de prijzen vielen. Lennart van Verseveld won de prijs met zijn werkstuk over niet-compensabele

⁷¹ Schep, A.W., Makkinga, F.J.H.L. & Mok, V. (2018). Gemeentelijke verblijfsbelastingen in tijden van massatoerisme en Airbnb: ontwikkelingen, knelpunten en mogelijke oplossingen. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (12), 521-531.

⁷² R.J. Anderson (2018) Open normen in de fiscale wetgeving. *Weekblad fiscaal recht* 2018/15, 80-89.

btw bij overheidslichamen (FA thema indirecte belastingen en internationale handel) en Jaya Baran ontving een eervolle vermelding voor haar werkstuk over *naming and shaming* van belastingadviseurs (FA thema rechtsbescherming).

De werkstukken werden beoordeeld door emeritus ESL hoogleraar prof. dr. Han Kogels, dr. Sjaak Jansen, Staatsraad bij de Raad van State en voormalig ESL hoogleraar en dr. Robert Jan Koopman, raadsheer bij de Hoge Raad (voorheen als docent aan de UvA verbonden). Zij begeleiden zelf geen bachelorwerkstukken van onze bachelorstudenten en doen de juring volstrekt onafhankelijk. Zij waren ook allen bij de uitreiking aanwezig.

In augustus 2018 konden we de duizendste masterbul uitreiken, waarmee tevens gemarkeerd werd dat er inmiddels (meer dan) 1000 fiscaalrechtelijke onderzoeken door Rotterdamse studenten fiscaal recht zijn gedaan.

Docent interview met mr. M.L. Schippers: 'virtual fiscality' en douane

Horzen (Meijburg). Martijn Schippers sprak over zijn onderzoek in de door Christiaanse-Taxateur gemaakte internetvideo 'Virtual fiscality en douane'.⁷³ Sigrid Hemels kwam in

het ESL Spotlight interview aan het woord.⁷⁴

Ook buiten het reguliere onderwijsprogramma trachten leden van het onderzoeksprogramma studenten met hun onderzoek kennis te laten maken. Zo was Maarten de Wilde dagvoorzitter van de door de Rotterdamse fiscale studievereniging Christiaanse-Taxateur georganiseerde Fiscale Bedrijvendag 2018, *Race to the Bottom: how low can you go* (sprekers: Pieter Hasekamp (Ministerie van Financiën), Jan van de Streek (UvA), Bartjan Zoetmulder (Loyens & Loeff, NOB), Fred van

De kennismaking met het onderzoek is niet beperkt tot Rotterdamse studenten fiscaal recht en fiscale economie. Op 8 juni 2018 gingen Anna Gunn en Maarten de Wilde in debat met panelleden Paul Tang, Stephen Brunner en Toine Manders en Utrechtse studenten over belastingontwijking en belastingontduiking door multinationale ondernemingen tijdens het door de studievereniging van het Utrecht Law College, Sirius, georganiseerde Symposium 'Belastingrecht.

⁷³ <https://de-aanslag.nl/interview-mr-m-l-schippers/>.

⁷⁴ <https://www.eur.nl/esl/testimonials/spotlight-interview-sigrid-hemels>.

Nederland het beste jongetje van de klas?'. Sigrid Hemels is sinds 2017 betrokken bij Lothgenoten, een geselecteerde groep excellente studenten van alle ESL-opleidingen die op zoek zijn naar meer diepgang in hun studie en onder meer zes maal per jaar een gastsprekersbijeenkomst organiseren waarin ze juristen, fiscalisten en criminologen die op verschillende plekken werkzaam zijn vragen te spreken over hun bezieling in het recht.⁷⁵

5.2 Tax Jurisprudence Program (TJP)

Ook in 2018 heeft de Rotterdamse Fiscalisten Vereniging (RFV) Christiaanse-Taxateur, de studievereniging van studenten Fiscaal Recht en Fiscale Economie, het Tax Jurisprudence Program (TJP) georganiseerd.⁷⁶ Dit programma wordt georganiseerd voor 24 geselecteerde laatstejaars bachelorstudenten en masterstudenten Fiscaal Recht en Fiscale Economie die naast hun vaste curriculum een extra inhoudelijke uitdaging zoeken. Van die studenten wordt verwacht dat zij een brede inhoudelijke basis en belangstelling hebben. Gedurende 10 sessies op woensdagavonden in de loop van het collegejaar passeren diverse fiscale onderwerpen op een interactieve manier de revue. Van de deelnemende studenten wordt verwacht dat zij elke avond aanwezig zijn, actief een bijdrage leveren aan het debat van die avond en de literatuur voor die avond hebben voorbereid. Iedere sessie wordt het onderwerp van de avond vanuit de wetenschap door een onderzoeker uit het onderzoeksprogramma of van het Fiscaal Economisch Instituut van de ESE besproken en vanuit de praktijk door een belastingadviseur of inspecteur. Diverse aan het onderzoeksprogramma verbonden wetenschappers, onder meer Martijn Schippers, Maarten de Wilde en Ted Braakman, hebben ook in het afgelopen jaar weer een bijdrage geleverd aan het TJP. Voor de deelnemers aan het onderzoeksprogramma vormen deze bijeenkomsten met gemotiveerde studenten een uitgelezen mogelijkheid om studenten kennis te laten maken met het onderzoek binnen het onderzoeksprogramma en om met hen van gedachten te wisselen over hun onderzoek en het doen van wetenschappelijk onderzoek in het algemeen.

⁷⁵ <http://lothgenoten.nl>.

⁷⁶ <https://www.christiaanse-taxateur.nl/home-1-2-2/activiteiten/tjp/>.

6 Zichtbaarheid van het programma

In 2018 was het programma op diverse wijzen zichtbaar, onder meer via wetenschappelijke artikelen, bijdragen aan conferenties en seminars en bijdrage in de media. Voor een overzicht van alle activiteiten verwijzen wij naar de annex, tabel 5 die een compleet overzicht van alle onderzoeksoutput bevat. In deze paragraaf wordt een aantal activiteiten nader belicht.

6.1 Kernpublicaties

Publicaties zijn een belangrijk middel om te communiceren over de resultaten die binnen het onderzoeksprogramma worden behaald. Een aantal wetenschappelijke kernpublicaties van het afgelopen jaar:

- Bont, G.J.M.E. de & Hofman, C. (2018). De fiscale eenheid als (medeplegende) boeteling. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (7244), 815-821.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Visser, K. (2018). BEPS: Will the current commitments and peer review model prove effective? *EC Tax Review*, 27 (1), 36-47.
- Hemels, S.J.C. & Buijze, R. (2018). De ANBI-intermediar: meer dan een doorgeefluik. *Weekblad Fiscaal Recht*, 147 (7243), 766-775.
- Ros, E.W. (2018). EU Citizenship and Direct Taxation: The European Court of Justice in the Era of Public Decline for a Citizen's Europe. *EC Tax Review*, 27 (3), 147-159.
- Schep, A.W. (2018). Duurzaamheid en lokale belastingen. In G. Nijendaal & B. Leurs (Eds.), *Verduurzaming. En nu de kosten nog* (pp. 65-103). Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB)
- Wilde, M.F. de (2018). Comparing Tax Policy Responses for the Digitalizing Economy: Fold or All-in. *Intertax*, 46 (6/7), 466-475.
- Wit, W. de & Vroom, M. (2018). Brexit: The Road Ahead for EU-UK Trade. *EC Tax Review*, 26 (4).

Voor de valorisatie van het wetenschappelijk onderzoek dat in het onderzoeksprogramma plaatsvindt, zijn ook vaktechnische publicaties van belang. Een aantal aan het onderzoeksprogramma gelinkte kernvakpublicaties waren in 2018:

- Hemels, S.J.C. (2018). Kabinetsreactie evaluaties giftenaftrek en ANBI/SBBI-regeling. Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN), 2018 (7/8), 10-16.
- Hofman, C. (2018). Enig inzicht in het fiscale tipgeversregime: openheid van zaken of blijft Judas anoniem? *Ars Aequi*, 67 (9), 704-712.
- Molenaar, D. (2018). Wanneer gaat Nederland eindelijk goed voor zijn eigen artiesten en sporters zorgen? *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2018 (3), 1-4.
- Monsma, A.P. (2018). Circulaire economie en afvalstoffenheffing. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (5), 1-3.
- Monsma, J.A. (2018). Lager OZB-tarief voor sportaccommodaties, dorpshuizen en onroerende zaken van sociale instellingen en ANBI's: goed idee? *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (452).

Diverse leden van het onderzoeksprogramma leveren een belangrijke bedrage aan de duiding van fiscale jurisprudentie, beleid en wetsvoorstellen via hun annotaties en commentaren in fiscale vaktijdschriften. In totaal zijn in 2018 bijna 80 annotaties verschenen van leden van het onderzoeksprogramma. Een aantal voorbeelden van annotaties die een duidelijke link met het onderzoeksprogramma hebben:

- Bont, G.J.M.E. de (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, juli 6), BNB 2018-169, (Omkering bewijslast voor erfgenamen. Onschuldpresumptie na beëindiging strafzaak tegen erflater wegens overlijden). ECLI:NL:HR:2018:1106
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Gerechtshof Den Haag. (2018, juni 5), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-2118, Zaaknr. 17/00869, (Giften aan instellingen (in buitenland) zonder anbi-status terecht niet in aftrek toegelaten). ECLI:NL:GHDHA:2018:1390
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2018, juni 19), NLF 2018-1492, (Kamer wil OZB-vrijstelling voor monumenten (Kamerstukken II 2017-2018, 32 830, nr. 239)).
- Schep, A.W. (2018). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2018, maart 27), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-210, (Egalisatiereserve riolering kan materieel niet als voorziening en als 'last ter zake' worden gezien.). p.751-757. ECLI:NL:GHARL:2018:2802
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, december 20), NLF 2018-1, 0035, (Bepaling van douanewaarde bij invoer met toepassing van verrekenprijzen). p.71-75. ECLI:EU:C:2017:984
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Staatssecretaris van Financiën. (2017, december 19), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-279, (Wetsvoorstel tot goedkeuring van het multilaterale instrument (MLI) tegen internationale belastingontwijking).
- Wit, W. de (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, oktober 25), NLF 2018-47, 2439, (HvJ beantwoordt vraag over btw-schuld van importeur bij fraude). p.22-25. ECLI:EU:C:2018:868

6.2 Valorisatie door conferenties en lezingen

Door middel van conferenties en lezingen delen we de bevindingen die we in het kader van het onderzoeksprogramma hebben verworven met andere wetenschappers, praktijkfiscalisten of een breder publiek. Diverse leden van de onderzoeksgroep hebben lezingen gegeven en

deelgenomen aan conferenties, vaak met een interdisciplinair of internationaal karakter. Deze onderzoeksoutput is opgenomen in tabel 5 en is ook deels aan de orde gekomen in paragraaf 2.

6.3 Invloed op overheidsbeleid

Leden van het onderzoeksprogramma worden regelmatig op grond van hun expertise en onderzoeksoutput geconsulteerd door overheidsorganen, zowel lokaal, nationaal als internationaal. Het onderzoek dat plaatsvindt binnen het programma sluit dan ook perfect aan bij actuele thema's waar overheden mee worden geconfronteerd.

Reinout Kok schreef met Rudolf de Vries (Universiteit Leiden) het artikel "Blauwdruk voor een grensoverschrijdende fiscale eenheid in de vennootschapsbelasting", WFR 2018, blz. 240-268. In dit artikel analyseren de auteurs hoe een Nederlands groepsregime eruit zou kunnen zien, nu het huidige regime deels in strijd blijkt te zijn met het EU-recht. Dit artikel kreeg aandacht in de Tweede Kamer in de vorm van Kamervragen en gedurende de behandeling van het Wetsvoorstel aanpassing fiscale eenheid. Reinout besprak het in het artikel neergelegde voorstel tijdens een op 27 maart door EFS georganiseerde *round table* met participanten vanuit de belastingadvieswereld, de Belastingdienst en het Ministerie van Financiën. Maarten de Wilde was panellid in het door het Ministerie van Financiën georganiseerde seminar *Taxation in the digital economy*. Peter Kavelaars lichtte in juni tijdens een door de Tweede Kamer georganiseerde Hoorzitting Investeringsagenda Belastingdienst zijn *position paper* over dit onderwerp toe.⁷⁷

De door de Raad voor het Openbaar Bestuur gepubliceerde essaybundel 'Verduurzaming, en nu de kosten nog' waarin Arjen Schep het essay 'Duurzaamheid en lokale belastingen' schreef⁷⁸ is op 13 september 2018 aan de Staatssecretaris van Financiën aangeboden.

Reinout Kok en Sigrid Hemels zijn lid van de Commissie wetsvoorstellen van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB). Deze commissie geeft technisch commentaar op wetsvoorstellen, concept beleidsbesluiten, voorgestelde Europese richtlijnen met grote fiscale relevantie en in fiscale internetconsultaties. Sigrid Hemels was penvoerder van de reactie die deze commissie schreef op de kabinetsreactie op de evaluaties van de giftenaftrek en de ANBI/SBBI.⁷⁹ Onder meer de Eerste Kamerfractie van D66 vroeg nadrukkelijk aandacht voor dit NOB commentaar.⁸⁰ Ook de Samenwerkende Brancheorganisaties Filantropie (SBF) verwees in de SBF *position paper* voor de Tweede Kamer naar dit commentaar en de daarin gesuggereerde oplossingen.⁸¹

⁷⁷ https://www.tweedekamer.nl/debat_en_vergadering/commissievergaderingen/details?id=2018A02412.

⁷⁸ De essaybundel bestaat uit een viertal essays en is getiteld 'Verduurzaming, en nu de kosten nog', Essaybundel van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB), samengesteld door Gerber van Nijendaal en Bart Leurs. De bundel is te downloaden via: <https://www.raadopenbaarbestuur.nl/documenten/publicaties/2018/09/13/essaybundel-verduurzaming-en-nu-de-kosten-nog>. Zie ook paragraaf 2.2.

⁷⁹ <https://www.nob.net/nob-reactie-op-de-kabinetsreactie-op-de-evaluaties-giftenaftrek-en-de-praktijk-rond-anbis-en-sbbis>.

⁸⁰ https://www.eerstekamer.nl/overig/20180614/schriftelijke_vragen_aan_de/document p.3.

⁸¹ <http://www.sbf-filantropie.nl/wp-content/uploads/2018/06/Position-paper-SBF-Kabinetsreactie-evaluaties-giftenaftrek-ANBI-1.pdf>.

Sigrid Hemels was ook penvoerder van de reactie op de internetconsultatie over het Richtlijnvoorstel grensoverschrijdende omzetting, fusie en splitsing.⁸² Laatstgenoemde reactie is in het Engels vertaald en door de NOB onder de aandacht van de Europese Commissie en Europarlementariërs gebracht. Dit voorstel voor ondernemingsrechtelijke richtlijn bevatte namelijk fiscale bepalingen die niet in overeenstemming waren met bepalingen in fiscale richtlijnen en met fiscaalrechtelijke jurisprudentie van het Europese hof. Dit commentaar lijkt zijn vruchten te hebben afgeworpen. In een *Presidency compromise proposal* van 18 december 2018⁸³ zijn de fiscale bepalingen namelijk geheel verdwenen. De fiscaliteit wordt alleen nog genoemd in een aantal preambules, waarin ook nadrukkelijk de drie fiscale richtlijnen worden genoemd waar de NOB in zijn commentaar al op had gewezen. Maarten de Wilde werkte mee aan de input die de NOB gaf op de *European Commission consultation 'Fair taxation of the digital economy'*.⁸⁴ Sigrid Hemels had samen met de voorzitter van de NOB, Bartjan Zoetmulder, een bespreking met SP-Kamerlid Renske Leijten en een van haar medewerkers over de rol van de NOB in het fiscale debat. Tevens werd zij door twee medewerkers van onderzoeksbureau Dialogic geïnterviewd voor hun onderzoek in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, directie Media en Creatieve Industrie naar Stimuleringsmaatregelen voor de audiovisuele sector. Ook een medewerker van de Raad voor Cultuur zocht contact met haar in verband met de voorbereiding van een advies over financiering van cultuur(beleid). Ook had zij een overleg met medewerkers van de FIOD over kunst en belastingen.

6.4 Optredens in de media

In 2018 hebben diverse leden van het onderzoeksprogramma via uitingen in de populaire media de binnen het onderzoeksprogramma opgedane kennis verspreid onder een breed publiek. Het betrof interviews op televisie, de radio en in kranten.

De lokale belastingheffing kreeg dit jaar ruime media-aandacht. Anneke Monsma werd in het NPO1-journaal geïnterviewd over lokale belastingen in verkiezingstijd.⁸⁵ Het AVROTROS programma Radar Radio interviewde haar op Radio1 over het maken van bezwaar tegen WOZ-beschikkingen.⁸⁶ In

⁸² <https://www.nob.net/nob-reactie-op-de-internetconsultatie-van-het-richtlijnvoorstel-grensoverschrijdende-omzetting-fusie>.

⁸³ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15678-2018-INIT/en/pdf>.

⁸⁴ <https://www.nob.net/nob-reactie-op-de-eu-consultatie-fair-taxation-digital-economy>.

⁸⁵ Televisie-uitzending van NPO1 op 16 maart 2018.

⁸⁶ <https://radar.avrotros.nl/uitzendingen/gemist/10-03-2018/bespaar-veel-geld-maak-bezwaar-tegen-woz-waarde/>.

onderdeel 2.2 werden al de interviews en berichtgeving rond het thema 'Duurzaamheid en lokale belastingen' genoemd.

Guido de Bont werd door Nieuwsuur geïnterviewd over het door de Belastingdienst achterhouden van stukken in diverse zaken over toeslagen.⁸⁷ Sigrid Hemels werd in het NPO 1 radioprogramma Argos geïnterviewd over ANBI-vereisten.⁸⁸ Een quote van haar uit deze radio-uitzending werd ook uitgezonden in het NPO1 televisieprogramma Jinek.⁸⁹ Ook de filantropie nieuwsbrief De Dikke Blauwe besteedde hier aandacht aan.⁹⁰ Aanleiding voor deze media-aandacht was een artikel van de Groene Amsterdammer waarin Sigrid Hemels eveneens aan het woord was over de vereisten aan ANBI's.⁹¹ Het onderzoekscollectief Argos-Groene Amsterdammer-Investico richtte zich in het bijzonder op schenkingen door Joop van den Ende. Sigrid Hemels poogde vanuit een wetenschappelijk kader een relativering aan te brengen op de journalistieke zucht naar een scoop. De Telegraaf interviewde Sigrid Hemels over de beperking van het aftrektaarf voor giften.⁹²

Peter Kavelaars verscheen in 2018 een groot aantal maal in de media: zowel de geschreven pers⁹³ als radio⁹⁴ en televisie.⁹⁵ Thema's waren onder meer de dividendbelasting, rulings en de EU voorstellen voor een belasting op digitale diensten. Peter Kavelaars is ook vast columnist van het Antilliaans Dagblad. Hij schreef in 2018 15 columns over zeer diverse fiscale onderwerpen die duidelijke linken hadden met het onderzoeksprogramma, zoals de MLI, agressieve belastingadviezen, digitaal belastingen, BEPS en Brexit.

6.5 Lidmaatschappen van redacties, vaste medewerkerschappen

Diverse leden van de onderzoeksgroep zijn als redactielid, vaste annotator of bewerker verbonden aan een groot aantal publicaties op fiscaal terrein. Voor de onderzoeksgroep is dit een goede manier om naar buiten te treden en de contacten met andere fiscale wetenschappers en met de fiscale praktijk te onderhouden. Bovendien weerspiegelt dit de waardering van vakgenoten voor de fiscale expertise van de leden van de onderzoeksgroep.

⁸⁷ <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2224311-belastingdienst-hield-documenten-achter-in-slepende-zaak.html>.

⁸⁸ <https://www.vpro.nl/argos/media/afleveringen/2018/Slimme-zakenman-of-Mecenas-.html>.

⁸⁹ <https://evajinek.kro-ncrv.nl/fragmenten/joop-van-den-ende-over-beschuldiging-van-sjoemelfilantroop>.

⁹⁰ <https://www.dedikkeblauwe.nl/news/filantropie-lijdt-aan-schizofrenie/8111>

⁹¹ Quotes in Z. Bogdanovic, E. de Vos en P. Weijnen, 'De ondernemende mecenas' De Groene Amsterdammer 7 februari 2018, jaargang 142, nr. 6, <https://www.groene.nl/artikel/de-ondernemende-mecenas> tevens geciteerd in Edwin Venema, De casus Van den Ende: onze filantropie lijdt aan schizofrenie, De Dikke Blauwe 8 februari 2018, <https://www.dedikkeblauwe.nl/news/filantropie-lijdt-aan-schizofrenie>.

⁹² Leon Brandsema, Gulle gever krijgt minder terug, De Telegraaf, 13 oktober 2018 <https://www.telegraaf.nl/financieel/2675400/gulle-gever-krijgt-minder-terug?>

⁹³ FD: 16-jun Pakket maatregelen Snel; 16-jun Digitaal belastingen, 18-jun Positionpaper op 17 juni in de Tweede Kamer toegelicht; 19-jun Belastingtransitie; Volkskrant: 18-okt Dividendbelasting, NRC: 25-jul Twistgesprek over de DB met Paul Sleurink, Staatscourant 5-okt Fiscale beleidsagenda moet belastingontduiking tegengaan.

⁹⁴ BNR Nieuwsradio: 2-mrt: voorstellen van de EC over een nieuwe digitale tax; 21-mrt: OESO rapport over belastingen op kapitaal, 29-mrt Dividendbelasting; 4-apr Formele klacht inzake staatsteun tegen ruling van Shell; 7-apr Unilever zetel niet te verplaatsen; 16-apr Dividendbelasting; 25-apr Na 2008 aanvankelijk veel dividend door Nederland stroomt en daarna weer minder en wat daarvan de aspecten zijn; 13-jun Winstbepaling nav bericht over winst bij Shell; Radio 1: 16-aug Shell ontwijkt dividendbelasting.

⁹⁵ RTL: 1-sep Shell ontwijkt dividendbelasting; idem op 18-sep op RTLZ.

- mr. A.J.M Arends: annotator NTFR.
- prof. mr. G.J.M.E. de Bont: vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht, lid van de redactieraad van Het Register, redacteur Maandblad Belastingbeschouwingen.
- mr. dr. E. Boomsluiter: annotator NLFiscaal.
- S. Chen: Newsletter Editor of China-Europe Commercial Collaboration Association (CECCA, registered in London).
- prof. dr. M.W.C. Feteris: lid van de redactie van FED fiscaal weekblad en van de reeks Fiscale Monografieën, vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht.
- prof. mr. dr. A.C.G.A.C. de Graaf: redactievoorzitter Maandblad Belastingbeschouwingen.
- prof. dr. S.J.C. Hemels: lid van de redactie van het Weekblad Fiscaal Recht, vaste medewerker Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN).
- prof. dr. P. Kavelaars: hoofdredacteur NLFiscaal, NTFR Beschouwingen en Pensioenbrief, redacteur Tijdschrift Pensioenvraagstukken en Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht, vaste medewerker Weekblad Fiscaal Recht, annotator Beslissingen in Nederlandse Belastingrechtspraak.
- drs. B.J. Kiekeveld: editor van EC Tax Review, vaste medewerker NTFR Beschouwingen en annotator NTFR.
- prof. mr. dr. Q.W.J.C.H. Kok: vaste medewerker van Ondernemingsrecht, vaste medewerker Weekblad Fiscaal recht.
- prof. dr. H.A. Kogels: chief editorial board van International VAT Monitor en lid van de editorial board van EC Tax Review.
- mr. F.J.H.L. Makkinga: vaste medewerker Belastingblad en annotator Vakstudie Nieuws.
- prof. dr. M.M.W.D. Merx: redacteur FED en Maandblad Belastingbeschouwingen, vaste medewerker Weekblad fiscaal recht en BTW-bulletin, annotator BNB, NLFiscaal, FED.
- dr. D. Molenaar: annotator NTFR, editorial board Global Sports Law and Taxation Reports
- prof. dr. J.A. Monsma: redacteur Belastingblad en NDFR, annotator BNB en NLFiscaal.
- mr. L.E.C. Neve, redacteur Formeel belastingrecht (WIBB) NDFR.
- mr. G.D. Rekwest: annotator NLFiscaal.
- dr. E.W. Ros: redacteur en redactiesecretaris Maandblad Belastingbeschouwingen.
- prof. dr. J.C.M. van Sonderen: lid van de redactie van Ondernemingsrecht en lid van de redactie Rechtspersonen.
- mr. dr. A.W. Schep: vaste medewerker Belastingblad en deelredacteur Vakstudie Nieuws.
- M.L. Schippers LL.M.: annotator NLFiscaal, vaste medewerker NTFR-Beschouwingen.
- mr. dr. M.F. de Wilde: clusterredacteur NDFR en NLFiscaal, annotator Highlights & Insights on European Taxation en NTFR, vaste medewerker Ars Aequi.
- prof. dr. W. de Wit: annotator NLFiscaal.

6.6 Onderzoek voor derden

Het Erasmus Studiecentrum Belastingen Lokale overheden (ESBL) heeft in 2018 naast de zelf geïnitieerde onderzoeken en activiteiten ook diverse onderzoeken in opdracht verricht. We verwijzen hiervoor naar paragraaf 2.2.3.

6.7 Contacten met de fiscale praktijk

Leden van het onderzoeksprogramma houden op verschillende wijzen contact met de fiscale praktijk. Een groot aantal deelnemers is werkzaam bij een belastingadvieskantoor, advocatenkantoor, het Ministerie van Financiën, de Belastingdienst of een gemeentelijke belastingdienst. Hierdoor vindt zowel kruisbestuiving van de wetenschap naar de praktijk als van de praktijk naar de wetenschap plaats, waarbij de wetenschappelijke integriteit door de onderzoekers steeds nadrukkelijk in het oog wordt gehouden. Sdu en Advocatie reikten in 2018

6.8 Colleges op andere universiteiten en overige wetenschappelijke activiteiten

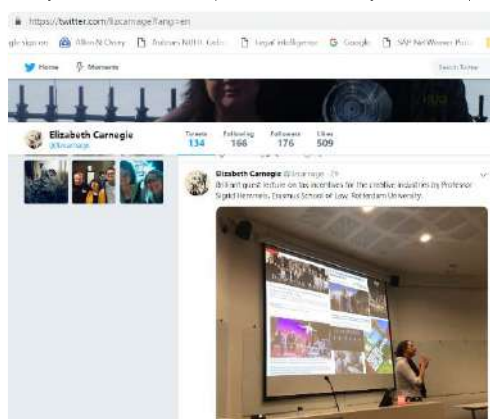
Verschillende deelnemers aan het onderzoeksthema hebben in 2018 gastcolleges op buitenlandse universiteiten verzorgd. Sigrid Hemels is van 1 februari 2018 t/m 30 april 2020 benoemd tot *visiting professor in tax law* aan de Lund University School of Economics and Management (LUSEM) in Zweden. Het betreft een *visiting professorship* in Hedda Andersson's name. Hedda Andersson (1861-1950) was tot 1882 de enige vrouwelijke

student in Lund en werd in 1892 de tweede vrouwelijke dokter in Zweden. Het onderzoeksthema van Sigrid Hemels in Lund is aan de naamgeefster gelinkt: de positie van de gehuwde vrouw in de inkomstenbelasting. Dit onderzoek-in-uitvoering heeft ze in 2018 gepresenteerd tijdens de 2018 Tax Research Network Conference op de University of Birmingham en tijdens een *staff seminar* voor LUSEM's *business law department*.

Sigrid Hemels heeft in Lund ook diverse gastcolleges verzorgd, onder meer over uitwisseling van fiscale informatie. Tevens was ze lid van de oppositiecommissie ingesteld ter zake van de verdediging

door Mariya Senyk aan Lund University van het proefschrift *Territorial Allocation of VAT in the European Union*. In Zweden is er geen vaste tijdsduur verbonden aan een verdediging (deze duurde 3 uur) en is de bijeenkomst minder formeel dan in Nederland. Walter de Wit trad in het voorjaar van 2018 op als referent tijdens de *pre-defense* van dit proefschrift, een hoedanigheid

vergelijkbaar met die van de Nederlandse kleine commissie, maar dan met een formele bijeenkomst met de kandidaat tijdens welke wordt beslist of de kandidaat door kan naar de verdediging en zo ja, wat er daarvoor nog moet worden aangepast in het manuscript. Sigrid Hemels gaf weer het college *Tax incentives for the creative industries: from Spectre via Games of Thrones to U2* op de Sheffield University Management School in het Verenigd Koninkrijk.

Peter Kavelaars is buitengewoon hoogleraar fiscaal recht en economie aan de University of Curaçao en heeft daar uit dien hoofde diverse colleges verzorgd. Guido de Bont gaf gastcollege op de University of the Dutch Caribbean in Curaçao.

Ook op Nederlandse zusteruniversiteiten en op zusterfaculteiten van ESL waren de onderzoekers actief. Zo gaf Guido de Bont op de VU college over financieel-economisch strafrecht, gaven Maarten de Wilde en Arnaud de Graaf college over BEPS op het International Tax Centre (ITC) in Leiden (executive LLM Internationaal en Europees belastingrecht), waar ook Walter de Wit een college gaf en gaven Anneke Monsma en Ferry Makkinga weer gastcollege in de master fiscaal recht van Nyenrode Business University. Walter de Wit trad onder meer op in de RSM Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.

Diverse leden van het onderzoeksprogramma traden ook op als peer reviewer: Arnaud de Graaf voor *EC Tax Review*, Sigrid Hemels voor *Intertax*, *Southeast of Now: Directions in Contemporary and Modern Art in Asia* en *Erasmus Law Review*. Sigrid Hemels beoordeelde ook 12 aanvragen in het NWO experiment in de Vidi ronde 2018 voor de Sociale en Geesteswetenschappen. Ook deed ze een review van een *research application* voor een *postdoctoral research project* voor de Swiss National Science Foundation. Daarnaast was ze reviewer voor de *European Academic Tax Thesis Award* (gezamenlijke prijs van de European Association of Tax Law Professors (EATLP) en de Europese Commissie). Daarnaast was ze beoordelaar van 8 beroepschriften in de door de KU Leuven and IBFD georganiseerde *International and European Tax Moot Court Competition*.

Sigrid Hemels is in juni 2018 benoemd tot member van de *academic committee* van de European Association of Tax Law Professors (EATLP), van 2012-2018 was ze *deputy member* namens Nederland. Peter Kavelaars is secretaris/penningmeester van de Vereniging voor Belastingwetenschap en Madeleine Merckx is bestuurslid van deze vereniging.

7 Tot slot

Het onderzoeksprogramma kijkt met tevredenheid terug op het jaar 2018. Nieuwe hoogleraren en onderzoekers hebben het programma weer een extra *boost* gegeven en ook de reeds aanwezige deelnemers aan het programma hebben op diverse fora van zich laten horen. Het onderzoeksprogramma doet zowel mee aan de wetenschappelijke discussie als aan de discussie met praktijkfiscalisten. Daarnaast is het onderzoeksprogramma zeer zichtbaar in het maatschappelijke debat. Dit past geheel in de doelgroepgerichte meerwegenstrategie van het onderzoeksprogramma waarin wetenschappelijke output en het delen daarvan, zowel met andere wetenschappers als met de fiscale praktijk en de samenleving centraal staat. Het programma mag in door de eerste geldstroom gefinancierde onderzoeks fte klein zijn, maar in daadwerkelijk aantal betrokken onderzoekers en in onderzoeksoutput weet het programma zich duidelijk op de wetenschappelijke en maatschappelijke kaart te positioneren. Dit blijkt ook uit de nationale en internationale waardering voor deelnemers aan het onderzoeksprogramma.

We zijn vast van plan om deze lijn in 2019 voort te zetten. Het onderzoeksprogramma zal in 2019 verder versterkt worden met een actieve deelname van een aantal ESE fiscalisten. Dat biedt mogelijk ook weer nieuwe perspectieven voor een aanvullende onderzoekslijn binnen onze bestaande thema's. We zullen hoe dan ook in 2019 weer regelmatig van ons laten horen!

Annex

Tabel 1: Personele formatie in fte's onderzoek

	2014	2015	2016	2017	2018
Hoogleraren	0,76	0,76	0,76	0,76	0,83
Overig WP	1,74	1,60	1,68	2,26	2,24
Promovendi	1,44	2,27	2,27	2,12	1,87
<i>Totaal</i>	4,03	4,63	4,71	5,14	4,94

Tabel 2: Promoties per jaar

	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal lopende promotieonderzoeken	20	21	21	18	22
Aantal afgeronde promoties	1	3	0	3	1
Waarvan medewerker van de ESL	1	1	0	2	1
Waarvan buitenpromovendi	0	2	0	1	0

Tabel 3: Lidmaatschappen van promotie- en oppositiecommissies

2018	Datum promotie	Promovendus	Boektitel	Universiteit	Promotor / promotiecommissie / oppositie
prof. mr. G.J.M.E. de Bont	24 januari 2018	N. Diepveens	De grensoverschrijdende administratiefrechtelijke gegevensuitwisseling op verzoek in de inkomstenbelasting vanuit Belgisch standpunt	Universiteit Hasselt	Doctoraatsjury
prof. dr. A.C.G.A.C. de Graaf	24 mei 2018	R. Snoeij	International Tax Aspects of Foreign Sovereign Investors: a Source State Perspective	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotiecommissie
prof. dr. S.J.C. Hemels	14 september 2018	M. Senyk	Territorial Allocation of VAT in the European Union Alternative approaches towards VAT allocation and their application in the internal market	Lund University	Oppositiecommissie
prof. dr. S.J.C. Hemels	10 oktober 2018	R.X. Resch	The interpretation of plurilingual tax treaties	Universiteit Leiden	Promotiecommissie
prof. dr. P. Kavelaars	10 april 2018	L.W.D. Wijtvliet	The Tax Tectonics	Tilburg University	Promotiecommissie
prof. dr. P. Kavelaars	22 juni 2018	B.G.A. Heijnen	Niet-betaling in de btw	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESE)	Promotiecommissie
prof. dr. P. Kavelaars	24 mei 2018	R. Snoeij	International Tax Aspects of Foreign Sovereign Investors: a Source State Perspective	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotiecommissie
prof. dr. Q.W.J.C.H. Kok	24 mei 2018	R. Snoeij	International Tax Aspects of Foreign Sovereign Investors: a Source State Perspective	Erasmus Universiteit Rotterdam (ESL)	Promotor

Tabel 4: Kwantitatieve onderzoeksresultaten per jaar

Academic	2014	2015	2016	2017	2018
International					
Articles	5	6	8	7	8
Books	1	3	-	2	-
Book Chapters	1	3	11	12	6
PhD Theses	-	1	-	2	1
<i>International Total</i>	7	13	19	23	15
Dutch					
Articles	12	19	18	16	19
Books	1	-	-	-	-
Book Chapters	4	4	4	3	4
PhD Theses	1	2	-	1	-
<i>Dutch Total</i>	18	25	22	20	23
Academic Total	25	38	41	43	38
Professional	2014	2015	2016	2017	2018
International					
Articles	6	7	2	11	1
Books	-	5	-	1	1
Book Chapters (incl. online)	-	1	-	-	1
<i>International Total</i>	6	13	2	12	3
Dutch					
Articles	23	27	22	29	20
Books	4	3	1	1	2
Book Chapters (incl. online)	11	24	23	29	8
Annotations	53	77	96	97	79
<i>Dutch Total</i>	91	131	142	156	109
Professional Total	97	144	144	168	112
Academic & professional Total	122	182	185	211	150
Other	2014	2015	2016	2017	2018
Lectures	82	117	116	118	98
Other Output	50	62	33	72	66
<i>Other Total</i>	132	179	149	190	164
Total	254	361	334	401	314

Tabel 5: Onderzoeksoutput 2018 "Fiscale autonomie en haar grenzen"

1 Wetenschappelijke publicaties

1.1 Artikelen

1.1.1 Internationaal

- Chen, S. (2018) Predicting the "Unpredictable" General Anti-avoidance Rule (GAAR) in EU Tax Law. *InterEULawEast Journal*, 5 (1), 91-120.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Visser, K. (2018). BEPS: Will the current commitments and peer review model prove effective? *EC Tax Review*, 27 (1), 36-47.
- Hemels, S.J.C. (2018). Implementation of BEPS in European Union hard law, Vol. 67, no. 2, 2018, p. 85-118. *The Ritsumeikan Economic Review*, 67 (2), 85-118.
- Molenaar, D. (2018). Esports and Taxation. *Global Sports Law and Taxation Reports*, 2018 (35), 11-16.
- Ros, E.W. (2018). EU Citizenship and Direct Taxation: The European Court of Justice in the Era of Public Decline for a Citizen's Europe. *EC Tax Review*, 27 (3), 147-159.
- Schippers, M.L. (2018). A series of sales: determining the Customs Value Under the Union Customs Code. *Global Trade and Customs Journal*, 13 (2), 36-48.
- Wilde, M.F. de (2018). Comparing Tax Policy Responses for the Digitalizing Economy: Fold or All-in. *Intertax*, 46 (6/7), 466-475.
- Wit, W. de & Vroom, M. (2018). Brexit: The Road Ahead for EU-UK Trade. *EC Tax Review*, 26 (4).

1.1.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de & Hofman, C. (2018). De fiscale eenheid als (medeplegende) boeteling. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (7244), 815-821.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Pleitbaar standpunt als opzetverweer. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (3), 106-110.
- Feteris, M.W.C. (2018). Hans van Leijenhorst: de mens en zijn invloed op het formele belastingrecht. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (7266), 1594-1598.
- Feteris, M.W.C. (2018). Signalen van de Hoge Raad naar de wetgever. *RegelMaat. Kwartaalblad voor Wetgevingsvraagstukken*, 33 (6), 349-362.
- Hemels, S.J.C. & Buijze, R. (2018). De ANBI-intermediair: meer dan een doorgeefluik. *Weekblad Fiscaal Recht*, 147 (7243), 766-775.
- Hofman, C. (2018). Ontwikkelingen in de sfeer van de repressieve fiscale rechtshandhaving. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (101), 680-689.
- Kavelaars, P. Antimisbruikbepalingen in het MLI. *Tijdschrift voor Fiscaal Ondernemingsrecht* 2018 (159.1.), 111-117.
- Kok, Q.W.J.C.H. & de Vries, R.J. (2018). Blauwdruk voor een grensoverschrijdende fiscale eenheid in de vennootschapsbelasting. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (37), 211-240.
- Monsma, A.P. (2018). Gemeentelijke belastingen en Europa. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (7-8), 309-319.
- Monsma, J.A. (2018). Nieuw belastingstelsel waterschappen: klaar voor de toekomst? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (198).
- Rekwest, G.D. (2018) De verdragsrechtelijke status van Curaçao, *Weekblad Fiscaal Recht* 147 (7263), 1513-1519.
- Ros, E.W. (2018). Europees burgerschap en fiscaliteit. Vrij verkeer van personen en de Schumacker-doctrine: voorbij de interne markt? *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (10), 420-434.
- Schep, A.W., Makkinga, F.J.H.L. & Mok, V. (2018). Gemeentelijke verblijfsbelastingen in tijden van massatoerisme en Airbnb: ontwikkelingen, knelpunten en mogelijke oplossingen. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (12), 521-531.

- Schippers, M.L. (2018). De eigendom voorbij: uitdagingen vanuit een btw-perspectief. *Ars Aequi*, 67 (7/8), 644-653.
- Schippers, M.L. & Friedhoff, M. (2018). HvJ Hamamatsu: een abrupt einde aan de wisselwerking tussen verrekenprijzen en douanewaarde? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (132), 909-921.
- Schippers, M.L. (2018). Royalty's en licentierechten onder het Douane Wetboek van de Unie. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (18), 346-361.
- Schippers, M.L. & Drie, L.J. van (2018). Samenloop tussen het ontstaan van douaneschulden en btw-schulden bij invoer? *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (61), 419-429.
- Wit, W. de & Vroom, M.T. (2018). Brexit - (on)zekere gevolgen voor EU-UK-handel. *Maandblad Belastingbeschouwingen*, 2018 (4), 114-121.
- Wit, W. de & Bijl, J.B.O. van der (2018). Mogelijke alternatieven voor de btw-koepelvrijstelling in de financiële en verzekeringswereld. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (7254), 1168-1174.

1.2 Hoofdstukken in een boek

1.2.1 Internationaal

- Hemels, S.J.C. (2018). Chapter 13, Administrative Cooperation in the Assessment and Recovery of Direct Tax Claims. In P.J. Wattel, O. Marres & H. Vermeulen (Eds.), *Terra/Wattel European Tax Law*, vol. 1 *General topics and direct taxation. Fiscale Handboeken*, 10 (pp. 541-608). Deventer: Wolters Kluwer.
- Hemels, S.J.C. (2018). Netherlands. In C. Evans, M. Lang, P. Pistone, A. Rust, J. Schuch & C. Staringer (Eds.), *Improving Tax Compliance in a Globalized World. WU Institute for Austrian and International Tax Law European and International Tax Law and Policy Series*, 9 (pp. 577-599). Amsterdam: IBFD.
- Kok, Q.W.J.C.H. & Mosquera Valderama, I. (2018). General Anti Abuse Rules and Specific Anti Abuse Rules in Dutch tax law. In *Anti-avoidance measures of general nature and scope – GAAR and other rules. IFA* (pp. 5-22). Den Haag: SDU.
- Wilde, M.F. de (2018). Is the ATAD's GAAR a Pandora's Box? In Pasquale Pistone, Dennis Weber (Ed.), *The Implementation of Anti-BEPS Rules in the EU: A Comprehensive Study* (pp. 301-328). Amsterdam: IBFD.
- Wilde, M.F. de, Burgers, I.J.J. & Adema, R.P.C. (2018). Residence, multinational enterprises and BEPS: Determining the residence of companies belonging to multinational groups: a mission impossible? In Edoardo Traversa (Ed.), *Corporate Tax Residence and Mobility. EATLP International Tax Series*, 16 (pp. 105-134). Amsterdam: IBFD.
- Wilde, M.F. de (2018). The CCCTB Relaunch: A Critical Assessment and Some Suggestions for Modification. In Pasquale Pistone (Ed.), *European Tax Integration: Law, Policy and Politics. The GREIT Series*, 11 (pp. 35-82). Amsterdam: IBFD.

1.2.2 Nationaal

- Feteris, M.W.C. & Silvis, J. (2018). Rechtseenheid en rechtsvorming als gezamenlijke verantwoordelijkheid van hoogste rechters. In B.J. van Eteekoven & e.a. (Eds.), *Rechtsorde en bestuur, Liber amicorum aangeboden aan Piet Hein Donner* (pp. 275-286). Den Haag: Boom Juridisch.
- Kavelaars, P. (2018). Misbruik van recht en antimisbruikbepalingen. In D.A. Albregtse & P. Kavelaars (red.), *Ontroerend goed Liber Amicorum René van der Paardt*. (pp. 109-118). Deventer: Wolters Kluwer.
- Schep, A.W. (2018). Duurzaamheid en lokale belastingen. In G. Nijendaal & B. Leurs (Eds.), *Verduurzaming. En nu de kosten nog. Essaybundel van de Raad voor het Openbaar Bestuur* (pp. 65-103). Den Haag: Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB).
- Schippers, M.L. (2018). Special Tax Zones bezien vanuit de in Nederland geheven indirecte rijksbelastingen, verhuurderheffing en OZB. In D.A. Albregtse & P. Kavelaars (red.), *Ontroerend goed. Liber Amicorum René van der Paardt*. (pp. 165-174). Deventer: Wolters Kluwer.

1.3 Dissertaties

- Snoeij, R. (2018, mei 24). *International Tax Aspects of Sovereign Wealth Investors: a source State perspective*. EUR Prom./coprom.: prof.dr. A.J.A. Stevens & prof.dr. Q.W.J.C.H. Kok.

2 Vakpublicaties

2.1 Artikelen

2.1.1 Internationaal

- Schippers, M.L. & Verhaeren, C.E. (2018). Taxation in a Digitizing World: Solutions for Corporate Income Tax and Value Added Tax. *EC Tax Review*, 26 (1), 61-66.

2.1.2 Nationaal

- Arends, A.J.M. (2018). Draagplicht-overeenkomst, het ei van Columbus? *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2018 (51), 1-5.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Nieuws over het nieuwe feit. *Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN)*, 2018 (juli-augustus), 17-19.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Over(-)macht. *Het Register - Vaktijdschrift van het Register Belastingadviseurs*, 2018 (2), 4.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Requiem voor de inkomstenbelasting als aanslagbelasting. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2018 (13), 1-3.
- Hemels, S.J.C. (2018). Anbi's en het handhavingsbeleid van de Belastingdienst. *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 19 (5), 1-7.
- Hemels, S.J.C. (2018). Kabinetsreactie evaluaties giftenaftrek en ANBI/SBBI-regeling. *Fiscale Berichten voor het Notariaat (FBN)*, 2018 (7/8), 10-16.
- Hofman, C. (2018). Enig inzicht in het fiscale tipgeversregime: openheid van zaken of blijft Judas anoniem? *Ars Aequi*, 67 (9), 704-712.
- Kavelaars, P. (2018). Blij met verlies. *Tijdschrift voor Public Governance, Audit & Control* 2018 (4), 3-4.
- Kavelaars, P. (2018). BEPS en het Caribisch deel van het Koninkrijk. *NTFR-Beschouwingen* 2018 (1747), 1-3.
- Kavelaars, P. (2018). Detacheringsverklaringen in de sociale zekerheid. *NTFR-Beschouwingen* 2018 (40) 13-18.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Column in Uitvergroet: Carte blanche voor gemeentelijke inkomenspolitiek via de OZB? Grijpt de wetgever nog in? *Vakstudie Nieuws*, 2018/9.0 (14-02-2018), 1.
- Molenaar, D. (2018). Wanneer gaat Nederland eindelijk goed voor zijn eigen artiesten en sporters zorgen? *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht*, 2018 (3), 1-4.
- Monsma, A.P. & Tydeman-Yousef, M. (2018). Belastingfaciliteiten voor de creatieve industrie. *Weekblad Fiscaal Recht*, 2018 (6), 1-6.
- Monsma, A.P. (2018). Circulaire economie en afvalstoffenheffing. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (5), 1-3.
- Monsma, A.P. (2018). Interlokaal 2018, nr. 2: Zonnepanelen en de Wet WOZ. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (451).
- Monsma, J.A. (2018). Lager OZB-tarief voor sportaccommodaties, dorps huizen en onroerende zaken van sociale instellingen en ANBI's: goed idee? *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (452).
- Monsma, J.A. (2018). Lokale belastingen en duurzaamheid. *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (91).
- Schep, A.W. (2018). Gebouwgebonden financiering van energetische maatregelen voor woningen: naar een baatbelasting 2.0? *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen*, 2018 (5), 338-341.
- Schep, A.W. (2018). Gratis parkeren voor Tesla-rijders. *Vakstudie Nieuws*, 2018 (23.0).
- Sonderen, J.C.M. van (2018). Earnings-strippingregeling; beperking renteaftrek in de vennootschapsbelasting. *Ondernemingsrecht*, 2018 (1), 33-35.

2.2 Boeken

2.2.1 Internationaal

- Kavelaars, P. & Korving, J. (2018). *Tax Case Law of the Court of Justice of the European Union*, Den Haag: SDU.

2.2.2 Nationaal

- Kavelaars, P. Heithuis E.J.W. & Schuwer, B.S. (2018). *Inkomstenbelasting*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Kavelaars, P. (e.a.). (2018). *Het fiscale stelsel in het Caribisch Koninkrijk. Fiscale Geschriften*. Den Haag: SDU.

2.3 Hoofdstukken in een boek

2.3.1 Internationaal

- Hemels, S.J.C. (2018). Chapter 13, Administrative Cooperation in the Assessment and Recovery of Direct Tax Claims. In P.J. Wattel, O. Marres & H. Vermeulen (Eds.), *Terra/Wattel European Tax Law, vol. 1 General topics and direct taxation, Student Edition. Fed fiscale studieserie*, 29 (pp. 279-309). Deventer: Wolters Kluwer.

2.3.2 Nationaal

- Arends, A.J.M. (2018). *Cursus Belastingrecht Studenteneditie 2018-2019. Inkomstenbelasting*. Deventer: Wolters Kluwer.

2.4 Bijdragen aan encyclopedische werken (online)

- Hemels, S.J.C. (2018). Commentaar artikel 16 (giftenaftrek), 6 (vrijstelling algemeen belang lichamen), 9, lid 1, onderdeel h (aftrek vrijwilligers), artikel 9.1.h (oud) en diens opvolger artikel 9a (aftrek fondswervende activiteiten). In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Vennootschapsbelasting* (on-line naslagwerk). Den Haag: Sdu.
- Hemels, S.J.C. (2018). Commentaar artikel 5b AWR (definitie anbi). In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Formeel belastingrecht* (on-line naslagwerk). Den Haag: Sdu.
- Hemels, S.J.C. (2018). Commentaar artikel 6.32 tot en met 6.39a (giftenaftrek). In *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Inkomstenbelasting* (on-line naslagwerk). Den Haag: Sdu.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 17 wet WOZ (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 223 Gemeentewet (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Onderdeel Lokale Belastingen en Milieuheffingen, art. 224 Gemeentewet (bewerking online van dit artikelsgewijs commentaar). In *Fiscale Encyclopedie De Vakstudie*. Deventer: Wolters Kluwer.
- Neve, L.E.C. (2018) Commentaar afd. 2 en 4a (WIBB) in *Nederlandse Documentatie Fiscaal Recht, Deel Formeel belastingrecht* (on-line naslagwerk). Den Haag: Sdu.

2.5 Annotaties

- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Rb. Zeeland-West-Brabant. (2018, februari 2), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-18, 1037, (Woning in aanbouw is eigen woning op grond van goedkeuring). p.21-22. ECLI:NL:HR:2018:628.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2018, april 24), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-23, 1278, (Door gedoogd gebruik woning door vriendin is woning uitgezonden werkneemster geen 'eigen woning' meer). p.22-23. 24042018-ECLI:NL:GHARL:2018:3818.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2018, maart 15), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-24, 1338, (Vervreemdingsvoordeel ter zake van verkoop aanmerkelijkbelangaandelen is juist vastgesteld). p.8-9. ECLI:NL:GHSHE:2018:1138.

- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2018, april 26), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-28, 1589, (Twee naast elkaar gelegen appartementen vormen niet één eigen woning). p.11-12. ECLI:NL:GHAMS:2018:1420.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2018, juli 6), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-37, 2056, (Tussenuitspraak: overname hypotheekschuld i.v.m. echtscheidingsconvenant ter behoud inkomen uit ab?). p.8-9. ECLI:NL:RBGEL:2018:2976.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, september 21), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-40, 2246, (Doorschuiffaciliteit bij vererving van ab-aandelen van toepassing op bezittingen die verband houden met pensioenverplichting). p.18-20. ECLI:NL:HR:2018:1699.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, oktober 12), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-42, 2371, (Instemming ter zitting verdeling rendementsgrondslag betekent niet een ondubbelzinnige afstand van recht om verdeling nadien te wijzigen). p.33-34. ECLI:NL:HR:2018:1896.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hof 's-Hertogenbosch. (2018, juni 8), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-43, 2415, (Inspecteur heeft na zes jaar het recht verwerkt om schriftelijke bescheiden op te vragen). p.10-11. ECLI:NL:GHSHE:2018:2463.
- Arends, A.J.M. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, november 16), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-47, 2664, (Betaalde hypotheekrente en levensverzekeringspremies van deel van echtgenote vormt geen aftrekbare onderhoudsverplichting). p.8-10. ECLI:NL:HR:2018:2134.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2017, oktober 20), *BNB* 2018-81, (Naheffing loonheffing van vennootschap onder firma mede over periode voorafgaande aan schriftelijke vastlegging firmacontract. Inhoudingsplicht. Vergrijpboete opgelegd na ontbinding). ECLI:NL:HR:2017:2655.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, juli 6), *BNB* 2018-169, (Omkering bewijslast voor erfgenamen. Onschuldpresumptie na beëindiging strafzaak tegen erflater wegens overlijden). ECLI:NL:HR:2018:1106.
- Kavelaars, P. (2018). Noot bij: Hoge Raad (2017, oktober 27), *BNB* 2018-17, Zaaknr. 17/01041, (Verzekeringsplicht zeevarende met derde vlagstaat onder Vo. 883/2004). ECLI:NL:HR:2017:2681.
- Kavelaars, P. (2018). Noot bij: Hoge Raad (2018, februari 2), *BNB* 2018-84, Zaaknr. 16/03746, (Kleine dienstbetrekkingen in Duitsland (Gielen c.s.)). ECLI:NL:HR:2018:126.
- Kavelaars, P. (2018). Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie (2018, februari 6), *BNB* 2018-85 Zaaknr. C-359/16, (Detacheringsverklaring faiduleus verkregen). ECLI:EU:C:2018:63.
- Kavelaars, P. (2018), Noot bij: Hoge Raad (2018, juni 22), *BNB* 2018-149, Zaaknr. 16/06236 (Regeling voor vervroegd uittreden geen RVO). ECLI:NL:HR:2018:958.
- Kavelaars, P. (2018), Noot bij: Hof van Justitie van de Europese Unie (2018, september 6), *BNB* 2018-184, Zaaknr. C-527-16, (Detacheringsverklaring en opvolgende detacheringen). ECLI:EU:C:2018:669.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2018, maart 20), *Vakstudie Nieuws* 2018-2018/35.27, Zaaknr. 17/00097, (Twee WOZ-waarderingsmethoden voor woon-/winkelpand). ECLI:NL:GHAMS:2018:1336.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2018, maart 20), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-288, Zaaknr. 17/00097, (Waarde woon-/winkelpand. Waardering van het woondeel met behulp van vergelijkingsobjecten en waardering winkeldeel op basis van de huurkapitalisatiemethode is niet in strijd met de Wet WOZ). ECLI:NL:GHAMS:2018:1336.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2018, februari 20), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-204, Zaaknr. 17/00284, (Waarde tbs-kliniek. Toekomstige investeringen vormen geen mutatiegrond als bedoeld in art. 18 Wet WOZ. Woondelenvrijstelling van toepassing omdat sprake is van een woonfunctie met duurzaam verblijf). ECLI:NL:GHARL:2018:1687.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2016, december 22), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-377, Zaaknr. 17/00967, (Waarde recreatiewoning. Koop met tussenkomst van twee professionele makelaars, maar niet openbaar te koop aangeboden, is de prijs die meestbiedende gegadigde zou willen betalen. De prijs bij een koop waarbij herzieningsrisico van btw bij belanghebbende als koper ligt, is niet geschikt als WOZ-waarde). ECLI:NL:GHARL:2018:6737.

- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Rechtbank Amsterdam. (2018, juli 10), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-419, Zaaknr. AMS 17/4461, (Heffingsambtenaar maakt verhuurbare vloeroppervlakte niet aannemelijk, belanghebbende wel. Kapitalisatiefactor. Correcties voor leegstand, verschil tussen contractuele huur en markthuurl alsmede voor erfpacht). ECLI:NL:RBAMS:2018:6069.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Rechtbank Gelderland. (2017, november 9), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-33, Zaaknr. AWB -17_594, (Tarief. Tarieven gemeentelijke heffingen voor vooral eigenaren niet-woningen in enkele jaren sterk gestegen, terwijl tarieven gebruikers niet-woningen sterk dalen. Verordeningen niet in strijd met de wet, hoewel aannemelijk is dat inkomenspolitiek mede een rol heeft gespeeld. In casu ook geen sprake van willekeurige of onredelijke heffing). ECLI:NL:RBGEL:2017:5779.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018). Noot bij: Rechtbank Noord-Nederland. (2017, augustus 10), *Vakstudie Nieuws* 2018-3.30, Zaaknr. AWB-16_38, (Cultuurgrondvrijstelling toepasbaar naar rato van gebruik ten behoeve van landbouw). ECLI:NL:RBNNE:2017:3138.
- Merckx, M.M.W.D. (2018). Noot bij: HR. (2018, september 28), *BNB* 2018-, 206, (Levering machines en installaties geen overdracht algemeenheid van goederen.). ECLI:NL:HR:2018:1787.
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Belastingdienst. (2018, mei 17), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-1173, Art. 6.38, Wet IB, (Periodieke gift en juridische fusie van een anbi).
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Minister OCW. (2018, mei 17), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-1294, Art. T1.b14 Wet OB, (Btw-convenant Film).
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Staatssecretaris - Financien. (2018, februari 14), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-606, Zaak 2018-0000022929, (Obstacle run en btw-tarief; staatssecretaris trekt cassatieberoep in).
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Staatssecretaris. (2018, oktober 29), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-2547, Zaak 2018-0000178445, (Antwoorden op Kamervragen over amateurmuziekverenigingen en verbonden steunverenigingen).
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden. (2018, juni 26), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-1856, Zaaknr. 16/01034, (Artiestenregeling van toepassing op cabaretiers). ECLI:NL:RBGEL:2016:5857.
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Gerechtshof Den Bosch. (2017, november 16), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-41, Zaaknr. 16/03910, (Feitelijke werkzaamheden zijn voor tenminste 90% rechtstreeks gericht op algemeen nut). ECLI:NL:GHSHE:2017:4906
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Gerechtshof Den Haag. (2017, december 19), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-11, Zaaknr. 17/00456, (Pseudo-eindheffing excessieve vertrekvergoeding voetballer is niet in strijd met artikel 1 EP). ECLI:NL:GHDHA:2017:3602.
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Gerechtshof Amsterdam. (2018, oktober 9), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-2773, Zaaknr. 17/00538, (Voetballer met tijdelijk contract in India is belastingplichtig in Nederland). ECLI:NL:GHAMS:2018:3917.
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Gerechtshof Den Haag. (2018, juni 5), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-2118, Zaaknr. 17/00869, (Giften aan instellingen (in buitenland) zonder anbi-status terecht niet in aftrek toegelaten). ECLI:NL:GHDHA:2018:1390.
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Rechtbank Zeeland-West-Brabant. (2018, mei 25), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-1994, Zaaknr. AWB-16_10562, (Dienst family entertainment center is toegang verlenen tot attractiepark). ECLI:RBZWB:2018:3096.
- Molenaar, D. (2018). Noot bij: Hof Den Bosch. (2018, juni 21), *NLF* 2018-2082, Zaaknr. 16/03337, (Bijtelling privégebruik dga: ritten naar golfclub aangemerkt als privé). ECLI:NL:GHSHE:2018:2707.
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Rechtbank Noord-Holland. (2018, februari 26), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-169, Zaaknr. 16/4412, (Vóór afloop belastingjaar opgelegde aanslagen toeristenbelasting vernietigd (nr. 16/4412)). ECLI:NL:RBNHO:2018:1670.
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Rechtbank Oost-Brabant. (2018, oktober 3), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-457, Zaaknr. 18_850, (Geen leges voor

wijzigen bestemming door indienen zienswijze bij nieuw bestemmingsplan (18/850)).

ECLI:NL:RBOBR:2018:4909.

- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Hof Den Haag. (2018, juni 5), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-275, Zaaknr. BK-17/00908, (Aanslag leges voor omgevingsvergunning dakkapel vernietigd wegens strijd met gelijkheidsbeginsel (nr. 17/00908)). ECLI:NL:GHDHA:2018:1360.
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Rechtbank Noord-Nederland. (2018, juli 3), *NLF* 2018-1654, (Gemeente int huurpenningen door heffing van parkeerbelasting; misbruik van recht (nr. 17/3280)). ECLI:NL:RBNNE:2018:2520.
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Tweede Kamer der Staten-Generaal. (2018, juni 19), *NLF* 2018-1492, (Kamer wil OZB-vrijstelling voor monumenten (Kamerstukken II 2017-18, 32 830, nr. 239)).
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Hof Den Bosch. (2018, maart 30), *NLF* 2018-1066, (Terechte BIZ-aanslag voor eigenaar unit in verzamelgebouw (nrs. 17/00177 t/m 17/00179)). ECLI:NL:GHSHE:2018:1505.
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: A-G. (2018, februari 22), *NLF* 2018-12, 0631, (Terechte watersysteemheffing voor percelen in Waddenzee (17/00393)). ECLI:NL:PHR:2018:182.
- Monsma, A.P. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, januari 8), *NLF* 2018-0105, Zaaknr. 17/02317, (Vakantiepark is in hoofdzaak dienstbaar aan woondoeleinden (17/02317)). ECLI:NL:HR:2018:3.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2017, december 12), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-72, (Wet WOZ. Zuiveringsinstallatie. Vraag welke onderdelen complex onder de waarderingsuitzondering vallen. (Zaaknrs. 16/00437, 16/00438 en 16/00439)). ECLI:NL:GHAMS:2017:5397.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Afdeling Bestuursrechtspraak Raad van State. (2018, mei 9), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-245, Nr. 201703503/1/A3, (. Bestuursprocesrecht. College heeft vertegenwoordiging door gemachtigde rechtmatig geweigerd wegens een patroon van misbruik van recht). ECLI:NL:RVS:2018:1587.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2018, februari 6), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-241, Zaaknr. 16/00371, (Leges. Bepaling waarin voor de berekening van de bouwkosten wordt verwezen naar NEN 2631 is onverbindend omdat het betreffende normblad niet conform art. 139 Gemeentewet is bekend gemaakt bij de publicatie van de verordening). ECLI:NL:GHAMS:2018:588.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2018, januari 2), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-284, Zaaknr. 16/00461, (Reclamebelasting. Heffingsambtenaar betreft aankondigingen voor culturele activiteiten niet in heffing. Voor uitzondering ontbreekt een basis in de Verordening. Begunstigend beleid waarvoor een redelijke en objectieve rechtvaardigingsgrond ontbreekt. Vernietiging aanslagen). ECLI:NL:GHAMS:2018:284.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hof Amsterdam. (2018, januari 11), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-116, Zaaknr. 16/00538, (Bestuursprocesrecht. Gemachtigde dient bezwaarschrift bewust in op een onjuist faxnummer met kennelijk geen ander doel dan de ontvangst door de heffingsambtenaar te bemoeilijken. Kennelijk onredelijk gebruik van procesrecht, bezwaar kennelijk niet-ontvankelijk. Hoorplicht niet geschonden, geen dwangsom verschuldigd aan belanghebbende). ECLI:NL:GHAMS:2018:87.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hof 's Hertogenbosch. (2018, april 13), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-279, Zaaknr. 17/00534, (Bestuursprocesrecht. Gemachtigde was voldoende bereikbaar op door hem gebruikt e-mailadres. Aannemelijk is dat de berichten van de heffingsambtenaar zijn ontvangen. Pro forma bezwaar is ondanks herhaalde uitnodigingen niet aangevuld. Bezwaar is kennelijk niet-ontvankelijk. Ingebrekestelling was prematuur, dus geen recht op dwangsom. Hoorplicht is niet geschonden). ECLI:NL:GHSHE:2018:1591.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2017, december 22), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-37, Zaaknr. 17/03326, (Leges. Zaagtandtarief toelaatbaar. Verwijzing zaak voor behandeling van enkele onbehandeld gebleven grieven). ECLI:NL:HE:2017:3227.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Rechtbank Oost-Brabant. (2017, oktober 30), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-41, Zaaknr. SHE 17/840,

(Bestuursprocesrecht. Gemachtigde werkt niet mee aan realiseren hoorzitting. Zij gebruikt hoorrecht met als enig doel een hogere proceskostenvergoeding te krijgen. Beroep niet-ontvankelijk wegens misbruik van recht). ECLI:NL:RBOBR:2017:5648.

- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2017, oktober 20), *BNB* 2018-5, Zaaknr. 16/02441, (Verhoging WOZ-waarde bij uitspraak op bezwaar. Directe werking wetswijziging. Bezwaar niet mede gericht tegen aanslag OZB). ECLI:NL:HR:2017:2656.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, juni 22), *BNB* 2018-150, Zaaknr. 17/00393, (Watersysteemheffing. Afbakening van het gebied van Wetterskip Fryslân. De Waddenzee behoort niet tot dat gebied omdat het beheer daarover ingevolge de Waterwet exclusief is toegewezen aan het Rijk). ECLI:NL:HR:2018:959.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, januari 5), *BNB* 2018-62, Zaaknr. 17/02317, (OZB. Vakantiepark met kampeerterrein en recreatiewoningen. Begrip 'in hoofdzaak tot woning dienen'. Verschillende uitleg van dit begrip voor de toepassing van art. 220a en 220e Gemeentewet). ECLI:NL:HR:2018:3.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, mei 25), *BNB* 2018-129, Zaaknr. 17/03950, (WOZ. Uitvoeringsregeling uitgezonderde objecten Wet WOZ. Waarderingsuitzondering niet van toepassing op naast een dijk gelegen zones waarin voorschriften en beperkingen gelden ter bescherming van de dijk). ECLI:NL:HR:2018:625.
- Monsma, J.A. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, september 21), *BNB* 2018-204, Zaaknr. 17/04483, (Precariobelasting. Gas- en elektriciteitsnetwerk. Ook niet door de minister aangewezen netbeheerders zijn belastingplichtig.). ECLI:NL:HR:2018:1700.
- Rekwes, G.D. (2018). Noot bij: Gemeenschappelijk Hof van Justitie. (2018, februari 6), *NLF* 2018-1154, Zaaknr CUR2017H00004, (Rechtmatige internationale inlichtingenuitwisseling; ontvankelijk beroep). p.31-32. ECLI:NL:OGHACMB:2018:58.
- Rekwes, G.D. (2018). Noot bij: Gemeenschappelijk Hof van Justitie. (2018, juni 8), *NLF* 2018-1755, (Taxholidayverzoek terecht door Inspecteur afgewezen). p.47-49. ECLI:NL:OGHACMB:2018:147.
- Rekwes, G.D. (2018). Noot bij: Ministerie van Financiën. (2018, september 10), *NLF* 2018-2048, (Voorhangprocedure besluit tot wijziging van de BRN). p.44-45.
- Schep, A.W. (2018). Noot bij: Hof van Justitie EU. (2018, januari 30), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-129, (Dienstenrichtlijn is ook van toepassing op zuiver interne situaties.). p.478-485. ECLI:EU:C:2018:44.
- Schep, A.W. (2018). Noot bij: Hof Arnhem-Leeuwarden. (2018, maart 27), *Belastingblad. Tijdschrift voor Provinciale, Gemeentelijke en Waterschapsbelastingen* 2018-210, (Egalisatiereserve riolering kan materieel niet als voorziening en als 'last ter zake' worden gezien.). p.751-757. ECLI:NL:GHARL:2018:2802.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, februari 8), *NLF* 2018-10, (Belastingvrije verkoop aardolieproducten Griekenland; strijd Accijnsrichtlijn). p.81-82. ECLI:EU:C:2018:77.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, april 12), *NLF* 2018-18, (GN-onderverdeling van spinale fixatiesystemen). p.57-58. ECLI:EU:C:2018:247.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Ministerie van Financiën. (2018, februari 19), *NLF* 2018-10, (Internetconsultatie wijziging formaat accijnszegel). p.82-83.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, april 6), *NLF* 2018-18, (Prejudiciële vragen over herziening van douaneaangiften en verjaring). p.58-60. ECLI:NL:HR:2018:522.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2017, december 20), *NLF* 2018-1, 0035, (Bepaling van douanewaarde bij invoer met toepassing van verrekenprijzen). p.71-75. ECLI:EU:C:2017:984
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, juni 15), *NLF* 2018-27, 1437, (Ontwijking beoogd van antidumpingrechten? Verwijzing). p.49-51. ECLI:NL:HR:2018:910.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2018, augustus 17), *NLF* 2018-37, 1957, (Geen rechtsgeldige vertegenwoordiging; douane expediteur is douaneschuldenaar). p.35-39. ECLI:NL:HR:2018:1314.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, september 13), *NLF* 2018-39, 2088, (HvJ: Tariefindeling camera; beantwoording prejudiciële vragen Rechtbank Noord-Holland). p.29-33. ECLI:EU:C:2018:708.

- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: A-G- HvJ. (2018, oktober 17), *NLF* 2018-44, 2299, (Rechten en verplichtingen van personen i.v.m. douanewetgeving). p.40-42. ECLI:EU:C:2018:838.
- Schippers, M.L. (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, november 8), *NLF* 2018-48, 2507, (Btw-vrijstelling vervoersdiensten; bewijsregeling inzake uitvoer van goederen). p.12-17. ECLI:EU:C:2018:887.
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Hoge Raad. (2017, december 15), *Ars Aequi* 2018-4, (Hoe een belastingmaatregel tegelijkertijd discriminatoir en niet-discriminatoir kan zijn). p.323-334. ECLI: NL: HR: 2017: 3128.
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Persbericht ECOFIN. (2018, maart 13), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-1004, (Politieke overeenstemming EU-lidstaten over transparantievereisten intermediairs).
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Persbericht ECOFIN. (2017, december 5), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-52, (EU-lidstaten plaatsten zeventien rechtsgebieden op de zwarte lijst van niet-coöperatieve fiscale jurisdicties).
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Staatssecretaris van Financiën. (2017, december 19), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-279, (Wetsvoorstel tot goedkeuring van het multilaterale instrument (MLI) tegen internationale belastingontwijking).
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Persbericht ECOFIN. (2018, maart 21), *Nederlands Tijdschrift voor Fiscaal Recht* 2018-882, (‘Digital Tax Package’ EC met voorstellen voor ‘eerlijkere belastingheffing digitale economie’).
- Wilde, M.F. de (2018). Noot bij: Hof van Justitie EU. (2018, juli 4), *Ars Aequi* 2018-11, Zaaknummer: C-28/17, (‘Voorwaardelijke vergelijkbaarheid’ in het EU-recht op het terrein van de vennootschapsbelasting (NN A/S v. Skatteministeriet)). p.924-936. ECLI:EU:C:2018:526.
- Wit, W. de (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, juli 25), *NLF* 2018-37, 1951, (HvJ staat indirecte belasting op elektriciteit onder voorwaarden toe). p.22-27. ECLI:EU:C:2018:587.
- Wit, W. de (2018). Noot bij: Hof van Justitie. (2018, oktober 25), *NLF* 2018-47, 2439, (HvJ beantwoordt vraag over btw-schuld van importeur bij fraude). p.22-25. ECLI:EU:C:2018:868.

2.6 Internetartikel

- Bont, G.J.M.E. de (2018). Ontduiken ≠ ontwijken. (blog). *TaxLive*.
- Bont, G.J.M.E. de (2018). Gaat de Belastingdienst te ver in data-speurtocht? (nieuwsbrief). *NOS*.
- Essaghir, H. (2018). Fictie leidt wederom tot frictie - de vermogensrendementsheffing en de netto-opbrengst van pachtgrond. (nieuwsbrief). *Nextens/Fiscaaltotaal*.
- Essaghir, H. (2018). Het Europese hekje rondom de digitale economie. (nieuwsbrief). *Nextens/Fiscaaltotaal*.
- Essaghir, H. (2018). De kwaal van de moraal - belastingontwijking door farmaceuten. (nieuwsbrief). *Nextens/Fiscaaltotaal*.
- Hemels, S.J.C. (2018, januari 1). Belasting heffen over creativiteit is een kunst. *Nextens Fiscaal Advies*, pp. 14-17.
- Hemels, S.J.C. (2018, januari 30). Geciteerd in E. Venema, Hemels: ‘Scandinavisch model giftenaftrek voorbeeld Nederland’. *De Dikke Blauwe.nl*.
- Hemels, S.J.C. (2018, februari 8). Geciteerd in Edwin Venema, De casus Van den Ende: onze filantropie lijdt aan schizofrenie. *De Dikke Blauwe.nl*.
- Idrissi, N. (2018). De fiscale eenheid voor de omzetbelasting; doen of toch maar niet? (blog). *Elsevier - Nextens*. (available: 1 May 2018).
- Kavelaars, P. (2018, maart 2). Hoogleraar Peter Kavelaars over aanpak fiscale eenheid: “Werk aan de winkel voor fiscalisten” (interview), *Accountantweek.nl*.
- Kavelaars, P. (2018, april 4). Belastingontduiking topprioriteit in fiscale agenda (interview), *SC Online: Kent de Wet*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 19). International Tax Monitor. *Bloomberg BNA.com*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 27). Opposition Lawmaker demans probe into Netherlands-Shell Tax deal. *Bloomberg BNA.com*.
- Kavelaars, P. (2018, augustus 16). Het koffertje van... Peter Kavelaars. *Nextens/Fiscaaltotaal*.

- Kavelaars, P. (2018, september 1). Belastingrulings: Een beetje transparantie helpt niet. (interview). *Follow The Money. FTM.nl*.
- Kavelaars, P. (2018, oktober 17). Dutch dividend tax stays while other loathed measures may die. (interview). *Bloombergtax.com*.
- Merx, M.M.W.D. (2018). Gebruik goederen en diensten bepaalt mate van aftrek.
- Merx, M.M.W.D. (2018). Geen beroep op vrijstelling als btw in aftrek is gebracht.
- Monsma, A.P. (2018). Vergroening van lokale belasting niet altijd de beste keus. *Gemeente.nu*.
- Schep, A.W. (2018, mei 15). Geef gemeenten regie bij duurzaam wonen.
- Schippers, M.L. (2018, mei 15). Virtual facility. Docentenvideo: Erasmus University Rotterdam.

3 Populariserende publicaties en media optredens

3.1 Bijdrage week- of dagblad

3.1.1 Internationaal

- Schippers, M.L. Quotes in B. Bradley, Pivotal' EU ruling threatens use of transfer prices'. *American Shipper*.

3.1.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de (2018, juli 10). Goed met cijfers. *Advocatenblad*.
- Hemels, S.J.C. (2018, februari 1). Interview: Wilma van Hoeflaken, Goede statuten zijn cruciaal. *Notariaat Magazine*, pp. 16-17.
- Hemels, S.J.C. (2018, oktober 13). Quotes in Leon Brandsema, Gulle geveer krijgt minder terug. *De Telegraaf*, pp. 43.
- Hemels, S.J.C. (2018, februari 7). Quotes in Z. Bogdanovic, E. de Vos en P. Weijnen, 'De ondernemende mecenas' jaargang 142, nr. 6. *De Groene Amsterdammer*.
- Hemels, S.J.C. (2018, oktober 15). Volksvertegenwoordigers: laat goede doelen niet in de kou staan! (gastcolumn). *The Fundraiser*, pp. 23.
- Kavelaars, P. (2018, januari 13). MLI. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, februari 19). Trustkantoren onder vuur. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, februari 26). Belastingadviseurs: staatssecretaris Snel schiet door bij aanpak ontwijking. *Het Financieele Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, maart 14). Agressieve belastingadviezen. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, april 3). Digitaal Belasten. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, april 23). Anders belasten van vermogen? *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, mei 18). Gelijkheid of vertrouwen? *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 13). Onzakelijke leningen. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 13). Politiek vergeet kern van het probleem bij fiscus: complexiteit. *Het Financieele Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 16). Shell ontwijkt dividendbelasting (interview). *RTL Z*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 25). Belastingvoordeel Shell al in 2004 bekend, maar pas nu is de oppositie boos. (interview). *Volkscrant*.
- Kavelaars, P. (2018, juni 29). Het issue: de dividendbelasting. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, juli 21). Anti-bepswetsvoorstel (hoofdlijn). *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, augustus 11). Anti-beps deel 2. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, september 14). Twistgesprek: Afschaffen van dividendbelasting is een goed idee. *NRC Handelsblad*.
- Kavelaars, P. (2018, september 22). Belastingplan 2019. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, oktober 13). Fiscale eenheid onder vuur. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, november 3). Dienstbetrekking/Delivery-zaak. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, november 24). Rekeningcourantperikelen. *Antilliaans Dagblad*.
- Kavelaars, P. (2018, december 15). Fiscale Brexit. *Antilliaans Dagblad*.
- Schep, A.W. (2018, april 1). Heffingen kunnen altijd groener. *Binnenlands Bestuur*, pp. 54-57.

3.2 Televisie of radio optreden

- Bont, G.J.M.E. de (2018, mrt 25). Belastingdienst hield documenten achter in slepende zaak. [televisie-uitzending]. *Nieuwsuur*.
- Hemels, S.J.C. (2018, feb 05). Radioquote Argos uitgezonden tijdens Interview met Joop van den Ende over beschuldiging van sjoemelfilantroop. [televisie-uitzending]. In *Eva Jinek. NPO 1 KroNcrv*.
- Hemels, S.J.C. (2018, feb 03). Quotes in Slimme zakenman of mecenas. [radio-uitzending]. In *Argos. NPO radio 1*.
- Kavelaars, P. (2018, mrt 21). Brussel opent vuur op Amerikaanse techreuzen (Voorstellen EC over nieuwe digitale tax). [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, apr. 16). OESO Rapport over belastingen op kapitaal. [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, apr. 25). De dag der memo's (dividendbelasting). [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, jun. 18). Niet eerlijk dat Shell met toestemming dividendbelasting ontwijkt. [radio-uitzending]. *NPO Radio 1*.
- Kavelaars, P. (2018, sep. 18). Formele klacht inzake staatsteun tegen ruling van Shell. [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, okt. 5). Unilever. Geen zetelverplaatsing Unilever. [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, okt. 18). Probleem dividendstrippen raakt ons minder. [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, nov. 26). Brievenbusfirma's kosten Nederland geld. Na 2008 is er aanvankelijk veel dividend door Nederland gaan stromen en daarna minder. [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Kavelaars, P. (2018, nov. 29). Winstbepaling naar aanleiding van bericht over winst bij Shell. [radio-uitzending]. *BNR Radio*.
- Monsma, A.P. (2018, mrt 10). Quotes in Bespaar veel geld: maak bezwaar tegen WOZ-waarde. [radio-uitzending]. In *AVROTROS Radar Radio*. Hilversum: *NPO Radio 1*.
- Monsma, A.P. (2018, mrt 16). Geïnterviewd over lokale belastingen in verkiezingstijd. [televisie-uitzending]. In *NOS Journaal*. Hilversum: *NPO Radio 1*.

4 Lezingen, expertmeetings, paneldebatten

4.1 Internationaal

- Buijze, R. (2018, februari 2). *Motives for international philanthropy for the arts*. Utrecht, Research seminar (Arts) Philanthropy & Donor Behaviour in Europe.
- Buijze, R. & Roza, L. (2018, april 24). *Stimulating Inclusive Prosperity through Tax Incentives for Corporate Philanthropy*. Rotterdam, Pitch & Match Dynamics of Inclusive Prosperity.
- Buijze, R. (2018, juli 11). *Taxation of Cross-Border Philanthropy*. Amsterdam, Dutch Days @ ISTR.
- Buijze, R. & Silver, N. (2018, juli 11). *Using Comparative Tax Methodology to Reconsider the Domestic Tax Treatment of Cross-border Donations in an Era of Philanthropic Globalization*. Amsterdam, International Society for Third Sector Research Conference 2018.
- Buijze, R. & Roza, L. (2018). *The Influence of the Institutional Context on Corporate Philanthropy*.
- Chen, S. (2018, juni 1,2). *Institute for Global Law and Policy Annual Conference*. Harvard University.
- Chen, S. (2018, april 25). *Tax Policy Conference*. University of Cambridge.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Stevens, A.J.A. (2018, juni 12). *Base Erosion I; Hybrid mismatch arrangements (BEPS en EU)*. Rotterdam, EFS Postmaster Internationaal en Europees Belastingrecht.
- Hemels, S.J.C. (2018, december 5). *Administrative cooperation in the post BEPS era*. Lund University School of Economics and Management, guest lecture in the master in European and International Tax Law.
- Hemels, S.J.C. (2018, februari 6). *Administrative cooperation in the post BEPS era*. Lund University School of Economics and Management, Gastcollege in de master in European and International Tax Law.
- Hemels, S.J.C. (2018, juli 11). *Chair and organizer of the round table Making the most out of tax incentives for charitable giving*. Vrije Universiteit Amsterdam, Dutch Days @ ISTR.

- Hemels, S.J.C. (2018, december 10). *Changes in the European tax landscape: mandatory disclosure and tax in a proposed commercial law directive*. Stockholm, lecture for the Swedish branch of the International Fiscal Association (IFA).
- Hemels, S.J.C. (2018, april 5). *Exchange of information*. Lund University Faculty of Law, guest lecture in the master course on international tax law.
- Hemels, S.J.C. (2018, januari 29). *Incentivizing donations through taxation*. Vrije Universiteit, Amsterdam, Symposium on Government Policy and Non Profit Finance.
- Hemels, S.J.C. (2018, december 6). *Mandatory Disclosure*. Lund University School of Economics and Management, seminar in the master in European and International Tax Law.
- Hemels, S.J.C. (2018, oktober 4). *Moderator of the panel Taxation and CSR in practice*. University of Copenhagen (Denmark), co-organised by Lund University (Sweden) and Hanken University (Finland), Conference on fair taxation and corporate social responsibility.
- Hemels, S.J.C. (2018, november 13). *Presentation Tax incentives for charities in the European Union: integration or segregation?* Lund University, Network for European Studies in Economics and Business conference on European Integration.
- Hemels, S.J.C. (2018, december 7). *Tax fairness and gender: the position of married women in income tax. A Dutch historical perspective*. Lund University School of Economics and Management, staff seminar.
- Hemels, S.J.C. (2018, november 23). *Tax incentives for the creative industries: from Spectre via Games of Thrones to U2*. Sheffield University Management School, Faculty of Social Sciences, Guest lecture in the master course Critical Theories and Concepts in the Creative Industries of the MSc Creative and Cultural Industries Management.
- Hemels, S.J.C. (2018, september 4). *The position of married women in Dutch income tax law since 1893*. Birmingham Business School, University of Birmingham, Tax Research Network Conference.
- Makkinga, F.J.H.L. (2018, november 29). *Guest Lecture Nyenrode University*. Breukelen Nyenrode University, Guestlecture Master Fiscal Law.
- Molenaar, D. (2018, oktober 18). *BREXIT - What Does It Mean?* Paris, France, MaMA Festival & Convention.
- Molenaar, D. (2018, februari 21). *Cross-border tax problems of international performing artists*. European Parliament, Brussels, Belgium, Public Hearing - Structural and Financial Barriers in the Acces to Culture.
- Molenaar, D. (2018, augustus 31). *Panel: Brexit - Who knows what, where and when?* Cologne, Germany, c/o Pop Convention.
- Molenaar, D. (2018, maart 8). *Panel: Brexit 2025: Looking back*. Londen, UK, ILMC.
- Molenaar, D. (2018, maart 8). *Panel: Tax Planning for Entertainers & Sport Stars*. Londen, UK, IBC Conference.
- Schep, A.W. (2018, februari 20). *Strategies for Property Tax Reform*. Tokyo, Workshop on Tax Policy for Domestic Resource Mobilization and Seminar on Property Tax Reform.
- Schippers, M.L. (2018, april 12). *Panelist "Concept of STZs" - Reflections from the perspective of Curacao*. University of Lodz, Polen, 3rd International Tax Seminar on Special Tax Zones.
- Schippers, M.L. (2018, april 12). *Panelist "Types of STZs" - Food for thought: the DFTZ in Malaysia as STZ?* University of Lodz, Polen, 3rd International Tax Seminar on Special Tax Zones.
- Schippers, M.L. (2018, december 7). *Union Customs Code*. IBFD, Amsterdam, Advanced VAT Optimization.
- Wilde, M.F. de (2018, februari 16). *Comparing Tax Policy Responses*. Complexo Interdisciplinar, Lisbon, Portugal, Instituto de Direito Económico Financiero e Fiscal FDL (IDEFF) Universidade de Lisboa, Intertax, Université de Lausanne, Conference on Taxation and the Digital Economy.
- Wilde, M.F. de (2018, juni 28). *Origin v. destination principle: where to go?* De Industriele Groote Club, Amsterdam, the Netherlands, ACTL-IBFD-Conference; Taxing the digital economy: the EU proposals and other insights.
- Wilde, M.F. de (2018, april 19). *Recent developments in EEA/EU tax law; The Common (Consolidated) Corporate Tax Base - main features and possible implications of the European Commission 's proposal*. Thon Hotel EU, Brussels, Belgium, Academy of European Law (ERA) - Norwegian Center for Continuing Legal Education (JUS) Seminar, Recent Developments in EEA/ EU Tax Law.

- Wilde, M.F. de (2018, maart 8). *Taxation and digitalization - theory v practice*. Rockstart, Amsterdam, the Netherlands, Young IFA Network Winter Seminar, Taxing the Digital Economy.
- Wit, W. de (2018, april 24). *Vat on importation and customs law*. Leiden, Master of Advanced Studies in International Tax.
- Wit, W. de (2018, juni 26). *Customs Valuation I*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, juni 26). *Customs Valuation II*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, november 6). *Customs valuation in complex supply chains*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2018, december 13). *EU law and its relation to national law*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, september 28). *Excise duties*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2018, juni 25). *Formal Customs Law*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, november 9). *Free Trade vs Protectionism*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2018, december 14). *International Customs Law and European Law*. Rotterdam, International Customs Law and European Law.
- Wit, W. de (2018, december 14). *Legislation of the EU and case law of the CJEU, reading, understanding and applying it*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, november 6). *VAT and customs*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2018, november 7). *VAT and customs (sequel)*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2018, juni 19). *VAT and export*. Amsterdam, Annual EU Conference of the International Compliance Professionals Association.
- Wit, W. de (2018, september 18). *VAT I*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, september 19). *VAT II*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, september 19). *VAT III*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.
- Wit, W. de (2018, september 28). *Excise duties*. Rotterdam, Post-Master in EU Customs Law.
- Wit, W. de (2018, december 13). *EU law and its relation to national law*. Rotterdam, Executive Master in Customs and Supply Chain Compliance.

4.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de (2018, december 12). *Actualiteiten fiscaal procesrecht/Boetes*. Eindhoven, Crowe Foederer.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, april 12). *Actualiteiten Formeel Belastingrecht*. Rotterdam, RB.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, april 17). *Actualiteiten Formeel Belastingrecht (en Fiscaal Strafrecht)*. Waalre, WVDB.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, juni 21). *De impact van de vestigingsplaatsdiscussies met de Nederlandse fiscus op de financiële sector op Curaçao*. Willemstad, UDC.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, juni 22). *Do's en don'ts bij een onderzoek door bestuursorganen*. Willemstad, Spigt Dutch Caribbean.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, maart 13). *Formeel Belastingrecht*. Utrecht, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, april 10). *Formeel Belastingrecht*. Utrecht, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, mei 16). *Formeel Belastingrecht*. Utrecht, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2018, juni 26). *Formeel Belastingrecht*. Cuijk, Bol Adviseurs.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2018, juli 4). *Formeel Belastingrecht*. Amsterdam, Taxand.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, september 4). *Formeel Belastingrecht*. Utrecht, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, september 6). *Substance*. Amsterdam, Trustmore.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, oktober 29). *Formeel Belastingrecht*. Utrecht, SOB.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, november 13). *Formeel Belastingrecht*. Utrecht, SOB.

- Bont, G.J.M.E. de (2018, november 20). *Leergang Financieel-economisch strafrecht - Fiscaal Strafrecht*. Amsterdam, VU.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, mei 29). *Symposium Rechtsbescherming - Fiscale bevoegdheden van lokale overheden versus rechtsbescherming?* Bunnik, ESBL.
- Bont, G.J.M.E. de (2018, september 12). *Tax Business School FY18 - Formeel Belastingrecht*. Den Haag, PWC.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2018, juni 19). *Tax meeting Formele Actualiteiten*. Gouda, Visser & Visser.
- Bont, G.J.M.E. de & Vissers, A.B. (2018, november 9). *WEA Fiscale Course 2018 - Privacy/wwft/ Fiscale ethiek/Pleitbaar standpunt/ aansprakelijkheid van de belastingadviseur*. Nieuwerkerk a/d IJssel, SRA.
- Buijze, R. (2018, november 30). *Geven bij leven aan een buitenlands goed doel vanuit Nederlands perspectief*. Veenendaal, Nationaal Congres Estate Planning.
- Buijze, R. (2018, mei 30). *Geven over de grens met fiscaal voordeel*. Amsterdam, Seminar Kunst en Fiscaliteit Rijksmuseum.
- Chen, S. (2018, november 19, 20). ERC Conference Poster Program: *Challenge Accepted! Exploring Pathways to Civil Justice in Europe*. Erasmus University Rotterdam.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Wilde, M.F. de (2018, september 4). *Actualiteiten BEPS - module 7 (1)*. International Tax Centre Leiden, Exec LLM Internationaal & EU Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Wilde, M.F. de (2018, september 18). *Actualiteiten BEPS - module 7 (2)*. International Tax Centre Leiden, Exec LLM Internationaal & EU Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Wilde, M.F. de (2018, juni 11). *BEPS en de internationale gemeenschap*. Rotterdam, EFS Postmaster Internationaal en Europees Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de (2018, juni 14). *Internationale middelen ter bestrijding van rechtsmisbruik*. Rotterdam, EFS Postmaster Internationaal en Europees Belastingrecht.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Os, P.b.N. van (2018, mei 17). *Presentatie aanpak Nederlandse rapportage over Investment funds*. Amsterdam, Voorjaarsvergadering Nederlandse IFA branch.
- Graaf, A.C.G.A.C. de & Os, P.b.N. van (2018, september 20). *Presentatie concept Netherlands branch report on Investment Funds*. Amstelveen, Najaarsvergadering Nederlandse IFA branch.
- Hemels, S.J.C. (2018, november 5). *ANBI Actueel*. Emma Kinderziekenhuis, Amsterdam, Lezing voor het Genootschap voor Estate Planners.
- Hemels, S.J.C. (2018, april 25). *Fiscale mogelijkheden en aandachtspunten ANBI: goed op weg met goede doelen*. Utrecht, cursus voor FBN Juristen gericht op het notariaat.
- Hemels, S.J.C. (2018, juni 27). *Kabinetsreactie op evaluatie ANBI/SBBI en giftenaftrek en overleg in Tweede Kamer*. Hilversum, Korte analyse in on line learning programma Tax Talks Live.
- Hemels, S.J.C. (2018, mei 30). *Kunst of geen kunst? Een filosofisch vraagstuk dat in de omzetbelasting en het douanerecht wel moet worden beantwoord*. Rijksmuseum Amsterdam, Seminar Kunst en fiscaliteit in internationaal perspectief.
- Kavelaars, P. (2018, juni 15). *Digitale Belastingheffing. Waar moet belastingheffing plaatsvinden?*, Erasmus Universiteit Rotterdam, Jaarcongres Fiscaal Economisch Instituut.
- Merx, M.M.W.D. (2018, november 20). *Transfer pricing en btw*. Erasmus University, Ronde-tafel-seminar.
- Molenaar, D. (2018, januari 20). *Artiestenregeling in Nederland en buitenland*. Groningen, Eurosonic Noorderslag.
- Molenaar, D. (2018, september 19). *Presentatie: Handreiking uitbetaling artiesten*. Utrecht, Congres Podia & Festivals.
- Monsma, A.P. (2018, november 6). *Actualiteitencursus Drechtsteden*. Dordrecht, Cursus lokale heffingen voor Gemeentebelastingen en Basisinformatie Drechtsteden.
- Monsma, A.P. (2018, november 13). *Duurzame lokale belastingen*. Utrecht, kantoor BghU, Bijeenkomst directeuren belastingsamenwerkingen.
- Monsma, A.P. (2018, november 29). *Wettelijk kader en heffingen*. Nyenrode Business University, Breukelen, Masteropleiding Fiscaal Recht, leergang Indirecte Belastingen.
- Monsma, A.P. (2018, november 8). *WOZ-objectafbakening*. Utrecht, Basiscursus WOZ en ozb voor SSR.
- Monsma, J.A. (2018, januari 23). *WOZ en tegengestelde belangen*. Gerechtshof 's Hertogenbosch, Studieochtend.

- Sonderen, J.C.M. van (2018, november 27). *Studiedag Fiscale eenheid*. Utrecht, PAOB.
- Wilde, M.F. de (2018, juni 8). *Belastingontwijking, belastingontduiking; wat is er aan de hand?* Het Huis Utrecht, Utrecht, the Netherlands, Sirius Symposium 2018.
- Wit, W. de (2018, maart 12). *Btw bij invoer*. Rotterdam, Capita Selecta EU-douanerecht.
- Wit, W. de (2018, november 11). *E-commerce (panellid)*. Rotterdam, Nationaal Douanecongres.
- Wit, W. de (2018, mei 22). *Unierechtelijke beginselen van de omzetbelasting*. Utrecht, Nederlandse Orde van Belastingkundigen (NOB).

5 Rapporten

- Hemels, S.J.C. (2018). *Penvoerder van de reactie van de Commissie wetsvoorstellen van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) op de internetconsultatie over het Richtlijnvoorstel grensoverschrijdende omzetting, fusie en splitsing, 29 juni 2018*. (Extern rapport). Amsterdam: NOB.
- Hemels, S.J.C. (2018). *Penvoerder van de reactie van de Commissie wetsvoorstellen van de Nederlandse Orde van Belastingadviseurs (NOB) op de kabinetsreactie op de evaluaties van de giftenaftrek en de ANBI/SBBI*. (Extern rapport). Amsterdam: Nederlandse Orde van Belastingadviseurs.
- Schep, A.W. (2018). *Onderzoeksrapport objectgebonden financiering met baatbelasting*. (Extern rapport): ESBL.

6 Redacteurschappen

6.1 Tijdschriftredactie

6.2.1 Internationaal

- Chen, S. Newsletter Editor *China-Europe Commercial Collaboration Association*.
- Kiekebeld, B.J. Editor *EC Tax Review*.
- Kogels, H.A. Editor *International VAT Monitor, EC Tax Review*.
- Molenaar, D. Editor *Global Sports Law and Taxation Reports*.

6.2.2 Nationaal

- Bont, G.J.M.E. de. Redacteur *Maandblad. Belastingbeschouwingen, Het Register*.
- Graaf, A.C.G.A.C. de. Redacteur *Maandblad Belastingbeschouwingen*.
- Hemels, S.J.C. Redacteur *Weekblad Fiscaal Recht*
- Kavelaars, P. Redacteur *NLFiscaal, NTFR Beschouwingen, Pensioenbrief, Tijdschrift Pensioenvraagstukken, Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht*.
- Merx, M.M.W.D. Redacteur *Fiscaal Weekblad FED, Maandblad Belastingbeschouwingen*.
- Monsma, J.A. Redacteur *Belastingblad*.
- Ros, E.W. Redacteur en redactiesecretaris *Maandblad Belastingbeschouwingen*.
- Sonderen J.C.M. van. Redacteur *Ondernemingsrecht, Rechtspersonen*.
- Schep, A.W. Deelredacteur *Vakstudie Nieuws*.
- Wilde, M.F. de. Clusterredacteur *NLFiscaal*.

6.2. Boekredactie

- Kavelaars, P. & Albregtse, D.A. (2018). *Ontroerend goed. Liber Amicorum René van der Paardt*. Deventer: Wolters Kluwer.

